

KOHTI KOVENEVAA AKTIVOINTIA?

**Selontekoja ja kulttuurisia merkityksiä eduskunnan
työllistämiskeskusteluista**

**Jaana Karjalainen
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalityö
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2013**

TIIVISTELMÄ

KOHTI KOVENEVAA AKTIVOINTIA?

Karjalainen Jaana
Sosiaalityö
Pro gradu -tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaajat: Tuija Kotiranta ja Pekka Kettunen
Syksy 2013
Sivumäärä: 66 sivua

Tämä pro gradu -tutkielma tarkastelee sitä, miten eduskunnan täysistunnoissa keskustellaan nuorten yhteishaun velvoittavuudesta työmarkkinatuen ehtona ja kuntouttavasta työtoiminnasta sekä miten keskusteluja perustellaan. Pääasiallisena empiirisenä aineistona käytetään eduskuntakeskusteluja, joissa käsitellään lakialoitteesta annettua hallituksen esitystä eduskunnalle työttömyysturvalain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta (HE 134/2012 vp). Analyysi rakennetaan kategorianalyysin, teemoittelun ja sisällönanalyysin kautta. Analyysiosiossa tehdään kategorioita ja selontekoja eduskunnan puheenvuoroista. Kansanedustajien esittämiä argumentteja käytetään hyväksi siten, että niiden kautta pyritään löytämään taustalla vaikuttavia merkityksiä sosiaalisessa ja yhteiskunnallisessa kontekstissa.

Näkökannat nuorista työttömistä toimivat positiona, jonka sisällä on erilaisia kategorioita. Näissä on aineiston perustella puolustavia, oikeuttavia ja syyttäviä selontekoja. Analyysi muodostuu kahdesta pääosiossa, joita ovat yhteiskuntaan osallistuminen ja yhteiskunnan tehtävä. Yhteiskuntaan osallistumiseen liittyen nuorten katsotaan tarvitsevan aktivointia riskien välttämisen ja työmarkkina-aseman vahvistamisen näkökulmasta. Toimenpiteitä puolustetaan ja oikeutetaan aktiivisuuden ylläpidolla. Vastakohtana yhteiskuntaan osallistumiselle liittyvät moraaliset diskurssit ja syrjäytyminen. Yhteiskunnan tehtävän osalta argumentit aktiivisuutensa osoittaneisiin työttömiin ovat sallivampia ja niissä korostetaan yksilöllisten elämäntilanteiden huomioon ottamista. Passiivisten työttömien kohdalla yhteiskunnan tehtävää tarkastellaan yksilön perusturvaa ylläpitävistä lähtökohdista sekä yhteiskunnan oikeudenmukaisuuden ja velvollisuuksien näkökulmasta. Passiivisten työttömien osalta työllistämisen- ja sosiaalipalveluiden työntekijöihin kohdistuu syyttävää mentaliteettia, jossa katsotaan, että nuoret eivät ole saaneet tarpeeksi tukea. Analyysin yhteenvedona toimii kokonaiskuvaosio, jossa käsitellään aineiston valossa aktiivisen sosiaalipolitiikan kritiikkiä, yhteistä intressiä sekä kokonaiskuvaa työttömistä.

Tutkielman aluksi käsitellään työttömyyden hoidon taustalla vaikuttavaa aktivointi-ajattelua ja politiikan osa-alueiden tavoitteiden sekoittumista. Poliitiikan osa-alueiden sekoittuminen on tuonut uudenlaisia arvoja, jotka vaikuttavat päätöksentekoon. Esimerkiksi aktivointia voidaan tarkastella moraalipolitiikan näkökulmasta. Taustoituksessa on esitelty valikoidusti muutamia tämän tutkielman kannalta aiheeseen liittyviä näkökulmia kuten toimenpiteiden vaikuttavuutta, sosiaalista kuntoutusta ja syrjäytymistä.

Avainsanat: Työvoimapolitiikka, sosiaalipolitiikka, aktivointi, syrjäytyminen, yhteiskuntaan osallistuminen

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TUTKIELMAN TOTEUTUS	8
2.1 Tutkielman tavoite	8
2.2 Tutkielman aineisto	9
2.3 Menetelmien käyttö.....	12
2.3.1 Analyysimenetelmien tarkoituksenmukainen yhdistely	12
2.3.2 Kielelliset ilmaisut	13
2.3.3 Argumentaatio ja asenne	14
2.3.4 Katogoria-analyysi.....	15
3 TAVOITTEENA TYÖLLISYYDEN EDISTÄMINEN.....	18
3.1 Suunnan muutos kannustavuuteen ja moraalipolitiikkaan	18
3.2 Työllisyyden edistäminen työvoimapolitiikan, sosiaalipolitiikan ja	
aktiivoinnin avulla	20
3.2.1 Työvoimapolitiikka.....	22
3.2.2 Aktiivinen sosiaalipolitiikka ja kuntouttava työtoiminta.....	23
3.2.3 Aktivointi	24
3.3 Toimenpiteiden vaikuttavuudesta	25
3.3.1 Sosiaalinen kuntoutus	27
3.3.2 Työnteon tärkeys yksilön näkökulmasta.....	28
3.3.3 Työntekijän tarve	29
3.4 Huolena nuoriso	30
3.4.1 Nuorten hankala työllistyminen	30
3.4.2 Työeetos ja nuorten työmotiivit.....	32
3.5 Syrjäytymisen näkökulma	34
3.5.1 Työttömyys ja syrjäytyminen.....	34
3.5.2 Työttömyys yhteiskunnallisena ongelmana ja kriisinä	36
4 SELONTEKOJA JA KULTTUURISIA MERKITYKSIÄ EDUSKUNNAN TYÖLLISTÄMISKESKUSTELUISTA	38
4.1 Yhteiskuntaan osallistuminen	39
4.1.1 Moraaliset diskurssit ja syrjäytyminen	40
4.1.2 Riskien välttäminen ja sosiaaliset normit.....	42
4.1.3 Välitetäänkö nuorille oikea viesti?	44

4.1.4 Yhteiskunnallinen asema	46
4.2 Yhteiskunnan tehtävä – aktiiviset ja passiiviset työttömät	47
4.2.1 Yksilöllinen elämäntilanne ja omaehtoisuus – aktiiviset työttömät	50
4.2.2 Työntekijän vastuu.....	52
4.2.3 Tuen, ohjauksen sekä opastuksen tarve – passiiviset työttömät.....	53
4.2.4 Yhteiskunnan ristiriitainen tehtävä – toimeentulon turvaaminen.....	55
4.3 Kokonaiskuva	56
4.3.1 Aktiivisen sosiaalipolitiikan kritiikki aineiston valossa	56
4.3.2 Yhteinen intressi – mutta keinot vähissä?.....	58
4.3.3 Työttömät aineistossa	59
5 TUTKIELMAN LUOTETTAVUUS.....	62
6 PÄÄTÄNTÄ.....	64
KIRJALLISUUS.....	67
AINEISTO.....	74

1 JOHDANTO

Avatessani lehden, radion tai television – jokaisesta tiedotusvälineestä tulvii uutisia kotimaisista joukkoirtisanomisilmoituksista, työttömyyden luvuista tai Euroopan huolestuttavasta nuorisotyöttömyystilanteesta. Aihe 'työttömyys' on pinnalla, eikä sitä pääse pakoon. Esimerkiksi Euroopassa on arviolta 7,5 miljoonaa 15–24-vuotiasta nuorta, jotka eivät ole koulutuksessa eivätkä työssä (Eurooppatiedotus.fi 23.9.2013). Tästä riittää aiheita ainakin yhtä moneen tarinaan.

Ainakaan kansainvälisesti ei ole aivan perusteetonta, että työttömyydestä puhuttaessa huoli kohdistetaan nuoriin. Samalla, kun voidaan ongelmaa, voidaan myös ratkaisuvaihtoehtoja. Yhdeksi viimeisimmäksi oljenkorreksi on nähty Euroopan sosiaalirahaston ESR:n rahoittama nuorisotyöllisyysaloite, jossa yhtenä toimenpiteenä on nuorisotakuun laajamittainen toteuttaminen. Nuorisotyöllisyysaloitteesta ei taida yksinään pelastajaa löytyä, vaan on myös tunnustettu, että pääasiallisten toimien tulee lähteä kansalliselta tasolta. (Eurooppatiedotus.fi 23.9.2013.)

Mennään siis hiukan taaksepäin ja tarkastellaan Suomen tilannetta. Meille työttömyyden muodoista varsinkin pitkäaikaistyöttömyys on vaikea ongelma. Määrä on ollut vuodesta toiseen pysyvästi korkea (V. Karjalainen & J. Karjalainen 2011, 47; Jochem 2011). Vuoteen 2012 asti pitkäaikaistyöttömien lukumäärä pysytteli noin 140 000 työttömässä, mutta vuonna 2013 pitkäaikaistyöttömien määrä kipusi jo 160 000 henkilöön¹ (Findikaattori 30.8.2013). Kokonaisuudessaan Suomessa oli vuoden 2013 syyskuussa yhteensä 199 000 työtöntä ja työttömyysaste oli 7,6 %. Työttömistä 48 000 oli 15–24-vuotiaita. Nuorten työttömyysaste oli tällöin 17,9 %. (Suomen virallinen tilasto 22.10.2013.) Edellä mainitut työttömyydestä kertovat luvut ovat suuntaa antavia, sillä täysin tarkkaa lukua työttömien todellisesta määrästä ei ole. Eri lähteet antavat hyvin erilaisia lukuja ja arviot vaihtelevat paljon.

Suomessa nuorisotyöttömyyden tilanne ei ole läheskään yhtä hälyttävä kuin kansainvälisesti. Monessa Euroopan maassa, kuten esimerkiksi Espanjassa,

¹ ”Vaikeasti työllistyvien ryhmään luetaan pitkäaikaistyöttömät, toistuvasti työttömät, työvoimapolitiittista palveluista työttömäksi palanneet ja näissä palveluissa toistuvasti kiertävät henkilöt.” (Findikaattori 30.8.2013.)

nuorisotyöttömyysaste on kivunnut vuoden 2013 toukokuussa julkistettujen lukujen mukaan jo 53,2 %:iin. Kreikassa nuorisotyöttömyys on huimat 55,3 % (Eurostat 22.5.2013). Tästä huolimatta myös Suomessa nuorten työttömyys on ollut useamman kymmenen vuoden ajan ongelma, johon on pyritty löytämään ratkaisua. Nuo 48 000 nuorta työtöntä muodostavat sen kohdejoukon, johon tällä hetkellä kansallisesti katsottuna huoli kohdistetaan. Nuorten epävakaa työmarkkina-asema luo huolta syrjäytymisestä (Lämsä 2009, 201), jonka pelätään johtavan työmoraalin rapautumiseen ja työmarkkinoiden ulkopuolelle jäämiseen (Tuohinen 2013, 65). Pelkona on, että he liittyvät pitkäaikaistyöttömien joukkoon.

Puhutaan sitten nuorten työttömyydestä tai työttömyydestä yleensä, riskit voidaan nähdä suurina kansantalouden ja yhteiskunnan toimivuuden näkökulmista. Työttömyyden kasvu uhkaa esimerkiksi julkisen talouden tasapainoa ja hyvinvointivaltion rahoitusperustaa. (Ala-Kauhaluoma 2007, 7, 8). Näin ajateltuna ei ole ihme, että Suomessa on ollut yksimielinen näkemys työttömyyden hoidon ja ehkäisyn tarpeesta. Työttömyyden nähdään ja tiedostetaan olevan vakava ongelma ja jopa mahdollinen kriisien aiheuttaja, mutta eriäviä mielipiteitä ratkaisuvaihtoehdoista ja toimenpiteistä löytyy paljon. (Kautto 2004, 20, 27.) Osittain tämä johtuu varmaan siitä, kuten Tuija Kotiranta (2008) mainitsee Markku Sotarautaan (1996) viitaten, työttömyyden olevan *ilkeä ongelma*, johon yksinkertaisia ratkaisuvaihtoehtoja ei ole. Ongelmalla on niin monia ulottuvuuksia, että kokonaisuudesta on vaikea saada kiinni. (Kotiranta 2008, 119–120.)

Osallistun pro gradu -tutkielmallani työttömyyskeskusteluun tutkimalla poliittisia keskusteluja, joissa oleelliseksi muodostuvat kielelliset ja kulttuuriset merkitykset sekä keskustelijoiden arkiymmärrys, jota työttömyyden hoitoon liittyy. Luonnehdin tutkielmaani kategoria-analyysiksi, jossa on käytetty hyväksi teemoittelua ja sisällön analyysiä. Pääasiallisena empiirisenä aineistona ja tarkastelun pohjana käytän eduskunnan täysistuntojen pöytäkirjoja liittyen (HE 134/2012 vp) *hallituksen esitykseen eduskunnalle laeiksi työttömyysturvalain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta*. Keskityn keskustelun sisällä syntyviin osa-alueisiin liittyen yhteishaun velvoittavuuteen työttömyysturvan ehtona ja kuntouttavaan työtoimintaan. Keskitän mielenkiintoni siihen, miten yhteiskunnallisen päätöksenteon areenalla argumentteja perustellaan, millaisia merkityksiä ne luovat ja minkälaisia merkityksiä argumenttien taustalta on löydettävissä. Analyysissäni tulevat esille yhteiskunnalliselle tilanteelle ja ajalle tyypilliset piirteet sekä

ajattelutavat, joita kategorisoin ja joista etsin selontekoja. Aineistoni eduskuntakeskustelut painottuvat nuorisotyöttömyyden hoitoon ja ovat osa nuorisotakuun toteuttamista.

Työllistämiseen liittyvän tutkielmani aiheen valintaan vaikuttaa kolme syytä, joista ensimmäinen on mielenkiinto työllistymisen problematiikkaa kohtaan. Tähän liittyen myös sosiaalityön työharjoittelukokemus työllistämiseen liittyvässä KEVÄT-hankkeessa² keväällä 2012 antaa tarkastelupohjaa työttömyyteen liittyviin kysymyksiin. Toiseksi pro gradu -työ on oppimiskokemus, jonka vuoksi koen tärkeäksi tutkielman tekijänä tehdä aiheesta, josta koen hyötyväni ja oppivani tutkimusprosessin kuluessa. Kolmanneksi pro gradu -tutkielmaa tehdessä prosessiin liittyy myös ajatus siitä, miten työttömyyden ongelmaan voisi vastata tai kuinka siihen voisi vaikuttaa (myös Kotiranta 2008, 124).

² Keski-Suomen välityömarkkinoiden palvelu-, koulutus- ja tukirakenne-hanke (ks. Era 2011).

2 TUTKIELMAN TOTEUTUS

Tähän osioon olen koonnut pro gradu -tutkielmani toteutuksen esittelemällä tavoitteen ja keskeiset analyysiäni ohjaavat kysymykset. Kerron myös tutkielmassa käytetystä empiirisestä aineistosta ja tutkimusmenetelmien tarkoituksenmukaisesta ”sekoittamisesta”. Tutkielman toteutusosion jälkeen jatkan taustoitukseen. Taustoituksen tarkoitus on sitoa tutkielmani aiheesta käytyyn tieteelliseen keskusteluun. Rakennan pro gradu -tutkielmani pohjautuen aktivointiin ja kannustavuuden ajatteluun työllisyys- ja sosiaalipolitiikassa. Taustoitukseen liittyy toimenpiteiden vaikuttavuus lähinnä sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmasta. Käsittelen myös työttömyyttä nuorison ja syrjäytymisen näkökulmasta. Tämän jälkeen jatkan analyysiin, jossa tässä kappaleessa käsiteltävä tutkimuksen toteutusosio ja seuraavan kappaleen tutkimuksen taustoitukset nivoutuvat analyysin edetessä yhdeksi kokonaisuudeksi.

2.1 Tutkielman tavoite

Tutkielman tavoitteena on tutkia työttömyyden hoitoon liittyvistä toimenpiteistä käytyjä eduskuntakeskusteluja³. Kohteeksi otan keskustelut, jotka koskevat nuorten yhteishaun velvoittavuutta työmarkkinatuen ehtona ja kuntouttavaa työtoimintaa. Tutkielman keskeinen tarkastelun kohde on se, miten eduskunnassa on työttömyysturvalain uudistamisen käsittelyn yhteydessä keskusteltu nuorten yhteishausta (ns. pakkohaku) ja kuntouttavasta työtoiminnasta sekä, miten näitä keskusteluja on perusteltu. Esitän seuraavat kysymykset: Miten asioista keskustellaan? Millaisia kulttuurisia (tai subjektiivisia) merkityksiä keskusteluista löytyy liittyen kategorioihin työttömät, pakkohaku ja kuntouttava työtoiminta? Millaisia näkökulmaeroja keskusteluista löytyy?

Analyysissä on merkityksellisessä osassa se, millaisena työtön työnhakija näyttäytyy aineiston valossa, aktiivisena vai passiivisena. Analyysi liittyy myös siihen painotetaanko eduskuntakeskusteluissa toimenpiteiden velvoittavuutta (pakkoa) vai nuorten yksilöllisiä elämäntilanteita. Tuon analyysissä esille kulttuurisia odotuksia, joita keskustelujen

³ Tämän tutkielman yhteydessä on keskitytty eduskuntakeskusteluihin, joissa on käsitelty lakialoitteesta annettua hallituksen esitystä eduskunnalle työttömyysturvalain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta (HE 134/2012 vp). Aineisto on esitelty tarkemmin kappaleessa 2.2.

perusteella liitetään nuoriin. Lisäksi analyysiin liittyy se, millaiseksi työntekijän, asiakkaan ja yhteiskunnan tehtävät keskusteluissa nähdään. Keskityn siihen, kuinka kansanedustajat keskustelevat asiasta ja miten he perustelevat näkökantojaan sekä millaisia kulttuurisesti jaettuja kategorioita näistä on löydettävissä. Poliitiikan osa-alueet aktivointi, sosiaali- ja työvoimapolitiikka luovat kulttuurisia merkityksiä, joiden kautta teen analyysiäni.

Tarkoitus on tarkastella kokonaisuutena sitä, miten kansanedustajat keskustelevat tutkimuskysymyksiini liittyen. Tulkintaa tehdään rakentamalla kategorioita ja selontekoja toistuvista sekä tarpeen tullen vastakkaisista näkemyksistä. Katégoria-analyysi perustuu kulttuurisille määreille ja vihjeille, joita aineisto antaa (Juhila ym. 2012, 62, 64). Analyysissä on ikään kuin tulkittu yhteenveto eduskuntakeskusteluista tehdystä otannasta liittyen tutkimusongelmaan. Eri eduskuntaryhmien näkökantaerot eivät ole kovin suuressa osassa analyysiä. Näkökantaerot huomioin silloin, kun keskusteluissa näkyvät selvästi eduskuntaryhmien ja puolueiden kansanedustajien eriävät mielipiteet. Näkökantaerot huomioin silloin, kun katson sen olevan tutkielman kannalta mielekäästä ja tarpeellista. Mahdolliset vastakkaiset näkemykset toimivat ikään kuin analyttisenä strategiana, jolla on mahdollista löytää aineistosta myös ristiriitoja (ks. Berg, 2008, 63).

2.2 Tutkielman aineisto

Tutkielmani aineistona ovat eduskunnan täysistuntojen pöytäkirjat, joissa on käsitelty lakialoitteesta annettua hallituksen esitystä eduskunnalle työttömyysturvalain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta (HE 134/2012 vp). Tarkastelen näistä keskusteluja, jotka liittyvät kuntouttavaan työtoimintaan sekä niin kutsuttuun pakkohakuun, eli yhteishaun velvoittavuuteen työmarkkinatuen ehtona.

Julkiset asiakirjat⁴, kuten hallituksen esitys eduskunnalle työttömyysturvalain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta (HE 134/2012 vp), sekä esitystä koskeva sosiaali- ja

⁴ Valiokuntien kokoukset ovat suljettuja eikä niissä käytyjä keskusteluja julkaista. Valiokuntien pöytäkirjat ja asiakirjat sen sijaan ovat julkisia. Valiokuntavalmistelun tarkoitus on laatia täysistunnolle päätösehdotus eli käytännössä lait hiotaan, valmistellaan ja säädetään valiokunnissa. Varsinainen julkinen keskustelu asiasta sekä viimekädessä päätöksenteko tapahtuu eduskunnan täysistunnoissa. (Hidén & Honka-Hallila 2006, 115–116, 178–179; Helander, Pekonen, Vainio & Kunttu 2007, 162, 274.)

terveysvaliokunnan mietintö, perustuslakivaliokunnan lausunto ja työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan lausunto ovat mukana aineiston tukena niiltä osin kuin ne ovat kyseisen asiayhteyden kannalta tarpeellisia. Osassa puheenvuoroista viitataan edellä mainittuihin valiokuntien lausuntoihin ja näin ollen on luonnollista, että otan lausunnot tarpeen tullen mukaan tarkasteluun. Näiden lisäksi keskustelu-aineiston tukena on työ- ja elinkeinoministeriön raportti (2012) *Nuorten työmarkkinatukioikeus ja koulutukseen hakeutuminen*, jonka pohjalta myös valiokunnat ottavat aineistossa kantaa yhteyshaun velvoittavuuteen (Aho, Pitkänen & Vanttaja 2012).

Täysistuntojen puheenvuoroja työttömyysturvalain uudistamisen yhteydessä käyttää yhteensä 16 eri kansanedustajaa kuudesta eri eduskuntaryhmästä⁵. Puheenvuorojen yhteenlaskettu määrä on 26. Aktiivisimpia puheenvuorojen käyttäjiä ovat Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän (sd) edustajat (7 puheenvuoroa, 5 edustajaa). Seuraavaksi aktiivisimpia ovat Kansallisen Kokoomuksen eduskuntaryhmän (kok) edustajat (6 puheenvuoroa, 4 edustajaa) sekä Vasenryhmän eduskuntaryhmän⁶ (vr) edustaja (6 puheenvuoroa, 1 kansanedustaja). Näiden jälkeen tulevat Perussuomalaisten eduskuntaryhmä (ps) (4 puheenvuoroa, 3 edustajaa) ja Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä (vs) (2 puheenvuoroa, 2 edustajaa). Puheenvuoroja käyttäneistä eduskuntaryhmistä Keskustan eduskuntaryhmä (kesk) osallistuu asian käsittelyyn yhdellä puheenvuorolla (1 puheenvuoro, 1 edustaja).

Empiirinen keskusteluaineisto koostuu suhteellisen pienestä joukosta keskustelujäseniä. Keskustelut sekä mielipiteet pohjaavat pitkälti valiokuntien mietintöihin ja aitoja spontaaneja puheenvuoroja on niukasti. Tämä ei kuitenkaan mielestäni ole ongelma tutkielman tavoitteen kannalta. Aineisto antaa mahdollisuuden vastata siihen, miten sen pohjalta on keskusteltu tutkimusongelmaani liittyen ja millaisia merkityksiä keskustelut luovat. (Ks. Alasuutari 2001, 82–83.) Käyttämäni tausta-aineisto mahdollistaa myös merkityksien tulkinnan sikäli, kun tausta-aineistoon on puheenvuoroissa viitattu.

⁵ Puhun tässä tutkielmassa pääsääntöisesti puolueiden sijaan eduskuntaryhmistä. Eduskuntaryhmissä päätetään ryhmän sisäiset kannat ajankohtaisiin poliittisiin kysymyksiin. Eduskuntaryhmät toimivat eduskunnassa ja koostuvat saman puolueen jäsenistä. Saman puolueen jäsenet eivät kuitenkaan välttämättä kuulu samaan eduskuntaryhmään. (Eduskunta 1.11.2013.)

⁶ Kahden Vasemmistoliiton eduskuntaryhmän jättäneen kansanedustajan perustama ryhmä. He kuuluvat kuitenkin Vasemmistoliitto-puolueeseen. (Kotimaisten kielten keskus 31.10.2013.)

Esimerkiksi millaisia arvoja ja taustadiskursseja keskusteluun liittyy, mitä nuorilta odotetaan, mitä työttömistä ajatellaan ja millaiseksi yhteiskunnan tehtävä nähdään.

HE 134/2012 vp

Lakialoitteesta annettu *Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi työttömyysturvalain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta* (HE 134/2012 vp) koski työttömyysturvalakia, vuorotteluvapaalakia, kuntouttavasta työtoiminnasta annettua lakia ja toimeentulotuesta annettua lakia (HE 134/2012 vp, 1).

Työttömyysturvalain osalta hallitus esitti esimerkiksi selkeytystä siihen, miten työttömyysturvajärjestelmässä nähdään yrittäjyyden ja opintojen loppuminen sekä kuinka alle 25-vuotiaiden ammatillista koulutusta vailla olevien nuorten velvollisuudesta hakeutua syksyn yhteishaussa ammatilliseen koulutukseen luovuttaisiin. Ehdotuksen mukaan kevään yhteishaku työttömyydenaikaisen työttömyysturva-oikeuden säilyttämiseksi olisi edelleen voimassa. (HE 134/2012 vp, 1, 18; Perustuslakivaliokunnan lausunto 35/2012 vp.) Edellä mainittu ammatilliseen koulutukseen hakeutuminen liittyi yhteiskuntatakuun toteuttamiseen sekä työ- ja elinkeinoministeriön asettaman työryhmän esitykseen nuorten syksyn yhteishakuvelvollisuuden luopumisesta. (HE 134/2012 vp, 4, 5, 18.)

Hallituksen esityksessä (HE 134/2012 vp, 5) todettiin, että muutosten tavoitteena on yksinkertaistaa työttömyysturvajärjestelmää työnhakijan kannalta. Tarkoituksena oli myös mahdollistaa työ- ja elinkeinotoimiston resurssien käyttämisen työvoimapalveluiden tarjoamiseen, kontrollitehtävien sijaan (HE 134/2012 vp, 5, 23, 24).

Kuntouttavan työtoiminnan osalta esitys koski sitä, että työttömyysetuutta voitaisiin maksaa kuntouttavan työtoiminnan ajalta. Esimerkiksi työssäolovelvoite tai ammatilliseen koulutukseen liittyvät rajoitukset eivät estäisi työttömyysetuuden saantia. Esityksen mukaan tämä vähentäisi esimerkiksi toimeentulotuen tarvetta. (HE 134/2012 vp, 23; Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan lausunto 20/2012 vp.)

2.3 Menetelmien käyttö

Sopivan analyysimenetelmän käyttö on tutkielman luotettavuuden kannalta ehdottoman tärkeää. Pertti Alasuutari (2001, 82) yhtäältä toteaa, että tarkka tutkimusmetodi tarvitaan, jotta saadaan selkeät säännöt siihen, mitä havainnoista voidaan päätellä. Toisaalta Alasuutari huomauttaa myös, että aineistolla on aina oltava mahdollisuus yllättää ja metodin on annettava tälle tilaisuus. Eri analyysimenetelmien käyttö samassa tutkielmassa mahdollistaa tulkinnan monesta eri näkökulmasta (Eskola & Suoranta 1996, 124). Jari Eskola ja Juha Suoranta (1996, 124) huomauttavat myös, että yleensä yhden analyysitavan käyttö on harvinaista, sillä yksiselitteisiä jakoja eri menetelmien välille ei pystytä tekemään. Edellä mainituista syistä käytän pro gradu -tutkielmassa hyväksi sekä teemoittelua että sisällönanalyysiä ja kategoria-analyysiä. Analyysi ei ole puhtaasti yksikään edellä mainituista, vaan näiden kolmen analyysimenetelmän sekoitus.

2.3.1 Analyysimenetelmien tarkoituksenmukainen yhdistely

Ensinnäkin Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi (2009) toteavat, että sisällönanalyysi on perusmenetelmä laadullisessa tutkimuksessa. Sisällönanalyysi on kirjallisen aineiston analyysiä, joka on mahdollista liittää erilaisiin analyysikokonaisuuksiin ja se voidaan nähdä väljänä teoreettisena kehyksenä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91, 103–104.) Toiseksi sisällönanalyysi sopii tutkielman kannalta yhdeksi analyysimenetelmäksi, sillä se mahdollistaa tarttumisen myös kulttuurisiin merkityksiin ja etenemään analyysissä teemoittelua pidemmälle (Eskola & Suoranta 1996, 136). Kulttuurisia merkityksiä etsittäessä mukaan tulevat kategoriat. Arja Jokisen, Kirsi Juhilan ja Eero Suonisen (2012, 12, 18) mukaan kategoriat ovat esimerkiksi sekä kulttuurista tietoa ja tekemistä että kontekstissaan ymmärrettäviä. Kategorioita voidaan tehdä ihmisistä ja objekteista, esimerkiksi tässä tapauksessa sekä työttömistä että toimenpiteistä. Moraalista järjestystä tuotetaan ja ylläpidetään kategorioiden avulla. (Jokinen, Suoninen & Wahlström 2012, 9–10, 12, 18, 69–72.)

Käytännössä teemoittelun, sisällönanalyysin ja kategorisoinnin yhdistäminen tarkoittaa sitä, että aluksi käyn aineistoa läpi ja teen esianalyysiä etsimällä keskeisiä teemoja, joita keskusteluista tutkimuskysymyksiin liittyen löytyy (Berg 2008, 61). Tarkoitukseni on

etsiä aineistosta yhdistäviä ja poikkeavia tekijöitä (KvaliMOTV 6.3.2013) sekä ryhmitellä aineistoa erilaisten aihepiirien mukaan (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93). Tämän jälkeen käyn yksityiskohtaisemmin läpi teemoja ja kategorioita sekä pyrin tekemään tarkempaa sisällönanalyysiiä.

Tutkielman analyysi on havaintojen pelkistämistä ja yhdistämistä. Ajatuksena yhdistämisessä on se, että aineistosta on löydettävissä samaa ilmiötä kuvaavia tekijöitä. (Alasuutari 2001, 40.) Tässä tutkielmassa lähestymistapana on ymmärtämiseen pyrkiminen, joka onkin tyypillinen lähestymistapa laadullisessa tutkimuksessa (Remes & Sajavaara 2004, 180). Oleellista on näkymättömän ymmärtäminen, jonka vuoksi haluan tuoda tekstin takana olevia merkityksiä näkyväksi (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 104).

2.3.2 Kielelliset ilmaisut

Kielelliset ilmaisut ovat oleellisessa asemassa etsittäessä sisällön merkityksiä (Berg 2008, 61). Sisällönanalyysiiä käytetään hyväksi tulkittaessa sitä, miten kansanedustajat kommunikoivat, rakentavat tulkintoja sekä miten he perustelevat omia kantojaan. Tarkoitus ei kuitenkaan ole löytää pelkästään kansanedustajien subjektiivisia näkemyksiä tai ymmärrystä, vaan tarkastella löytyykö keskusteluista jaettua kulttuurista ymmärrystä. Kiinnostavaa on myös se, miten kulttuurista ymmärrystä ja todellisuutta rakennetaan keskusteluissa. (Jokinen ym. 2000, 16–17, 28–29.)

Kulttuurinen ymmärrys tulee esille kielellisissä ilmaisuissa esimerkiksi käsitteiden käytössä eli siinä, mitä milläkin tarkoitetaan. Aineistossani kansanedustajat käyttävät käsitteitä sen tarkemmin niitä määrittelemättä, ne ovat rutiininomaisesti ymmärrettyjä. Esimerkiksi syrjäytyminen on aineistossa usein mainittu, mutta keskustelijat eivät ole katsoneet tarpeellisiksi määritellä sitä tarkemmin. Analyysissä tulkitaan keskusteluihin liittyviä käsitteitä, olettamuksia ja näkemyksiä keskusteluissa esiin tulevaa taustaa vasten. Rutiinit näyttäytyvät ja käyttäytyvät samanlaisesti keskusteluissa kuin arkisissa toiminnoissa. Tietyissä tilanteissa on tietynlaisia käyttäytymissääntöjä ja vakiintuneita toimintoja. (Giddens 1979, 327; Alasuutari 2007, 224–225.)

Kielellisiin ilmauksiin liittyen tutkimuskysymyksiin etsitään aineistosta vastausta osittain konstruktionistisella ajattelutavalla. Tutkielman analyysiosioon vaikuttaa muun muassa

sosiaalisen konstruktionismin näkemys siitä, että todellisuutta muokataan vuorovaikutuksessa (Berger & Luckmann 1995, 11–13; Jokinen ym. 2000, 16–17). Tällöin kieli nähdään olevan yhteydessä todellisuuden rakentamiseen eikä pelkästään ilmentämässä sitä. Tämä ei luonnollisestikaan ole ainoa vaihtoehto, mutta tämän tutkielman kannalta kieli todellisuuden rakentajana on yksi oleellinen näkökulma. (Esim. Eskola & Suoranta 1996, 152–153.)

2.3.3 Argumentaatio ja asenne

Argumentaation tarkoituksena on vaikuttaa kuulijaan, hankkia kannatusta esitykselle sekä saavuttaa ja vahvistaa yleisön hyväksyntää (Perelman 1996, 16–17, 28). Poliitikassa käytetään hyväksi argumentaatiota esimerkiksi näkökulmien vertaamisella ja perusteltujen vastaväitteiden esittämisellä (Billig 1996; Vesala & Rantanen 2007, 31). Chaim Perelmanin (1996, 24, 25) näkökulmasta argumentaatio voi toisinaan perustua myös universaaliin yleispätevyyteen eli vedota siihen, että on tiettyjä arvoja ja yleispäteviä tosiasioita, joita ei tarvitse selittää vaan ne ajatellaan ymmärrettävän itsestäänselvyyksinä.

Yksi mahdollinen tapa tarkastella argumentaatiota on laadullisen asennetutkimuksen näkökulmasta ja tarkemmin Michael Billigin (1996) retorisen diskurssianalyysin suuntauksesta käsin (myös Vesala & Rantanen 2007, 11). Tällaisessa tapauksessa Kari Mikko Vesala ja Teemu Rantanen (2007) tarkoittavat argumentaatiolla kiistakysymysten kommentointia ja kannanottoa. Tästä näkökulmasta argumentaatio liittyy esimerkiksi tiettyyn kulttuuriseen kontekstiin tai sosiaaliseen todellisuuteen. Argumentteja voi ja tuleekin tarkastella eri näkökulmista, jolloin argumentit heijastavat taustalla olevia asenteita. (Vesala & Rantanen 2007, 14, 31, 38, 48.)

Vesala ja Rantanen (2007, 15) selkeyttävät, että Billigin (1996, 143–145) mukaan asenteella tarkoitetaan ilmiötä, jossa ”yksilön arvottavat reaktiot saavat merkityksensä sosiaalisen argumentaation kontekstista ja jossa yksilö asettuu suhteeseen sosiaalisen kentän ja todellisuuden kanssa.” Tässä yhteydessä asenteella ei tarkoiteta tavanomaiseen tapaan yksilön taipumuksia tai sisäisiä piirteitä. Asenne on näkökanta tai positio suhteessa kiistakysymykseen. (Billig 1996, 256; Vesala & Rantanen 2007, 15, 56.) Esimerkiksi kannanotto ei ole sama asia kuin asenne, vaan kannanotto on asennetta ilmentävä puheenteko (Vesala & Rantanen 2007, 38).

Asenteiden ei tarvitse olla kaikilla samanlaisia, esimerkiksi poliittisilla puolueilla on erilaiset näkökulmat ja ”*poikkeavia tai kilpailevia asenteita*”. Argumentaatio kuitenkin vaatii, että keskustelijat jakavat saman kiistakysymyksen. (Vesala & Rantanen 2007, 25.) Argumenteissa asenteet voivat olla selvästi näkyvillä tai kiertoteitse ilmaistuja. Asenteita voidaan vahvistaa ja tarvittaessa muuttaa keskustelun kuluessa. (Billig 1996, 254–252; Vesala & Rantanen 2007, 35.) Argumentteihin sisältyvät asenteet näkyvät toisinaan voimakkaampina ja keskustelijat voivat itse säädellä sitä, kuinka paljon he tuovat niitä esille (Billig 1996, luku 9; Vesala & Rantanen 2007, 56). Keskustelijat eivät itse aina välttämättä tiedosta kaikkia argumenttinsa taustalla olevia lähtökohtia, mutta niitä voidaan analysoida ja tulkita (Vesala & Rantanen 2007, 60). Billig (1996, 208–209) katsoo, että asenteet, joita argumentoija tuottaa liittyvät sosiaaliseen kontekstiin (myös Vesala & Rantanen 2007, 56).

Billigiin (1996) nojaten voidaan ajatella, että myös keskustelijat tekevät kategorioita, joko tiedostettuja tai tiedostamattomia. Näin ollen he tarkastelevat kiistakysymyksiä joko yleistävästi tai tunnistamalla poikkeuksia eli yksittäistapauksia ja tilannekohtaisuutta. (Billig 1996, 255–257; Vesala & Rantanen 2007, 56, 58.) Asennetutkimuksessa ei ole tarkoituksena tehdä tulkintoja yksittäisiin argumentteihin perustuen vaan pyrkiä tunnistamaan keskustelujen taustalla oleva laajempi kokonaisuus. Rakennan tutkielman analyysin kansanedustajien kommentteista ja kannanotoista (puheenteoista) suhteessa työllistämiskeskusteluun, ympäröivään yhteiskuntaan sekä sen arvoihin. Tutkielmassa pyritään löytämään keskustelijoiden asenteet. (Billig 1996, 255; Vesala & Rantanen 2007, 14–15, 56.)

2.3.4 Kattegoria-analyysi

Alasuutarin (2001, 115) mukaan: ”*Kulttuuristen jäsenysten tai erottelujärjestelmien analyysissä on kyse siitä, että eritellään, millaisia erontekoja ja luokituksia teksti sisältää eli miten se jäsentää maailmaa.*” Oleellista analyysissä on päätelmät, joita vihjeistä voi tehdä. Kategorioita löytyy vihjeiden avulla myös esimerkiksi ilman erillistä mainintaa kategoriasta. Lisäksi tutkijan on mahdollista löytää kategorioita, joita tutkittavat eivät itse tunnista. (Juhila, Jokinen & Suoninen 2012b, 66, 68, 85.)

Kategorioita tuotetaan jatkuvasti ja ne selittävät yleensä toimintaa. Kategoriat muovaavat sitä, mistä näkökulmasta tulkitsemme asioita ja kuinka aiempi kulttuurinen tieto tulkintoihin vaikuttaa. Kategorioihin liittyy sekä voimakasta selitysvoimaa että ennakkoluuloja, kun kategorisoidaan esimerkiksi erilaisia ryhmiä. Oleellista on myös se, kuka kategorioista keskustelee, esimerkiksi työtön itse vai, kuten tässä tapauksessa työttömyydestä keskustelevat poliitikot. (Jokinen ym. 2012, 9–10; Juhila 2012, 151–153; Juhila ym. 2012b, 49–51.)

Esimerkiksi kategoria ”työtön” tai ”syrjäytynyt” voi luoda meille tiettyä mielikuvaa reunoilla olevasta, yhteiskunnan ulkopuolelle jääneestä henkilöstä. Kategoriat sisältävät sekä jaettua ymmärrystä että moraalisia ulottuvuuksia. Esimerkiksi työttömyyteen voidaan liittää vastuunotto tilanteesta tai vaikka moraalinen huoli työhaluttomuudesta. (Helne 2002; Juhila ym. 2012b, 72.) Kategorioita on kaikkialla ja kaikissa aineistoissa – kaiken voi kategorisoida (Juhila ym. 2012b, 82). Analyysini keskiössä on Juhilan, Jokisen ja Suonisen (2012a, 24) sanoin ja kategoria-analyysin tapaisesti se, ”*millaisia kategorioita ihmiset keskinäisessä toiminnassaan herättävät henkiin, ja miten he rakentavat niillä osaltaan sosiaalista järjestystä.*” Kategoria-analyysi sopii hyvin lisäksi edellä mainittuun sisällönanalyysiin ja teemoitteluun sekä konstruktionistiseen ajatteluun (Jokinen, Juhila & Suoninen 2012, 11).

Kategoria-analyysin tapainen päättely on pääosassa tutkielmaani, sillä kulttuuri ja se, mikä katsotaan hyväksyttävänä tai paheksuttavana tapana käyttäytyä, ovat tärkeässä osassa analyysiäni (Jokinen ym. 2012, 9–10). Jokinen, Juhila ja Suoninen (2012, 10) katsovat, että: ”*Kategoriat ja niiden käyttö kertovat paljon ajasta, jossa elämme, siitä mitä pidämme normaalina, arvokkaana, ongelmana tai poikkeavana.*” Selonteontarve syntyy silloin, kun esimerkiksi työtön ei hae töitä, jolloin hän poikkeaa yleisesti hyväksytystä moraalisesta järjestyksestä ja tämänlainen toiminta vaatii selityksen (Scott & Lyman 1968 46–47; Juhila 2012, 134–137). Selonteoilla voidaan esimerkiksi selittää ja arvioida työttömän käyttäytymistä (Juhila 2012, 137).

Marvin B. Scott ja Stanford M. Lyman (1968, 47–48) ovat jakaneet selonteot puolustaviin (*excuses*), oikeuttaviin (*justifications*) ja syyttäviin (*blame*) selontekoihin. Jaottelun mukaan puolustavat selonteot ovat sellaisia, joissa poistetaan henkilökohtaista vastuuta poikkeavasti käyttäytyvältä. Esimerkiksi puolustetaan työttömän vaikeaa

työmarkkinatilannetta sekä vähennetään työttömän omaa vastuuta työllistämisestä rakennetyöttömyyden ongelmien vuoksi. Oikeuttavat selonteot sen sijaan oikeuttavat poikkeavaa käytöstä jonkun moraalisen syyn perusteella. Esimerkiksi maisteriksi kouluttautunut työtön ei ota vastaan siivoojan työtä, koska kokee moraalisesti oikeutetuksi sen, että saisi koulutustaan vastaavan työn. Syyttävässä selonteossa henkilön sen sijaan katsotaan käyttäytyneen tietoisesti moraalisesti arveluttavasti. Esimerkiksi työtön ei hae työtä, koska ei halua. Samankaltaisista tilanteista voidaan rakentaa erilaisia selontekoja. (Scott & Lyman 1968, 47–48; Juhila 2012, 137.)

Tässä tutkielmassa selonteolla tarkoitetaan Scottin ja Lymanin (1968) tavoin metodista välinettä, jolla etsitään eduskunnan keskusteluaineistosta selityksiä ja perusteluja kansanedustajien esittämille argumenteille. Keskusteluja tulkitaan sen perusteella, millaisia selontekoja kategorioista on löydettävissä ja millaisiin selontekoihin kategorioiden voidaan katsoa argumenttien perusteella kuuluvan. Kansanedustajat siis perustelevat omia näkökantojaan, joista teen analyysiosiossa selontekoja. Selonteko on tulkittu selitys poikkeavalle käyttäytymiselle, jonka yleensä nähdään vaativan kontrolloimista. Aineistosta on mahdollista tehdä selontekoja myös toimenpiteistä, jotka tarvitsevat perusteluja. Selonteot toimivat toisin sanoen myös perusteluina poikkeavalle käyttäytymiselle kuten esimerkiksi kontrolloivalle toimenpiteelle tai työttömän moraalisesti arveluttavalle käyttäytymiselle. (Scott & Lyman 1968, 46–47; Juhila 2012, 134–137.) Selontekoja käytän sen vuoksi, että kuten seuraavassa osiossa selvennetään, työllistämiskeskustelu sisältää paljon moraalipoliittisia näkökulmia ja sitä mitä pidetään hyväksyttävänä tapana toimia.

3 TAVOITTEENA TYÖLLISYYDEN EDISTÄMINEN

Työttömyyteen on pyritty vaikuttamaan aktiivisen työvoimapolitiikan, sosiaalipolitiikan ja aktivoinnin avulla. Näiden politiikan osa-alueiden rajat ovat kuitenkin hyvin häilyviä ja sekoittuneet keskenään. Poliitiikan osa-alueiden sekoittautuminen on tuonut mukanaan uusien arvojen korostamista (Björklund 2008, 25). Esimerkiksi työllisyys- ja sosiaalipolitiikkaan vaikuttaa vahvasti kannustavuus, jonka varjolla on toteutettu kannustavia toimenpiteitä (Björklund 2008, 295). 1990-luvulla aktivointi-ideologian myötä myös erilaiset moraalidiskurssit esimerkiksi työttömyydestä ja syrjäytymisestä alkoivat vallata ajattelua (Julkunen 2006, 206–208). Tämän vuoksi aloitan käsittelemällä kysymystä moraalipolitiikasta, jotta on mahdollista seurata politiikan osa-alueiden taustalla vaikuttavaa ”ideologiaa” tai ajattelutapaa.

Tässä osiossa haluan tuoda esille työttömyyteen liittyvää taustaa aiemman tutkimuksen valossa eli kartoittaa työttömyyteen ja työllistämiseen liittyvää tutkimusaluetta. Osion tarkoituksena on toimia taustoitukseksi analyysissäni käytävään työllistämiskeskusteluun.

3.1 Suunnan muutos kannustavuuteen ja moraalipolitiikkaan

Nykyisenlainen EU:ssa ja siten myös Suomessa harjoitettava aktiivinen sosiaalipolitiikka on alun perin lähtöisin 1980-luvun amerikkalaisesta etuusriippuvuuskeskustelusta, *workfare diskurssista* (Palola 2005, 13). Workfare diskurssi liittyy tukiriippuvuuden ehkäisyyn ja katkaisemiseen. Euroopassa on vallinnut amerikkalaisesta etuusriippuvuuskeskustelusta poiketen kuitenkin enemmän syrjäytymisdiskurssi. Tämä on tarkoittanut sitä, että aktivointitoimenpiteitä on haluttu perustella syrjäytymisen ehkäisyllä. (Jauhiainen 2005, 14–15, 64.) Suomalaisessa keskustelussa näkyy eurooppalaisittain enemmän syrjäytymisen ehkäisy, mutta tukiriippuvuuskeskustelua ei voida myöskään unohtaa varsinkaan pohdittaessa aktivointia moraalipolitiikan näkökulmasta. Molempien diskurssien taustalla on ajatus, että kansalaisten on oltava aktiivisia ja heitä on myös kannustettava siihen. Taustadiskurssit on hyvä pitää mielessä, jotta ymmärtää mistä aktivointikeskustelu juontaa.

Suomessa kannustavuuden idea vakiintui poliittiseen ajatteluun viimeistään 1990-luvun lamasta lähtien (Björklund 2008, 18, 224). Voidaan ajatella, että julkistalouden kriisi omalta osaltaan johti etsimään työttömyyteen ratkaisua hyvinvointivaltion reformien uudistamisesta. Suomessa tämä tarkoitti kiinnostusta ”*karsintaan ja sisällölliseen uudistamiseen*”, eli hyvinvointivaltiota lähdettiin muuttamaan ”*passiivisesta aktiiviseen*”. (Kautto 2004, 17–18.) Liisa Björklund (2008, 25) ajattelee muutoksista näin: ”*Keskeiset toimijatahot ja politiikan eliitti yrittävät uusien ideologioiden avulla sopeuttaa yhteiskuntaa muutokseen ja suuntautua tulevaisuuteen.*” Käytännössä tämä on tarkoittanut ajattelutavan suuntaamista siten, että kansalaisista haluttiin tehdä vastuullisempia, omaehtoisempia ja aktiivisempia. Vastuuta omasta työllistymisestä korostettiin ja vähimmäisturva muutettiin kannustavammaksi ja vastikkeellisemmaksi. (Julkunen 2006, 352–355; Björklund 2008, 224.) Näillä muutoksilla pyrittiin siihen, että työttömät saataisiin siirtymään sosiaalietuuksilta työhön (Kautto 2004, 19). Työnteon kannustavuus sai vähitellen yhä tukevamman jalansijan politiikasta, joka johti nykyisenlaisen aktivoivan työllisyys- ja sosiaalipolitiikan muodostumiseen. Tämä on ollut kehitystä hyvinvointipolitiikan siirtymisestä kohti markkinaperusteista politiikkaa. (Björklund 2008, 18, 273–274.)

Aktivoinnin, vastikkeellisuuden ja kannustavuuden taustalla on myös moraalipoliittinen näkökulma. Voidaan esimerkiksi pohtia onko työhalun ja työmoraalin ylläpito aktivoinnin oleellisin osa (Kotiranta 2008, 155). Moraalipoliittisesta näkökulmasta ihmiset jakaantuvat erilaisiin ryhmiin, esimerkiksi työllisiin tai aktiivisesti työtä etsiviin sekä passiivisiin työttömiin tai jopa vapaamatkustajiin (Björklund 2008, 26, 312–314, 322–326). Aktiivisuudella osoitetaan vastuullisuutta sekä työhalua ja käänteisesti passiivisuudella vastuuttomuutta, moraalittomuutta tai jopa riippuvuutta. Aktiivisuutensa osoittavat kansalaiset saavat etuuksia ja oikeuksia, passiiviset menettävät niitä. Aktivoinnin ajatuksesta ei voida puhua ottamatta huomioon vastikkeellisuutta ja vastavuoroisuutta sekä kannustavuutta. (Julkunen 2006, 206–208; Björklund 2008, 26, 212–214, 322–326.)

Kannustavuus ei ole menettänyt merkitystään, vaan se on pikemminkin vahvistanut asemaansa (Björklund 2008, 274). Lisäksi se liittyy yleisesti EU:ssa käynnissä olevaan sosiaalipolitiikan muuttamiseen ”*tuottavampaan ja työllistävämpään*” (Palola 2005, 12–13; Björklund 2008, 225, 284). Elina Palola muistuttaakin, että EU on talousyhteisö, jossa keskiössä on kilpailukyky. Tämä selittää nykyisenlaisen aktiivisen sosiaalipolitiikan

tuottavan ja työllistävän näkökulman. (Palola 2005, 12.) Kannustavuuden yhteydessä sosiaalipolitiikan tavoitteet ovat siirtyneet enemmän työllisyys- ja talouspolitiikan alueelle (Björklund 2008, 296).

3.2 Työllisyyden edistäminen työvoimapolitiikan, sosiaalipolitiikan ja aktivoinnin avulla

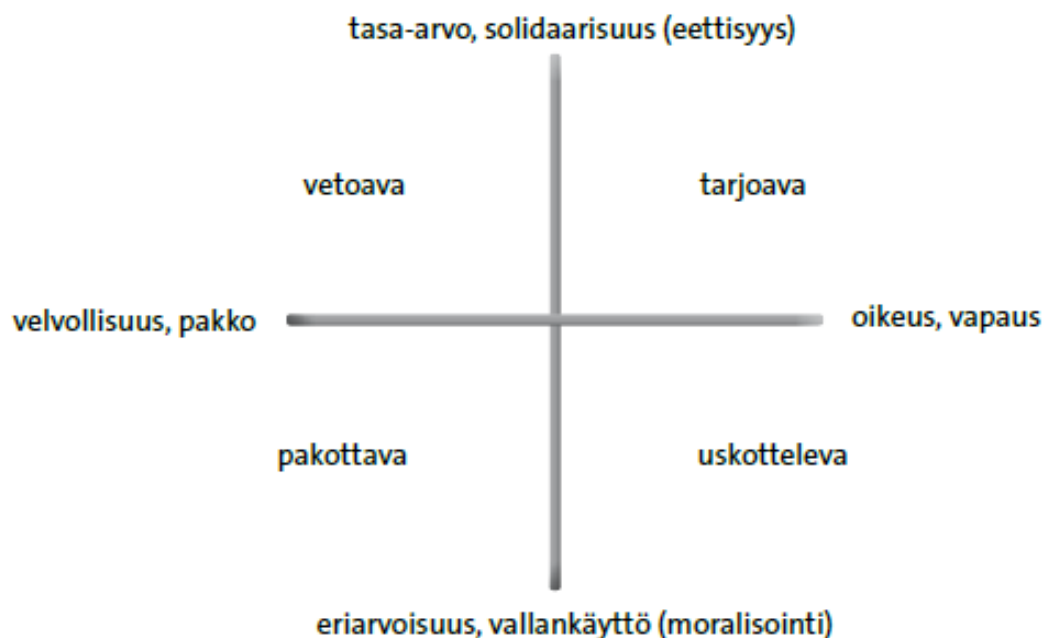
Aluksi haluan erotella sosiaalipolitiikan, työvoimapolitiikan ja aktivoinnin toisistaan. Karkea rajanveto voisi olla esimerkiksi sellainen, että työvoimapolitiikka liittyy työllistämiseen ja sosiaalipolitiikka hyvinvointiin (J. Karjalainen & V. Karjalainen 2010, 13). Erona on myös se, että sosiaalipolitiikkaa johdetaan sosiaali- ja terveystieteiden ja työvoimapolitiikkaa elinkeinoministeriöstä. Asia ei kuitenkaan ole näin yksinkertainen, koska aktiivinen sosiaalipolitiikka, aktiivinen työllisyyspolitiikka ja aktivointi tähtäävät kaikki työttömien integroimiseen työmarkkinoille. Tämän vuoksi käsitteissä on paljon päällekkäisyyttä eikä selkeitä rajanvetoja pysty tekemään. (V. Karjalainen 2011a, 228.) Lisäksi ihmisen elämästä ei ole erotettavissa yksittäisiä osa-alueita, sillä esimerkiksi työssäkäynti voi liittyä hyvinvointiin ja hyvinvointi työssäkäyntiin (Ala-Kauhaluoma 2005, 47–51).

Päällekkäisyyksien ehkä näkyvin esimerkki voisi olla kuntouttava työtoiminta, joka on osa sosiaalipolitiikkaa. Tästä huolimatta sosiaalipolitiikalla ei ole omia tavoitteita kuntouttavassa työtoiminnassa, vaan kuntouttava työtoiminta toimii työllisyyspolitiikan tavoitteista. (J. Karjalainen & V. Karjalainen 2010, 13.) Kuntouttavasta työtoiminnasta annetussa laissa on myös nähtävissä työllisyyspoliittista eetosta, sillä perimmäinen tarkoitus on siirtyä takaisin avoimille työmarkkinoille, mutta *”toimenpiteet ovat luonteeltaan aktivoivia ja kuntouttavia”* (V. Karjalainen & J. Karjalainen 2011, 10, 26). Lisäksi työvoimapolitiikan tavoitteet näkyvät myös esimerkiksi elinikäisen oppimisen ideologiassa, jossa korostetaan jatkuvaa, elämän läpi kestävästä oppimista ja työelämäntaitojen kasvattamista (Silvennoinen 2007, 117; Jochem 2011, 132). Tämä ajattelutapa on mielestäni löydettävissä myös kuntouttavasta työtoiminnasta.

Työvoimapolitiikan ja sosiaalipolitiikan yhdistävänä tekijänä on esimerkiksi etuliite *”aktiivinen”*, joka myös vahvasti viittaa aktivointiin. Lyhyesti sanottuna *”aktiivinen”* liittyy

sosiaalipolitiikkaan siten, että se määrittää sen sisällön aktiiviseksi tekemiseksi ja osallistumiseksi, jonka vastakohtana on passiivisuus ja toimettomuus. (V. Karjalainen 2011a, 229.) Aktivointi liittyy oleellisesti nykyään myös työvoimapolitiikkaan, jossa pyrkimyksenä on, että työnhakijat ovat itse aktiivisia ja pyrkivät kohti työmarkkinoita (Ilmakunnas, Romppanen & Tuomala 2001, 11). Aktivoinnin voidaan nähdä olevan sekoitus aktiivista työvoimapolitiikkaa, sosiaalipolitiikkaa ja talouspolitiikkaa (V. Karjalainen & J. Karjalainen 2011, 7, 8; V. Karjalainen 2011a, 233). Vappu Karjalainen (2011a, 229) toteaa, että sosiaali- ja työllisyyspolitiikkaa voidaan kutsua yhdessä aktivointipolitiikaksi.

Yksi mahdollinen tapa tarkastella työllisyyspolitiikan, aktivoinnin ja sosiaalipolitiikan sekoittumista on tarkastella niitä V. Karjalaisen esittelemän nelikentän (kuvio 1. V. Karjalainen 2011a, 247) valossa, jossa hän pohtii eri politiikan osa-alueiden yhtymäkohtia ja sitä kuinka sosiaalipolitiikka on menettänyt alkuperäistä ihanteellista solidaarisuuteen ja tasa-arvoon pyrkivää merkitystään ja tilalle on tullut työllisyyspolitiikan tehokkuustavoitteet. Nelikentässä hän tuo näkyviin sitä vastakkainasettelua, mikä liittyy vaikean työttömyyden kysymykseen.

Kuvio 1. Aktivoinnin ulottuvuudet Vappu Karjalaisen (2011, 247) mukaan.

Kuvion 1 oikeassa yläreunassa on yhteiskunnan puolelta tuleva, yksilön toimintakykyä ylläpitävä ja kannustava näkökulma, jossa keskiössä on tasa-arvo. Kuvion 1 alareuna tähtää yhteiskunnan asettamiin oikeudellisiin näkökulmiin eli velvollisuuksiin ja pakotteisiin, joita kohdistetaan vaikeasti työllistyviin henkilöihin (V. Karjalainen 2011a, 247). Taina Era (2011, 52) huomauttaa, että sosiaalipolitiikka on painottunut enenevässä määrin kuvion 1 alareunaan.

Vaikka rajanvetoja on vaikea tehdä, yritän seuraavaksi avata mistä puhutaan, kun puhutaan työvoimapolitiikasta, sosiaalipolitiikasta ja aktivoinnista. Oleellista on, että aktivoinnin ja toimenpiteiden kohteena on edelleen yksittäinen työtön henkilö, jota pyritään integroimaan takaisin työelämään (Ala-Kauhaluoma 2007, 41; V. Karjalainen 2011a, 234).

3.2.1 Työvoimapolitiikka

Perinteisesti työvoimapolitiikkaa on 1960-luvulta lähtien pyritty suuntaamaan siten, että työllisyysastetta saataisiin nostettua lähentämällä työvoiman tarjontaa tai kysyntää. Työllisyysasteen heikentyminen ja rakennetyöttömyys vaikuttavat työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin. (Ilmakunnas ym. 2001, 7; Ala-Kauhaluoma 2007, 7, 8; V. Karjalainen 2011a, 231.) V. Karjalainen (2011, 231) katsoo, että nykyään työvoimapolitiikan merkitys on lähentämisen lisäksi vahvistaa sellaisia politiikan osa-alueita, joiden tavoitteena on sosiaalietuuksia saavien työttömien integroiminen työmarkkinoille. Tällainen suunta on ollut seurausta Euroopan työllisyysstrategian linjauksista (Kautto 2004, 25).

Työvoimapolitiikka on laaja kokonaisuus, johon kuuluu sekä aktiivinen että passiivinen työvoimapolitiikka. Passiivisen työvoimapolitiikan voidaan katsoa liittyvän etuuksiin. Aktiiviseen työvoimapolitiikkaan sen sijaan kuuluu työllistämisedellytyksiä parantavat toimenpiteet.⁷ Käytännössä työllistämisedellytyksiä pyritään parantamaan työnvälityksellä, neuvontapalveluilla, työvoimakoulutuksella sekä työllistämistoimilla. Työnvälitys ja neuvontapalvelut pyrkivät ensisijaisesti avustamaan työnhakijoita avointen työpaikkojen

⁷ Tällaisen jaon mukaan Ilmakunnas ym. (2001, 3) Skoggiin ja Räisäseen (1997) vedoten toteavat, että työvoimapolitiikalla voidaan ajatella olevan *suhdannepoliittinen* (eli esimerkiksi laskusuhdanteissa työvoiman kysynnän vahvistaminen), *rakennepoliittinen* (esimerkiksi parantaa työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaavuutta) ja *jako- eli sosiaalipoliittinen tehtävä* (työmarkkina-aseman parantaminen toimeentuloturvan ja toimenpiteiden avulla). Omassa tutkielmassani painottuu jälkimmäinen tehtävä.

etsimisessä. Sen sijaan työvoiman tarjontaan vaikutetaan työvoimakoulutuksella. (Ilmakunnas ym. 2001, 3, 5–6.)

Työllistämistoimien tarkoitus on luoda työpaikkoja työttömille. Työllistämistoimia ovat esimerkiksi työskentely järjestöissä ja kolmannen sektorin tehtävissä. Tämän lisäksi esimerkiksi yrityksissä harjoittelijana toimiminen tai työllistämistuella yksityiselle sektorille työllistyminen ovat osa työvoimapolitiikan toimia. Toimenpiteillä pyritään pitkäaikaistyöttömyyden ehkäisyyn ja katkaisemiseen sekä saamaan pitkäaikaistyöttömät takaisin avoimille työmarkkinoille. (Ilmakunnas ym. 2001, 3, 6, 16.)

Työvoimapolitiikkaa säätelee 1.1.2013 voimaan tullut laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta⁸ (Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta 28.12.2012/916), joka tarkoittaa käytännön tasolla koulutusta, työnvälitystä sekä työllistämispalveluita. Kuten aiemman lain kohdalla, ei tässäkään laissa ole mainintaa syrjäytymisen ehkäisystä julkisen työvoimapolitiikan yhteydessä, mutta se mainitaan työvoimatoimistojen palvelutarpeen arvioinnin kohdassa. (Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta 28.12.2012/916; Tuloksellisuustarkastuskertomus 2011, 16.) Työttömän työllistämiseksi ensisijaisina toimina ovat aina työ- ja elinkeinohallinnon työllistämistoimenpiteet ja vasta sen jälkeen sosiaalipolitiikkaan kuuluva kuntouttava työtoiminta. Toisin sanoen kuntouttava työtoiminta on aina viimesijaista. Molemmat näistä kuitenkin tähtäävät työllistymiseen. (J. Karjalainen & V. Karjalainen 2010, 14.)

3.2.2 Aktiivinen sosiaalipolitiikka ja kuntouttava työtoiminta

Aktiivinen sosiaalipolitiikka on kaikkea muuta kuin yksiselitteinen käsite. Hallinnollisesti aktiivinen sosiaalipolitiikka on työllisyyspolitiikalle ”*rinnakkaista politiikkaa, sillä sen virallisissa tavoitteissa korostetaan työllistymistä ja toiminnan työllisyysvaikutuksia*”. (V. Karjalainen 2011, 228–229, 223.) Aktiivisen sosiaalipolitiikan voidaan katsoa olevan kokonaisuus, johon kuuluvat kuntouttava työtoiminta, työvoiman palvelukeskuksien toiminta sekä työttömien terveystalouden järjestäminen. Tätä voidaan kutsua myös kuntien aktivointitehtäväksi. (J. Karjalainen & V. Karjalainen 2010, 13.)

⁸ 1.1.2013 voimaan tullut lakimuutos korvasi aiemmin voimassa olleen lain julkisesta työvoimapolitiikasta 1295/2002.

Jos aktiivisen sosiaalipolitiikan sitoo viimesijaiseen toimeentuloturvaan, niin silloin se käsittää sosiaalilainsäädännön piirissä olevien asiakkaiden aktivoinnin. Keskiössä ovat vaikeasti työllistyvät työikäiset henkilöt (epävakaassa työmarkkina-asemassa olevat, toimintakyvyltään heikentyneet, syrjäytymisuhan alla olevat kansalaiset) ja heidän integroitinsa takaisin työelämään. Integrointiin pyritään työttömyysturva- ja toimeentulotukietuuksien vastikkeellisuudella ja sanktioilla. (V. Karjalainen 2011a, 227–228, 230, 232, 236.) Vastikkeellisuus tarkoittaa sitä, että osallistuminen erilaisiin aktivoiviin tai työllistäviin toimenpiteisiin on toimeentuloturvan saannin ehtona (Ala-Kauhaluoma 2005, 43–44).

Uudenlainen, aktiivinen sosiaalipolitiikka näyttäytyy parhaiten kuntouttavan työtoiminnan laissa (189/2001) ja sen käytännön toteutuksessa (V. Karjalainen 2011a, 228, 233; J. Karjalainen & V. Karjalainen 2010, 3). Laissa on nähtävissä työnteon ja työllistymisen painotus sekä yksilön vastuun korostus. (V. Karjalainen 2011, 223.) Laki kuntouttavasta työtoiminnasta pyrkii edistämään pitkäaikaistyöttömien työllistymistä muun muassa elämänhallinnan, työkyvyn ja aktiivisuuden lisäämisellä. Näiden ajatellaan mahdollistavan työelämään kiinnittymisen. (Ala-Kauhaluoma 2005, 42.)

Vappu Karjalainen ja Jarno Karjalainen (2011, 47) puhuvat raportissaan kuvaavasti ”*vakiintuneesta aktiivitoimesta*”. Aktivointiin osallistuvalla asiakkaalla laaditaan aktivointisuunnitelma, jossa laaditaan palvelukokonaisuus. Tarvittaessa kuntouttava työtoiminta on tämän palvelukokonaisuuden yksi osa-alue. Kuntouttavaan työtoimintaan liittyy esimerkiksi työelämään takaisin valmentavat työ- ja toimintakyky arviot ja tarvittavien tukitoimien järjestäminen. (V. Karjalainen & J. Karjalainen 2011, 5–6.)

3.2.3 Aktivointi

Työllisyys- ja sosiaalipolitiikka liittyvät läheisesti yhteen aktivoinnin kanssa (V. Karjalainen 2011a, 228). Työttömyyttä on pyritty hoitamaan erilaisin aktivointikeinoin. Aktivointi tarkoittaa mahdollisuutta tai velvoitetta osallistua aktivointitoimenpiteisiin⁹,

⁹ Antti Parpo (2007, 25) luettelee aktivointitoimenpiteiksi esimerkiksi työvoimapolitiittisen aikuiskoulutuksen, oppisopimuskoulutuksen ja palkkatuen.

joilla edistetään mahdollista työllistymistä sekä elämänhallintaa (Ala-Kauhaluoma 2005, 42).

Aktivoinnin kohde on aina yksittäinen työtön henkilö (V. Karjalainen 2011a, 234) ja aktivoinnin tavoite on työllistyminen (Ala-Kauhaluoma 2007, 41). Aktivointi on erilaista erilaisiin ryhmiin kuuluville henkilöille. Lisäksi aktivointitoimenpiteet kohdistetaan yleensä erityisryhmiin kuten pitkäaikaistyöttömät, nuoret, maahanmuuttajat tai vammaiset. Tämä johtuu siitä, että erityisryhmien työllistyminen avoimille työmarkkinoille on haasteellista. (Ilmakunnas 2001, 19–20; Ala-Kauhaluoma 2007, 10, 41; Vrt. Myllyniemi 2008, 39.)

Aktivointiin osallistumisesta säädetään kuntouttavasta työtoiminnasta annetussa laissa (189/2001). Lain tarkoituksena on syrjäytymisen ehkäisy ja työttömien työllistäminen. Laki velvoittaa tekemään aktivointisuunnitelman yhdessä asiakkaan kanssa. Aktivointisuunnitelmassa voidaan esimerkiksi sopia osallistumisesta kunnan tarjoamaan kuntouttavaan työtoimintaan. (Ala-Kauhaluoma 2005, 42–43.) Sosiaalityöntekijät toteuttavat omalta osaltaan aktivointipolitiikkaa tekemällä pitkään työttöminä olleiden asiakkaiden kanssa aktivointisuunnitelman (Luhtasela 2009, 14–16).

Mika Ala-Kauhaluoma (2005, 43) ja Bjørn Hvinden (1999, 31) ajattelevat, että aktivoinnin voidaan katsoa parhaimmillaan ajavan sekä yksilön että yhteiskunnan etua. Yksilön näkökulmasta työllistymisvalmiudet voivat kohentua ja aktivointi voi ehkäistä yksilölle työttömyydestä koituvia epäsuotuisia seurauksia. Yhteiskunnan kannalta aktivointi vahvistaa integraatiota, lisää työvoiman tarjontaa sekä tietysti madaltaa kustannuksia.

3.3 Toimenpiteiden vaikuttavuudesta

Työllistämistoimenpiteitä on kritisoitu paljon muun muassa siitä, että onko niiltä ylipäättään mitään mahdollisuuksia työllistyä normaaleille työmarkkinoille. Esimerkiksi Peppi Saikku (2011) katsoo, että pitkäaikaistyöttömän siirtyminen työelämään työllistämistoimenpiteiden avulla ei ole itsestäänselvyys eikä oikeastaan edes kovin yleistä. Tehokkuutta on myös epäilty siitä näkökulmasta, että työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin osallistuvat saattavat syrjäyttää muita työmarkkinoilta (Ilmakunnas ym. 2001, 18).

Seija Ilmakunnas, Antti Romppanen ja Juha Tuomala (2001, 22) huomauttavat, että vaikuttavuustutkimuksissa esiintyy paljon vastakkaisia tuloksia riippuen tutkimusajankohdasta. Tulokset ja toimenpiteiden tehokkuus vaihtelevat esimerkiksi sen mukaan, mihin työttömien ryhmään työtön kuuluu ja millainen valittu toimenpide on. Esimerkiksi keski-ikä ylittänyt, matalan koulutuksen saanut hyöttyy työvoimakoulutuksesta enemmän kuin nuori, korkeasti koulutettu työnhakija. Pääsääntöisesti kuitenkin ikäryhmästä riippuen työvoimakoulutuksesta hyödyttiin. Ilmakunnas, Romppanen ja Tuomala katsovat, että tutkimukset ovat yleisesti osoittaneet, että aktiivisella työvoimapolitiikalla on yhteiskunnan kannalta ainakin vähäistä vaikutusta pitkäaikaistyöttömyyden ja kokonaistyöttömyyden laskuun. Tulosten arviointi on kuitenkin hankalaa toimenpiteiden valtavan kirjon vuoksi. Yksilön kannalta hyödyt voivat olla merkittävämpiä, sillä työttömiä on toimenpiteiden ansiosta päässyt takaisin työmarkkinoille. (Ilmakunnas ym. 2001, 3, 19, 22–25.)

Toimenpiteet on suunnattu vaikeasti työllistyville sen vuoksi, että tarkoituksena on alentaa pitkäaikais- ja rakennetyöttömyyttä (Ilmakunnas ym. 2001). Näin ainakin periaatteessa, mutta myös vastakkaisia näkemyksiä asiasta löytyy. Nuorisotutkimusseuran (Myllyniemi 2008, 39) julkaisussa todetaan yleisesti, että 1990-luvulta työvoimapolitiittiset toimenpiteet on suunnattu pikemminkin lyhytaikaisen työttömyyden hoitoon, sillä yli 3 kuukautta kestävä työttömyysjakson jälkeen paluu työelämään vaikeutuu huomattavasti. On katsottu, että on hyödyllisempää tukea toimenpiteillä niitä, joilla on suurempi mahdollisuus työllistyä, kuin niitä, jotka ovat jo syrjäytyneet työmarkkinoilta. (Ala-Kauhaluoma 2007, 42; Myllyniemi 2008, 39; Vrt. V. Karjalainen 2011a, 230.) Toisaalta tälläkin voi olla pitkällä aikavälillä pitkäaikaistyöttömyyttä ehkäisevä vaikutus.

Aiempaa tutkimusta kartoittaessani kävi pian selväksi, että hyötynäkökulma on tutkimuksissa nähty yksilön näkökulmasta, ei niinkään yhteiskunnan. Edes kuntouttava työtoiminta ei ole tutkimusten mukaan osoittautunut tehokkaaksi työllisyyspoliittiseksi toimenpiteeksi (V. Karjalainen & J. Karjalainen 2011, 8, 34, 50). Tästä huolimatta toimenpiteillä, esimerkiksi kuntouttavalla työtoiminnalla voi kuitenkin olla positiivisia hyvinvointivaikutuksia sosiaalisen kuntoutuksen, kuten esimerkiksi syrjäytymisen ehkäisyn näkökulmasta (Tuloksellisuustarkastuskertomus 2011, 7, 14). Toimenpiteet voivat toimia keinona hallita arkea varsinkin henkilöillä, joilla on esimerkiksi vaikeuksia sijoittua normaaleille työmarkkinoille. Säännöllinen toiminta kuten esimerkiksi työpajat,

jaksottavat arkea ja tuovat siihen jatkuvuutta. (Ks. Ala-Kauhaluoma 2005, 48; Ala-Kauhaluoma 2007, 20.)

3.3.1 Sosiaalinen kuntoutus

Mika Ala-Kauhaluoman (2007) väitöskirja on työllistämisen tukemiseen liittyvä arviointitutkimus. Tutkimus koostuu viidestä eri Ala-Kauhaluoman kirjoittamasta artikkelista. Artikkelissa *Keppiä ja porkkanaa* Ala-Kauhaluoma (2005, 42) pohtii kuntouttavan työtoiminnan lain kautta aktivoinnin vaikutusta työllistymiseen. Tämänkään tutkimuksen mukaan toimenpiteet eivät ole toimineet tehokkaana keinona saada työttömiä avoimille työmarkkinoille. Ala-Kauhaluoma katsoo kuitenkin, että tarkoituksenmukaisesti kohdennetut toimenpiteet voivat olla yksilölle hyvä asia, sillä toimenpiteet voivat mahdollisesti edistää työttömän elämänlaatua. (Ala-Kauhaluoma 2005, 47–52; Ala-Kauhaluoma 2007, 168.)

Samansuuntaisia tuloksia ovat saaneet myös Vappu Karjalainen ja Jarno Karjalainen. He tarkastelivat vuoden 2010 alusta voimaan tulleen kuntouttavan työtoiminnan lakimuutoksen vaikutuksia ja sitä, kuinka kuntouttavaa työtoimintaa on järjestetty kunnissa (V. Karjalainen & J. Karjalainen 2011, 5–6). Raportti on jatkoa heidän edelliselle tutkimukselleen, jossa he tarkastelivat liittykö kuntouttava työtoiminta pikemminkin aktiiviseen sosiaalipolitiikkaan vai työvoimapolitiikkaan (J. Karjalainen & V. Karjalainen 2010, 3–4). Molemmissa tutkimuksissa he totesivat, että kuntouttavan työtoiminnan jälkeen siirtymät työelämään ovat harvinaisia ja yleensä kuntouttavan työtoiminnan jälkeen toimenpiteet toistavat itseään, jolloin kyseeseen tulee esimerkiksi uusi kuntouttavan työtoiminnan jakso. Pitkäkestoisuutta selitetään myös sillä, että työkyvyn palauttaminen on hidas prosessi, joka pikkuhiljaa vahvistaa asiakkaan valmiuksia siirtyä työmarkkinoille. (V. Karjalainen & J. Karjalainen 2011, 26.)

Työllisyyspoliittiset siirtymät eli siirtymät avoimille työmarkkinoille, eivät kuitenkaan ole Vappu Karjalaisen ja Jarno Karjalaisen (2011) aineiston perusteella yleisiä. Heidän näkökulmansa mukaan kuntouttava työtoiminta on pikemminkin sosiaalista kuntoutusta kuin työllistävää ja näin ollen toimii enemmän sosiaalipolitiikan toimenpiteenä. Kuntouttavalla työtoiminnalla voi olla asiakkaiden hyvinvointia lisääviä ja toimintakykyä ylläpitäviä vaikutuksia, mutta siirtymiä työelämään ei niinkään tapahdu. Kaikkien kohdalla

toimenpiteet eivät aina ole edes työllistymiseen tähtääviä. (V. Karjalainen & J. Karjalainen 2011, 6–9, 26, 35, 48.) V. Karjalaisen ja J. Karjalaisen (2011, 48) raportissa kuitenkin todetaan, että asiakkaat toivovat pääsevänsä takaisin työelämään, mutta eivät usko kuntouttavan työtoiminnan mahdollistavan toiveen toteutumista.

Tämä herättää jatkokysymyksen siitä, miksi yhteiskunta ei ole onnistunut tavoitteissaan. Kuntoutus esiintyy tutkimuksissa enemmän sosiaalisena kuin työllistävänä toimenpiteenä. On vaikeaa sanoa, johtuuko se kuntouttavan työtoiminnan järjestämistavan epäonnistumisesta vai sen alimitoittamisesta. (V. Karjalainen & J. Karjalainen 2011, 47.) Vuonna 2011 V. Karjalainen ja J. Karjalainen katsoivat, että rakennetyöttömyyden korostuessa myös kuntouttavan työtoiminnan merkitys oli kasvussa. Kuntouttava työtoiminta koski tuolloin vuonna 2011 yhteensä arviolta 10 000–15 000 ihmistä. (V. Karjalainen & J. Karjalainen 2011, 6.) Vuoteen 2011 verrattuna kasvua on nähtävissä, sillä vuonna 2012 työmarkkinatuella kuntouttavaan työtoimintaan osallistui 13 982 henkilöä. Toimeentulotuella kuntouttavaan työtoimintaan on osallistunut viimeisen kolmen vuoden aikana noin 9000 henkilöä vuosittain (Klem 2013, 59). Tarkkaa kokonaismäärää kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvista henkilöistä ei ole kuitenkaan saatavilla. Luvuissa on päällekkäisyyttä, sillä osalle asiakkaista tulevat molemmat etuudet (V. Karjalainen & J. Karjalainen 2011, 6, 20; Klem 2013, 59.) 160 000:een pitkäaikaistyöttömän henkilön määrään suhteutettuna edellä mainitut lukumäärät ovat joka tapauksessa pieniä (Findikaattori 30.8.2013).

3.3.2 Työnteon tärkeys yksilön näkökulmasta

Tässä työttömyyteen ja työllistämiseen liittyvässä tutkielman taustoitussiossa olen tarkastellut sosiaalipolitiikan painopisteen siirtymistä asiakkaan aktivointiin ja kannustavuuteen. Aktivoinnin merkityksen kasvu ja kannustavuuden korostus ovat merkinneet myös vastuun siirtymistä enenevässä määrin asiakkaalle. Mielenkiintoista on, että vaikka työttömyys voidaan usein nähdä rakenteellisena kysymyksenä, on siihen kuitenkin lähdetty etsimään ratkaisua yksilön näkökulmista (V. Karjalainen 2011a, 235; Palola 2005, 13). Yhteiskunnassamme on menty kokoajan ihmistä aktivoivampaan suuntaan. Henkilön pitää itse aktivoitua ottamaan vastuuta omasta työllistymisestään (Ilmakunnas ym. 2011, 11, 14, 16). Rakenteellisesta ongelmasta on tehty yksilön itsensä

ratkaistava (Palola 2005, 13). Joka tapauksessa – oli ongelma lähtöisin sitten yksilöstä tai yhteiskunnasta – niin työntöön voidaan katsoa olevan tärkeää.

Yksilön näkökulmasta työnteko on tärkeää, sillä työttömyys lisää keskeisesti köyhyysriskiä ja huono-osaisuutta (Moisio 2010, 143–144; Ala-Kauhaluoma 2007, 12). Heikki Hiilamo (2003) kirjoittaa, että ihmisten työssäkäyntiä voidaan katsoa monesta eri näkökulmasta. Näkökulmat vaikuttavat myös siihen, miten työttömyys nähdään. Esimerkiksi sosiologia tarjoaa näkemyksen, että työssäkäynti voidaan nähdä sosiaalisesti oikeudeksi. (Hiilamo 2003, 83.)

Sosiaalisen oikeuden näkökulmasta voi esimerkiksi käsitellä työttömyyden vaikutusta ihmisten hyvinvointiin. Heikki Ervasti (2004, 288–289) esittelee kolme toisistaan eroavaa näkökulmaa asiaan liittyen. Hyvin yleinen näkökulma on katsoa työttömyyttä psyykkistä hyvinvointia alentavana tekijänä. Tätä nimitetään *deprivaatioteoriaksi*. Tällaiseen ajattelutapaan liittyvät esimerkiksi ajankäyttö, jota työssäkäynti jaksottaa sekä yhteiset kokemukset, joita työpaikoilla voidaan kokea (Marie Jahoda 1982¹⁰; Ervasti 2004, 298–299). Tästä poiketen työttömyys voidaan nähdä myös *insentiiviteorian* kautta, jolla tarkoitetaan sitä, että liian suuri työttömien hyvinvointi saa aikaan vapaaehtoista työttömyyttä. Mikäli työttömyys on vapaaehtoista tai omavalintaista tarvitaan kannustimia, jotka kannustavat aktiivisesti hakeutumaan työelämään. Näistä molemmista poiketen tai näiden sekoituksena on tullut kolmaskin teoria eli *selviytymisnäkökulma*, jossa ei tarkastella työttömyyttä ja hyvinvointia mustavalkoisesti. Työttömyys itsessään ei välttämättä aiheuta hyvinvoinnin laskua, mutta voi olla osatekijänä muissa ongelmissa, jotka laskua aiheuttavat. (Ervasti 2004, 298–299.)

3.3.3 Työntekijän tarve

Pitkäaikaistyöttömyyden taustalla voi olla hyvin erilaisia työllistymistä vaikeuttavia asioita (Tuloksellisuustarkastuskertomus 2011, 7). Taustalla olevat tekijät kuten yksilökohtainen elämäntilanne, motivaatio ja elämänhallinta vaikuttavat siihen millaisilla keinoilla henkilön työttömyyteen lähdetään etsimään ratkaisua ja onko kyseessä enemmänkin työllistävä

¹⁰ Ervasti (2004) viittaa työttömyystutkimuksen klassikkoon Marie Jahodaniin (1982) ja hänen teokseensa *Employment and unemployment: a social-psychological analysis*, jota minulla ei ollut käytettävissä.

kuntoutus vai sosiaalinen kuntoutus (V. Karjalainen & J. Karjalainen 2011, 55). Henkilökohtaisten elämäntilanteiden näkökulmasta ja toimenpiteiden vaikuttavuudesta puhuttaessa on myös otettava huomioon työntekijöiden rooli.

Tutkimuksien mukaan työntekijällä ja viranomaisyhteistyöllä on merkitystä asiakastilanteen kulussa ja mahdollisissa onnistumisissa. Leila Rauvolan (2009) lisensiaatintutkimuksessa kuntouttavalla työtoiminnalla ja viranomaisyhteistyöllä saatiin suunnattua nuoria toimimaan heidän omien voimavarojen puitteissa. Rauvolan tutkimuksessa työntekijän rooli aktivointiprosessissa näyttäisi olevan oleellinen muun muassa siinä, kuinka nuori sitoutuu aktivointiprosessiin. Tiiviillä viranomaiskontaktilla oli vaikutusta myös niissä tapauksissa, kun kuntouttava työtoiminta keskeytyi, jolloin myös keskeytyneestä jaksosta saattoi olla myöhemmin hyötyä. Eli pelkkä toimenpide ei takaa onnistumista, vaan myös työntekijän rooli ja onnistunut asiakassuhde ovat tärkeitä. Rauvolan tutkimuksessa tulee useaan otteeseen kuitenkin esille myös se, että tarvitaan nuoren tilanteeseen soveltuvia palveluita. (Rauvola 2009, 86, 91–92, 95.)

3.4 Huolena nuoriso

Nuorten työllistyminen on perinteisesti ollut vaikeaa. Huolta aiheuttaa varsinkin se, että epävakaa työmarkkina-asema voidaan nähdä yhtenä nuorten syrjäytymistä aiheuttavana tekijänä (Lämsä 2009, 201). Tämän vuoksi työllistämisen- ja aktivointitoimenpiteet ovat kohdistettu usein nuoriin. Syrjäytyminen työmarkkinoilta pyritään ehkäisemään ennen kuin se tapahtuu, sillä sen jälkeen työllistyminen nähdään jo liian vaikeana. (Myllyniemi 2008, 39.) Nuoriin on usein myös kohdistettu arveluja työmoraaalin rapautumisesta ja pelkoa siitä, että nuoret vieroksuvat työntekoa (Tuohinen 2013, 65).

3.4.1 Nuorten hankala työllistyminen

Ikä ja koulutustaso vaikuttavat työttömyyteen, ei pelkästään oma aktiivisuus. Suomessa työttömyys on ollut perinteisesti varsinkin nuorilla uhkana ja muita ikäluokkia yleisempää. (Vähätalo 1998, 75, 120.) Nuorisotyöttömyys ei usein kuitenkaan ole pitkäaikainen ongelma, toisin kuin iäkkäämmällä, työikäisellä väestöllä (Vähätalo 1998, 120; Myllyniemi 2008, 35, 39; Ruth & Asunmaa 2011, 36). Vaikka vielä vuonna 2011 nuorten

työttömyys on ollut lyhytaikaista kuten 1990-luvun loppupuolella, niin tilanne voi muuttua nopeastikin. Tulevaisuudesta ei tässä vaiheessa vielä tiedetä ja on mahdollista, että nuorten työllistyminen pahimmassa tapauksessa vaikeutuu ja pitkittyy.

Nuorten työllistyminen tai siirtyminen koulunpenkiltä työelämään on monivaiheinen ja toisinaan myös raskas prosessi. Osalla nuorista on vaikeuksia kiinnittyä koulutukseen tai työelämään, joten tämä luonnollisesti luo perustaa epävakaalle työmarkkina-asemalle. Syitä epävakaaseen työmarkkina-asemaan on löydettävissä paljon, mutta tavanomaisimmin ne löytyvät esimerkiksi työkokemuksen tai koulutuksen puutteesta, jolloin työllistyminen on vaikeampaa. Koulupudokkaat eli nuoret, jotka eivät ole hakeutuneet esimerkiksi toisen asteen koulutukseen, jäävät muita helpommin ulos myös työmarkkinoilta. (Lämsä 2009, 197–198; Asplund & Vanhala 2013, 5–7.) On myös olemassa sellaisia nuoria, jotka ovat hakeutuneet ja päässeet koulutukseen, mutta jostain syystä jättävät sen kesken. Näiden lisäksi määräaikaisten työsuhteiden lisääminen lisää epävarmuutta työmarkkinoilla. Suhdannevaihtelut ja talouskriisi ovat myös olleet omiaan vaikeuttamaan nuorten työllistymistä. Nuorten työttömyyttä tarkastellessa sukupuolten välillä ei ole kovinkaan suuria eroja, vaikka erityisesti nuoret, kouluttautumattomat miehet ovat aiheuttaneet huolta julkisessa keskustelussa. (Asplund & Vanhala 2013, 6, 15.)

Nuorten työttömyyteen on perinteisesti pyritty löytämään ratkaisua esimerkiksi työvoima- ja sosiaalipoliittisilla keinoilla (Vähätalo 1998, 125). Useat näistä toimenpiteistä on kohdistettu nimenomaan nuoriin. Esimerkkinä voi tarkastella kuntouttavan työtoiminnan velvoittavuutta. Vuoden 2010 alussa tuli voimaan kuntouttavan työtoiminnan lakimuutos, jossa kaikki kuntouttavan työtoiminnan lainsäädännön piiriin kuuluvat, aktivointiehdot täyttävät, velvoitettiin osallistumaan aktivointisuunnitelman laadintaan. Ennen lakimuutosta velvoittavuus koski vain alle 25-vuotiaita. (V. Karjalainen & J. Karjalainen 2011, 10.) Alle 25-vuotiaisiin työttömiin on kohdistettu jo aiemmin voimakkaampia toimenpiteitä ja velvoittavuuksia kuin vanhempiin työttömiin (ks. Rauvola 2009, 17). Tästä huolimatta, vaikka velvoittavuus koski aiemmin vain nuoria, niin V. Karjalainen ja J. Karjalainen (2011, 17) ovat todenneet, että suurin osa aktivointisuunnitelman laadintaan osallistuneista oli jo ennen lakimuutosta yli 25-vuotiaita. Ainoastaan noin 10 % asiakkaista oli nuorempia.

Aina edes toimenpiteiden kohteena oleminen, aktiivisuus tai koulutus eivät takaa työpaikkaa. Nuorten voi olla vaikeaa saada töitä myös kohtaanto-ongelmien ja yleisen työmarkkinatilanteen vuoksi. (Lämsä 2009, 35–36; Asplund & Vanhala 2013, 5–6.) Lisäksi epätyypilliset työsuhteet ovat nuorilla varsin tavallisia (Airio & M. Niemelä 2004, 77). Tämä tekee työllistämisen yhtälöstä hyvin vaikean. Ongelman rakenteellisesta luonteesta huolimatta syytä etsitään esimerkiksi nuorten työmotivaatiosta samaan aikaan, kun nuorille ei ole riittävästi töitä tarjolla. Vuoden 2013 alussa Suomeen tuli voimaan nuorisotakuu, jonka toivotaan olevan yksi vastaus nuorisotyöttömyyteen. (Tuohinen 2013, 65.) Titta Tuohinen (2013, 65) toteaa: ”*Juuri alkaneen Nuorisotakuun yhtenä tavoitteena onkin työtä vailla olevien nuorten saaminen jollain lailla kiinni työelämään, tai edes sen koulutusesteeseen. Jotta he eivät pääsisi syrjäytymään, vaan olisivat pätevää työvoimaa kysynnän elpyessä.*”

3.4.2 Työeetos ja nuorten työmotiivit

Suomessa on perinteisesti ollut vallalla ajatus, että työntekoa voidaan pitää itseisarvona. Kyse on suomalaisten yhteisesti rakentamasta ja jakamasta ajattelutavasta, että työnteolla on yhteys pärjäämiseen ja toisaalta jopa selviytymiseen (Kortteinen 1992, 78–79, 92). Työmoraali, työnteon arvostus sekä työnteon motiivit ovat juurtuneet suomalaiseen ajatteluun työnteosta ja yhdessä ne kiteytyvät varsinaiseksi suomalaiseksi työeetokseksi (Tuohinen 2010, 34) tai kuten Matti Kortteinen (1992, 78) asian näkee, *selviytymisen eetokseksi*.

Työkeskeisyys on mahdollistanut suurten ikäluokkien sosiaalisen nousun ja menestymisen, joka omalta osaltaan on vahvistanut kollektiivista ajatusta työeetoksesta (Siltala 2013, 176). Työeetosta ovat voimistaneet suurten ikäluokkien lähtökohdat, kuten maalaisyhteiskunnan ankarat lapsuuden olot ja myöhemmin aikuisuudessa yhteiskunnallisen muutoksen myötä tulleet uudet uhkat, kuten markkinavoimat (Kortteinen 1992, 85–93; Siltala 2013, 176). Työnteon motiivina on ollut yksinkertaisesti välttämättömyys. Jokaisen on täytynyt selviytyä muutoksesta yksin tai ainakin on pitänyt osoittaa muille, että on pärjännyt. (Kortteinen 1992, 85–93; Tuohinen 2010, 36, 40.)

Tuohisen (2010, 34–40) mukaan nuoremmilla ikäluokilla työeetos on muuttunut suurten ikäluokkien pärjäämisen kulttuurista ja elintason tavoittelusta enenevässä määrin kohti

itsensä ilmaisua ja mielekkään tekemisen sekä yhteisöllisyyden tavoittelua (myös Siltala 2013, 181). Nykyään nuorille on tärkeää myös työn eettinen kestävyys (Siltala 2013, 181). Työelämään kohdistuvista toiveista huolimatta on kuitenkin eri asia, toteutuvatko toiveet.

Nykyään nuorilla on edessä erilaiset haasteet kuin aikoinaan maatalousyhteiskunnassa sosiaalista nousua ja pärjäämistä tavoittelevilla nuorilla. Nuorilta odotetaan jatkuvaa suoriutumista, joka ei kuitenkaan mahdollista sosiaalista nousua yhtä tehokkaasti kuin ennen. Nyt työelämässä yritetään ylläpitää aiempaa elintasoja ja pysytellä siistissä sisätyössä. Hankaluudeksi voi toisinaan kuitenkin muodostua jatkuva kiire, hektisyys ja kilpailu, joita työssä koetaan sekä se, että työelämän laatu ei ole saanut tutkimuksissa kovin korkeaa sijaa. (Siltala 2013, 176–178, 180–181, 183–184, 191.) Koska itseä miellyttävää työtä voi olla vaikeaa löytää, voi se toisinaan johtaa jopa työelämän ulkopuolelle jäämiseen (Tuohinen 2010, 39).

Itseä miellyttävän työn näkökulmasta työnteon motiivien muuttuminen on johtanut arvioimaan nuorten työmotivaatiota. Epäilyä herättää varsinkin se, onko nuorilla enää samanlaista työhalua kuin esimerkiksi suurilla ikäluokilla (Tuohinen 2010, 34; Tuohinen 2013, 65, 66). Esimerkiksi nuorten toimenpiteen kohteena olemisen voidaan ajatella kertovan myös jotain siitä, mitä nuorista ja heidän työmoraalistaan ajatellaan. Nuorten katsotaan tarvitsevan aktivointia siitäkin huolimatta, että Suomessa nuoret ovat aiempia ikäluokkia paremmin koulutettuja ja suurin osa nuorista löytää itselleen reitin työllistyä. (Asplund & Vanhala 2013, 16.)

Työmotiivien muuttuminen ei tarkoita sitä, ettei työhalua olisi. Suurin osa nuorista arvostaa työtä (Siltala 2013, 177). Mielekkyys ja itsensä toteuttaminen voivat kannustaa nuoria työntekoon. Nuoret ovat esimerkiksi valmiimpia valitsemaan niin sanotun ”alempiarvoisen” työn, mikäli edellä mainitut kriteerit täyttyvät (Tuohinen 2010, 37–38). Mielekkään tekemisen tavoittelua työelämässä voi mielestäni mieltää myös Jaana Lähteenmaan Walkers-tutkimuksen kautta. Lähteenmaan (1998, 150–158) tutkimuksessa nuoriso teki vapaaehtoistyötä yhdessä toimimisen vuoksi sekä siksi, että työ koettiin kivaksi. Tällöin työnteon mielekkyys oli ’hyvässä fiiliksessä’, ei niinkään siinä, että vapaaehtoistyötä tulisi tehdä velvoitteesta eli niin sanotusta velvoitemoraalisesta näkökulmasta. Vaikka tutkimus on tehty ennen vuosituhaten vaihdetta, voi siitä löytää

edelleen näkökulmia nuorison työmotiiveihin, koska työnteon toivotaan olevan mielekästä ja mukavaa.

Ehkä suomalaisen työeetoksen on toivottu toimivan osittain kontrolliteorian tai sosiaalisten normien näkökulmasta, jonka vuoksi eetoksen muuttumista voi olla vaikeaa hyväksyä. Kontrolliteoriassa oleellista on käyttäytymissäätöjen opettaminen ja niiden omaksuminen. Niillä ylläpidetään halutunlaista käyttäytymistä ja käyttäytymismalleja (Alasuutari 2007, 56–57). Kontrollipolitiikan yhtenä osa-alueena on kontrolloida sellaisia käyttäytymisen muotoja, jotka ovat uhaksi vallitsevalle normirakenteelle (Vähätalo 1998, 71). Työttömien toimeentulo on esimerkiksi riippuvainen yhteiskunnan tulonsiirtojärjestelmistä ja työttömyyden pitkittyessä köyhyys syvenee (Ala-Kauhaluoma 2007, 11). Huolta aiheuttaa muun muassa se, että nuoren jääminen koulutuksen tai työnteon ulkopuolelle voi olla merkki syrjäytymisen vaarasta (Asplund & Vanhala 2013, 6). Syrjäytyminen omalta osaltaan edistää huono-osaisuuden kasaantumista (Björklund 2008, 324). Kuitenkin voidaan kritisoida (Alasuutari 2007, 62) sitä, onko todellista käyttäytymistä mahdollista katsoa vain sosiaalisten normien näkökulmasta.

3.5 Syrjäytymisen näkökulma

Työttömyys on erityisen vaikeana pidetty ongelma sen vuoksi, että työttömyyden katsotaan aiheuttavan myös syrjäytymistä. Syrjäytymiseen liittyvät sekä yksilölliset että yhteiskunnalliset ulottuvuudet. Syrjäytyminen on riski niin yhteiskunnalliselle järjestykselle kuin riski yksilön henkilökohtaiselle elämällekkin, esimerkiksi elämänlaadun ja taloudellisen selviytymisen suhteen. (Helne 2002, 92, 98; Lämsä 2009, 42–44, 202.) Lopetan työllistämiseen ja työttömyyteen liittyvän tutkimusalue-esittelyn sekä taustoituksen syrjäytymisen tarkasteluun.

3.5.1 Työttömyys ja syrjäytyminen

Syrjäytyminen on kaikkea muuta kuin yksiselitteinen käsite, eikä sille ole yhtä ainoaa yleisesti hyväksyttyä määritelmää (Helne 2002, 77, 113). Yksinkertaistetusti Tuula Helne (2002, 21) toteaa, että ”Syrjäytyminen on sosiaalinen konstruktio.” Hän tarkoittaa tällä sitä, että sosiaalisia ongelmia pidetään yleensä olemassa olevina tosiasioina, vaikkakin nämä

ovat ihmisten itse tuottamia konstruktioita. Tähän liittyen kyseessä on myös kulttuurisia tulkintakehyksiä, joiden kautta tarkasteltuna ihmiset tai heidän toimintansa voivat näyttäytyä poikkeavina. Edellä mainittujen lisäksi on otettava huomioon yhteiskunnallinen kehitys ja muutokset asiatioissa ja tulkinnoissa. Esimerkiksi kulttuuriset arvot kuten yhtenäisyys ja normaliteetti ovat omalta osaltaan määrittämässä syrjäytymiskurssia. (Helne 2002, 22–23, 51, 93–94.)

Syrjäytymistä sekä syrjäytyneitä on vaikea määritellä (Helne 2002, 119). Tämä johtuu siitä, että syrjäytyminen on teoreettinen käsite (Myllyniemi 2008, 44). Yhteistä erilaisille määritelmille on, että syrjäytyminen käsitteenä sisältää paljon yksilöihin kohdistuvia arvo- sekä moraalisia näkökulmia esimerkiksi siitä, mitä pidetään ei-hyväksyttävänä ja epänormaalina (Helne 2002). Syrjäytymiseen liittyvät moraaliset diskurssit ja kysymykset yksilönvastuusta (Selkälä 2013, 189–190). Yleensä syrjäytyneet nähdään ”toisiksi” ja poikkeaviksi, toivonsa menettäneiksi, reunoilla olijoiksi, passiivisiksi sekä jopa uhaksi ”normaaleille” yksilöille ja yhteiskunnalliselle järjestykselle (Helne 2002, 82, 96, 97). Syrjäytyneillä katsotaan olevan esimerkiksi sosiaalisia ongelmia, joiden mukaan heitä voidaan jakaa joukkoihin (Helne 2002, 119), kuten: ”*Työttömät, pitkäaikaistyöttömät, pätkätyöläiset, päihdeongelmaiset, huumeiden käyttäjät, rikolliset, vangit, kodittomat, asuntoloissa asuvat, köyhät, uusköyhät, velkaloukkuun jääneet, toimeentulotuen saajat, alhaisen koulutuksen saaneet [...]*” (Helne 2002, 73). Syrjäytyneet, ovat hyvin heterogeeninen joukko, joiden määrittely tuntuu melkein mahdottomalta tehtävältä. Yksi yhdistävä tekijä kuitenkin löytyy, heidät nähdään vastakohtana ei-syrjäytyneille. (Helne 2002, 74, 77.)

Kuka vain voi syrjäytyä, mutta yleensä ajatellaan, että vakituinen palkkatyö ja sosiaaliset suhteet ehkäisevät, joskaan eivät poista, syrjäytymisen riskiä. Tämä johtuu siitä, että työttömyyden voidaan ajatella olevan yksi oleellinen syrjäytymistä aiheuttava tekijä. Asia ei tosin ole aivan niin yksinkertainen miltä aluksi kuulostaa. Ei voida esimerkiksi olettaa, että esimerkiksi epävakaat työsuhteet ja lyhyet työttömyysjaksot automaattisesti luovat syrjäytymistä. (Helne 2002, 82, 98–99.) Tästä huolimatta työttömyyden voidaan katsoa olevan yksi syrjäytymisen riskitekijöistä muun muassa siksi, että työnteko on merkittävä yksilön hyvinvointia ylläpitävä tekijä (Ervasti 2004, 298–299).

Syrjäytymiseen on siis löydettävissä paljon eri näkökulmia riippuen siitä, mistä sitä tarkastelee. Syrjäytymisdiskursseissa on usein kyse syrjäytyneiden palauttamisesta reunoilta takaisin yhteisyyteen (Helne 2002, 56) eli integroida heidät takaisin yhteiskuntaan. Edellä mainittua voidaan pitää myös Helneen (2002, 74) mukaan syrjäytymisdiskurssin sosiaalipoliittisena tehtävänä. Ulkopuolisiksi joutumisestaan ja sosiaalipoliittisesta tehtävästä huolimatta syrjäytyneiden tulisi itse aktivoitua. Paradoksaalisesti on kuitenkin tunnustettu se, että heillä ei välttämättä ole voimia tällaiseen aktivoitumiseen (Helne 2002, 95, 131–132).

3.5.2 Työttömyys yhteiskunnallisena ongelmana ja kriisinä

Työttömyyden aiheuttamaa sosiaalista syrjäytymistä voidaan pohtia esimerkiksi moraalikysymysten ja yhteiskuntarauhan näkökulmasta (Ilmonen 1998, 8). On yhteisen edun mukaista ylläpitää työllisyyttä ja näin ollen ylläpitää ja taata yhteiskunnallista järjestystä. Työllisyydellä on tärkeä asema yhteiskunnallisen koheesion ylläpidossa. Esimerkiksi konfliktin näkökulmasta työttömyyden voidaan pelätä aiheuttavan myös yhteiskunnallisia mullistuksia tai kapinaa, mikäli esimerkiksi ulos pudonneet, syrjäytyneet työttömät nousevat ei-syrjäytyneitä vastaan. (Ilmonen 1998, 8; Vähätalo 1998, 166; Helne 2002, 92.) Edellä mainitut voivat esimerkiksi edistää harmaan talouden ja rikollisuuden kasvua (Vähätalo 1998, 166). Sosiaaliset konfliktit liittyvät usein esimerkiksi köyhyysriskiin. Köyhyysriskin aiheuttamiin konflikteihin voidaan hakea vastausta politiikasta (Beck 1993, 22; Ks. Juntunen 2010, 39). Konkreettisia esimerkkejä työttömyyden aiheuttamista ongelmista ja konflikteista on nähty lähiaikoina esimerkiksi mielenosoitusten sekä mellakoiden kautta työttömyydestä kärsivissä Euroopan maissa. Vastaavasti nuorisotyöttömyys on aiheuttanut kuohuntaa Lähi-idän ja Pohjois-Afrikan arabimaissa (Tilastokeskus 19.9.2013).

Tähän liittyen on ehkä hyvä huomauttaa, että kriisiä sekä ongelmaa voidaan tarkastella erilaisista näkökulmista ja erilaisista syistä johtuviksi. Esimerkiksi rakennetyöttömyyttä voidaan katsoa yhteiskunnallisen kriisin näkökulmasta ja samalla esimerkiksi nähdä työttömäksi joutumisen olevan lähtöisin yksilön omista ominaisuuksista (Silvennoinen 2007, 202). Poliitiikan tutkija ja valtio-oppinut Murray Edelman (1988, 31) selittääkin kriisin ja ongelman eroa politiikassa siten, että ongelma on ikään kuin pysyvämpi ja helpompi sietää ja siihen ei ole löydettävissä vastausta. Kriisi sen sijaan on ongelmaa

akuutimpi tilanne, johon täytyy kehittää uusia toimintatapoja. Edelman näkee kriisit kielellisesti ja poliittisesti kehitettyinä asioina, jotka ovat ikään kuin nostettu pöydälle.

Kun Suomessa työttömien määrä lähenee jo 200 000 henkilöä (Suomen virallinen tilasto 22.10.2013), kriisistä voidaan jo puhua ja asia on nostettu pöydälle. Tässä osiossa on käsitelty tämän tutkielman kannalta tärkeitä työllistämistutkimuksen aihe-alueita. Käsittelemäni *kannustavuuden ajatus, työvoimapolitiikka, sosiaalipolitiikka, aktivointi, toimenpiteiden vaikuttavuus, sosiaalinen kuntoutus, työntekijän tarve, nuorten työeetos, syrjäytyminen ja työttömyys yhteiskunnallisena ongelmana* toimivat taustana analyysini työllistämiskeskustelulle. Seuraavaksi analyysissä käyn tarkemmin läpi ja tulkitSEN ajankohtaista keskustelua aktivointiin liittyen.

4 SELONTEKOJA JA KULTTUURISIA MERKITYKSIÄ EDUSKUNNAN TYÖLLISTÄMISKESKUSTELUISTA

Puran analyysiäni siitä näkökulmasta, miten työttömät nähdään aineistossa ja mitä vaatimuksia työttömille missäkin tilanteessa katsotaan aiheellisiksi asettaa. Katteoria *työtön* toimii ikään kuin pääkategoriana, josta on löydettävissä kansanedustajien positiot suhteessa tutkimuskysymyksiin. Katteoria *työtön* jakautuu aktiivisiin ja passiivisiin työttömiin. Kun tarkastellaan sitä, miten työttömät aineistossa nähdään, löytyy keskusteluista erilaisia tarkastelukulmia tutkimuskysymykseen liittyen. Analyysi jakautuu kahteen pääosioon, jotka ovat yhteiskuntaan osallistuminen ja yhteiskunnan tehtävä. Lopuksi tulkiten vielä analyysin kokonaiskuvaan.

Yhteiskuntaan osallistuminen näkyy analyysissäni ajatuksena riskien välttämistä, koulutusvelvoittavuudesta ja työmarkkina-aseman vakautuksesta, joita perustellaan pitkälti moraalilla diskursseilla ja syrjäytymisen ehkäisyllä. Toimenpiteitä puolustetaan asiakkaita aktivoivasta näkökulmasta. Keskusteluissa on löydettävissä yli puoluerajojen argumentteja siitä, että työnteko on perustavanlaatuinen osoitus yhteiskuntaan osallistumisesta. Puheenvuoroissa on yleisesti vallalla halu näyttää, että nuorilta odotetaan koulutukseen hakeutumista, jotta ei poisteta nuoren omaa vastuuta hakeutua koulutukseen ja sitä myöten pääsyä kiinni työelämään. Erimielisyyttä aiheuttaa se, nähdäänkö velvoittavuus tarpeellisenä vai luotetaanko nuorten omaehtoiseen aktiivisuuteen ja heidän omiin kykyihinsä valita itsenäisesti reittinsä työllistyä. Pakkohaun kannattajat puolestaan pelkäävät velvoittavuuden poiston aiheuttavan työmoraaalin rapautumista nuorison keskuudessa.

Yhteiskunnan tehtävän osalta aineistossa on löydettävissä työttömän toimintaa oikeuttavia ja puolustavia selontekoja sekä kahdenlaista positiota tutkimuskysymykseen. Toiset näkevät työttömät passiivisiksi, toiset aktiivisiksi. Näkökannat vaikuttavat siihen, millaiseksi yhteiskunnan tehtävää perustellaan. Aktiivisuutensa osoittaneiden työttömien kohdalla yhteiskunnan tehtäväksi nähdään yksilöllisten elämäntilanteiden huomioon ottaminen. Passiivisten työttömien osalta yhteiskunnan tehtävä näyttäytyy tuen ja opastuksen tarjoajana ja tästä on myös löydettävissä työntekijöitä syyttäviä näkökulmia.

4.1 Yhteiskuntaan osallistuminen

Käsittelen koulutukseen osallistumiseen velvoittamista yhteiskuntaan osallistumisen näkökulmasta ja kategoriasta käsin. Tässä osiossa tuon esille sitä, mitä nuorilta odotetaan aineiston eduskuntakeskustelujen perusteella. Nuoriin kohdistuvat odotukset ja vaatimukset tulevat esille riskien välttämisen näkökulmasta. Nuorten katsotaan tarvitsevan aktivointia ja kannusteita. Puheenvuoroissa esiintyy näkemys siitä, että yhteiskunnan odotusten kannalta työttömällä nuorella olisi moraalinen velvollisuus hakeutua koulutukseen syksyn yhteyshaussa. Koulutukseen hakeutuminen, kuntouttava työtoiminta, työnteko ja syrjäytyminen liittyvät kaikki yhteiskuntaan osallistumiseen. Keskusteluissa painotetaan pitkälti koulutukseen hakeutumista yhteiskunnallisen osallisuuden näkökulmasta.

Näkökulmat ja puheenvuorot, joissa painotetaan koulutukseen hakeutumista velvollisuutena liittyvät sekä nuoria työttömiä syyttäviin että koulutuspakkoa puolustaviin ja oikeuttaviin selontekoihin. Ajatuksen puoltajien näkökanta on, että nuoret, jotka eivät hakeudu koulutukseen tai saa työtä, joko syrjäytyvät tai ovat ainakin hyvin lähellä sitä. Vastaavasti ne nuoret, jotka hakeutuvat koulutukseen, parantavat omaa työmarkkina-asemaansa. Syyttävät näkökulmat tulevat esille puheenvuoroissa, joissa pelätään työmoraalin rapautumista, mikäli nuoria ei velvoiteta hakeutumaan koulutukseen.

Eduskuntaryhmien näkemykset koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta

Yhteistä eri eduskuntaryhmien näkökannoissa on se, että koulutus ja työnteko liittyvät yhteiskuntaan kiinnittymiseen. Kaikki keskustelijat eivät kuitenkaan osallistu toimenpiteitä ja velvoitteita puolustaviin keskusteluihin tai jaa näkökantaa, että nuoria tulisi velvoittaa koulutukseen hakeutumiseen. Osa keskustelijoista, kuten Vasemmistoliiton eduskuntaryhmän edustaja, kritisoi myös sitä, että monilla aloilla on tutkinnon tarve, vaikka sitä ei välttämättä tarvitsisi. Nämä puheenvuorot jäävät kuitenkin pienempään osaan yhteiskuntaan osallistumiseen liittyvissä keskusteluissa.

Perinteinen koulutushaluttomuus ajattelutapa tulee esille muutamassa yksittäisessä puheenvuorossa, joissa pakon poiston pelättiin aiheuttavan koulutushaluttomuutta. Nämä puheenvuorot eivät saa kiitosta, eivätkä kannatusta kanssaedustajilta, mutta tästä

huolimatta ne ottavat keskusteluissa näkyvän osan. Näissä on vastakkainen näkemys verrattuna valiokuntien lausuntoihin, joissa nojataan työ- ja elinkeinoministeriön raporttiin. Raportissa suhtaudutaan kriittisesti työvoima- ja koulutuspolitiikan perustumista siihen, että kysymys on koulutushaluttomuudesta silloin, kun jäädytään koulutuksen tai työelämän ulkopuolelle (Aho ym. 2012, 17). Myös lakiesityksessä puututaan kyseiseen ajattelutapaan.

Kokoomuksen eduskuntaryhmän kansanedustajat ottavat voimakkaimmin kantaa siihen, että pakkohakua voidaan puolustaa työttömän aktiivisuuden ylläpidolla. He ovat aktiivisimmin sitä mieltä, että nuorison tulee kouluttautua ja he ovat eniten yhteishaun velvoittavuuden kannalla. Kokoomuksen eduskuntaryhmän edustajien puheenvuoroista tulee myös eniten esille moraalipoliittista näkökulmaa muun muassa aktivoimisen tarpeesta sekä työttömiä syyttäviä selontekoja esimerkiksi omaehtoisesta passiivisesta tilanteesta. Sosialidemokraattien ja Perussuomalaisten eduskuntaryhmistä ainoastaan yhden kansanedustajat tuovat esille, että yhteishakuun liittyen nuorilta voidaan vaatia toimenpiteiden velvoittavuutta ja, että kaikki mahdolliset keinot tulisi käyttää hyväksi. Nämä kannanotot jakavat moraalipoliittisen näkemyksen koulutukseen haun velvoittavuudesta.

4.1.1 Moraaliset diskurssit ja syrjäytyminen

Yhteiskuntaan osallistumiseen liittyy myös sen vastakohta – siitä irtautuminen. Keskusteluissa työttömyys nähdään yhteiskunnasta irtautumisena ja siten liitetty tiiviisti perinteiseen syrjäytymiskeskusteluun. Moraalisten diskurssien esiintyminen on hyvin tyypillistä syrjäytymiskeskustelussa (Helne 2002, 113). Moraalisia diskursseja on löydettävissä aineistosta varsinkin puheenvuoroista, joissa halutaan oikeuttaa työttömiä velvoittavia toimenpiteitä perusteenaan syrjäytymisen ehkäisy. Syrjäytymisdiskurssien osalta keskustelu on pääsääntöisesti työtöntä syyttävää.

”Kyllä minä kaikin mahdollisin keinoin tähtäisin siihen – on sen nimi sitten pakko tai mikä muu keino – että kaikki nuoret saavat vähintään toisen asteen ammatillisen koulutuksen. Se, että heitä haetaan sieltä kotoa tukkapäästä vaikka sinne ammattiopistoon opiskelemaan sitä, että he voivat lähteä ja pystyvät lähtemään opiskelemaan on kyllä aivan äärimäisen tärkeitä. Näin se menee.” Jukka Kärnä sd 16.10 2012, n:o 17.

Keskusteluissa korostuu ajatus omaehtoisesti ja helposti reunoille ajautuvista syrjäytyvistä nuorista, jotka tarvitsevat velvoittavuutta. Näiden nuorten ajatellaan tarvitsevan ulkoapäin tulevaa aktivointia. Syrjäytymiseen liittyvissä näkemyksissä on työttömiä syyllistäviä elementtejä. Nuoret nähdään esimerkiksi passiivisina, kuten seuraava Perussuomalaisten eduskuntaryhmän edustaja toteaa pakkohakuun liittyen:

”Minun mielestäni, kun kysymys on työttömistä nuorista, kaikki keinot, millä heidät saataisiin mukaan elämään, saataisiin mukaan työelämään pitää käyttää. Aika monesti on kysymys sellaisista ihmisistä, jotka ovat jo osittain syrjäytyneet ja syrjäytymässä.”
Maria Tolppanen ps 16.10.2012, n:o 3.

Nuorten työttömien käyttäytymistä ja asemaa koskevien argumenttien perusteina näyttäisivät olevan henkilökohtaiset uskomukset ja yleisesti jaettu kulttuurinen tietämys. Argumentit sisältävät toteamuksia, kuten ”me tiedämme” – olettaen, että me kaikki jaamme yleispätevästi saman kulttuurisen sisällön nuorten työttömyydestä (Perelman 1996, 24). Lisäksi keskusteluissa käytettiin aiempien tietojen, ennakkoluulojen ja arkielämän ajatteluun nojaavia yksinkertaisia kommentteja kuten ”minun mielestä” (Berger & Luckmann 1995, 31–32).

Syrjäytyminen voidaan nähdä sosiaalisesti, puhutun kielen avulla tuotettuna (Helne 2002, 17–21). Tämä näkyy aineistossani siinä, että syrjäytymistä ei määritellä, vaan käsitteet ymmärretään rutiininomaisesti (Alasuutari 2007, 224–225). Syrjäytymisestä puhutaan sellaisena asiantilana, joka on olemassa ja on ”tosi”. Aineistoni tukee Helneen (2002, 7) näkemystä, että syrjäytyminen näyttäytyy keskusteluissa pintapuolisesti, kuten usein on tapana. Tällaisessa tapauksessa, kuten Helne (2002, 7) toteaa ”*Se koskee siis prosessin lopputulosta, pysähtynyttä hetkeä, jossa liike on muuttunut tilaksi*”. Ajatuksen kulku keskusteluissa näyttää seuraavalta: Yhtäältä työttömyydestä aiheutuu ennalta määrätty syrjäytyminen, jota tulee välttää. Toisaalta työttömyyden nähdään johtuvan syrjäytymisestä, eli Helneen mainitsemasta pysähtyneestä ja passiivisesta tilasta.

Moraalisten diskurssien näkökulmasta puheenvuoroissa työttömyys koetaan henkilöiden omana ”syynä” tai lähinnä aktiivisuuden puutteena. Näiltä osin keskustelu on osittain tyypillistä syyttävää syrjäytymisdiskurssia, jossa perätään yksilön omaa vastuuta tilanteestaan ja tilanteensa haltuun ottamisesta. Esimerkiksi työttömäksi joutuminen voidaan nähdä henkilön omien valintojen ja epäonnistumisen kautta. Tällainen näkökulma

on kaikkea muuta kuin arvovapaa ja se myös pitää sisällään syyllistävästä mentaliteettia. (Beck 1993, 136.) Keskusteluissa pakkohausta löytyy normatiivisia odotuksia koulutukseen hakeutumisesta. Näissä odotuksissa painotetaan näkemystä, jonka mukaan koulutukseen hakeutuminen on yksi velvollisuus, jota työttömältä odotetaan tilanteen korjaamiseksi.

”[...] olennaisena osana nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä on se, että nuoret itse ymmärtävät että jos on työttömänä, niin pitää pyrkiä koulutukseen ja pitää pyrkiä työelämään ja siitä ei sallita poikkeuksia.” Arto Satonen kok 16.10.2012, n:o 8.

Koulutusvelvoittavuus tulee esille työtöntä syyttävissä selonteoissa, joissa toimenpiteiden puolustuksena ja oikeutuksena oli työttömien aktiivisuuden ylläpito. Syyttävissä selonteoissa työttömyyttä on helppo katsoa yksilön näkökulmasta. Seuraava kansanedustaja puhuu ”vaarasta syrjäytyä ja jäädä työttömäksi”. Työttömänä oleminen nähdään näissä diskursseissa omaehtoisena. Puheenvuoroissa moraaliset diskurssit ja pohdinnat työttömien syrjäytymisestä liittyvät muun muassa sosiaalipolitiikallekin tutunomaiseen ajattelutapaan siitä, että passiivisia kansalaisia on kannustettava ja velvoitettava.

”Me tiedämme, että niillä nuorilla, joilla ei ole ammatillista koulutusta eli peruskoulun jälkeisiä opintoja, on monenkertainen vaara syrjäytyä ja jäädä työttömäksi. Onkin äärimmäisen tärkeää, että nuorille luodaan kannustimia ja myös velvollisuuksia toimeentulomahdollisuuksien eteen.” Jukka Kärnä sd 16.10.2012, n:o 1.

4.1.2 Riskien välttäminen ja sosiaaliset normit

Koulutus ja työnteko voidaan nähdä kulttuuristen vaatimusten näkökulmasta eli siitä, mitä nuorilta odotetaan ja, mikä on sosiaalisesti hyväksyttyä. Eduskuntakeskusteluissa nuorilta odotetaan kouluttautumista ja työntekoa, sillä keskusteluissa painottuu näkemys koulutukseen hakeutumisesta riskien välttämisen näkökulmasta. Aineistossa katsotaan, että nuorelta voidaan odottaa kouluttautumista siksi, että esimerkiksi kouluttamattomalla ja osaamattomalla henkilöllä on suurempi työttömyysriski kuin osaavalla työntekijällä. (Ks. Beck 1993, 35.) Ulrich Beckin (1993, 35) mukaan koulutuksen voidaan katsoa lisäävän myös tietoisuutta ja näin ollen antaa eväitä välttää riskejä. Riskien välttämisen näkökulmasta koulutukseen hakeutumisen ajatellaan ehkäisevän syrjäytymistä.

”[...] ilman ammatillista koulutusta nuori on suuremmissa syrjäytymisvaarassa.”
Merja Mäkisalo-Ropponen sd 11.12.2012, n:o 3.

Sosiaalipolitiikkaan on sisällytetty kontrolloikeinoja. Tämä näkökulma tulee esille aineistossa kommentteina velvoittavuudesta ja toimenpiteisiin osallistumisesta. Sosiaalipolitiikka vastaa nykyään siihen, mihin perheet ennen, sillä esimerkiksi perhetaustat eivät enää suojaa yksilöä työttömyyden uhalta. Työttömyyden kohdatessa ei voi enää turvata ainoastaan perheen apuun. Yksilöllistymisprosessissa henkilön voidaan katsoa olevan itse vastuussa itsestään ja taloudestaan. (Beck 1993, 87–90, 92, 131.) Kansanedustajat painottavat nuorten omaa vastuuta, jota tuetaan velvoitteilla.

”Eli pidän kyllä hyvin tärkeänä sitä asiaa, että siitä periaatteesta pidetään kiinni, että nuorilla on myöskin velvollisuus hakeutua koulutukseen silloin, kun ollaan työttömänä, ja sen koulutuksen kautta pystytään merkittävästi parantamaan mahdollisuuksia päästä työelämään kiinni.” Arto Satonen kok 16.10.2012, n:o 8.

Tutkielmassani oleellisessa osassa on kysymys työttömien mahdollisesta kontrolloimisesta velvoitteiden avulla ja toisaalta siinä, mitä pidetään yhteiskunnassa sallittavana tai oikeana. Tästä näkökulmasta mukaan tulevat myös sosiaaliset normit, jotka voidaan ajatella myös yhdeksi työttömyyden ehkäisyn keinoksi. Sosiaalisten normien voidaan ajatella pitävän yllä sosiaalista järjestystä kontrolloimalla ihmisten käyttäytymistä. (Alasuutari 2007, 52–53.) Esimerkiksi pysyvät työsuhteet voidaan katsoa sosiaalisiksi normeiksi, joita yksilöiden odotetaan yhteiskunnan jäsenenä täyttävän (Vähätalo 1998, 49; Ala-Kauhaluoma 2007, 16). Osalle kansanedustajista kouluttautuminen näyttää samasta näkökulmasta. Nämä tulevat esille yksinkertaisimmillaan olettamuksina siitä, että kaikkien nuorien tulee kouluttautua tai kuten eräs Kokoomuksen eduskuntaryhmän edustaja asian ilmaisee:

”[...] kyllä minä aika hyvänä pidän sitä, että tähän koulutukseen hakeudutaan ja nuoret ensisijaisesti lähtevät sitä kautta, että haetaan edes jonkinlainen ammatillinen perustutkinto tai korkeakoulututkinto tai alempi korkeakoulututkinto ja sitä kautta lähdetään sitten sitä työuraa rakentamaan.” Arto Satonen kok 16.10.2012, n:o 14.

Koulutus ja työnteko nähdään välttämättömäksi ja ne voivat näin ollen olla kontrollin kohteena (Beck 1993, 90). Keskusteluissa on kannanottoja sosiaalisiin normeihin siinä mielessä, että koulutukseen hakeutumisen puolustetaan ylläpitävän omaa aktiivisuutta sekä omaehtoista toimintaa, joka myös tukee oikea-aikaisuutta. Yhdessä edellä mainitut asiat

edistävät nuorten työllistymismahdollisuuksia, koulutus nähdään avaimena töihin. Keskusteluissa epäillään sitä, onko kouluttamattomille nuorille olemassa työtehtäviä. Koulutus yhtäältä avaa mahdollisuuden saada töitä ja toisaalta koulutukseen hakeutuminen sekä kouluttautuminen nähdään aktiivisuuden osoittamisena.

Aineiston perusteella vaikuttaa siltä, että sosiaaliset normit ohjaavat ajattelua siitä, millaiseksi työttömän velvollisuudet nähdään. Nähdäänkö esimerkiksi työttömän kannustus vai häneen kohdistetut velvoitteet toimivampina. Sosiaalisia normeja voidaan yrittää vahvistaa ja kontrolloida esimerkiksi sanktioilla. Se, että voidaanko sosiaalisilla normeilla aidosti vaikuttaa työttömän käyttäytymiseen, on toinen kysymys. Mikäli halutaan selittää työttömien todellista käyttäytymistä esimerkiksi koulutukseen hakeutumisen osalta, pelkkä sosiaalisten normien tarkastelu jäisi todennäköisesti aivan liian suppeaksi. Nuorelta voidaan odottaa tiettyjä asioita, kuten koulutukseen hakeutumista, mutta on eri asia toteuttaako hän sen. (Alasuutari 2007, 62.) Tästä huolimatta aineistossa puheenvuorojen argumenteissa odotetaan kouluttautumista sosiaalisten normien näkökulmasta.

4.1.3 Välitetäänkö nuorille oikea viesti?

Alasuutari (2007, 62) toteaa, että ”*ilmiöt selitetään niiden sosiaalisen tai kulttuurisen merkityksen kautta.*” Osassa puheenvuoroista pakkohaun lieventämisen katsotaan luovan merkityksiä siitä, että työttömän ei tarvitse kouluttautua ja siitä seuraisi sekä koulutukseen että työhön motivoimattomuus. Ajatus on yhteydessä näkemykseen, että syrjäytyminen johtuisi esimerkiksi motivaation puutteesta (Helne 2002, 30). Motivaation puute nähdään yhteydessä toimintakyvyn alenemiseen ja näin ollen se voi pahimmassa tapauksessa johtaa työmarkkinoilta jättäytymiseen (ks. Parpo 2007, 50). Niissä puheenvuoroissa, joissa pelätään työmoraalin rapautumista, huonoilla esimerkeillä viitataan kaikkiin nuoriin. Esimerkiksi myös hyväosaiset voivat tarkoituksellisesti jättäytyä yhteiskunnan ulkopuolelle (Helne 2002; Ala-Kauhaluoma 2007, 17). Argumenteista heijastuu asennoitumistapa, jonka mukaan nuoret ovat helposti passivoituvia, mikäli heiltä ei velvoiteta toimenpiteisiin osallistumista. Osa kansanedustajista kokee, että yhteishaun velvoittavuuden poisto saattaa aiheuttaa jopa nuorten työmoraalin rapautumista, eli he pohtivat välitetäänkö nuorille oikea viesti, mikäli pakkohausta luovutaan.

”Mutta sellaista viestiä ei parane nuorille antaa, että ikään kuin sinne koulutukseen ei pitäisi hakeutua, vaan päinvastoin: nimenomaan niin, että sen viestin pitää olla selkeästi, että kaikilta normaalisti edellytetään, että he hakeutuvat koulukseen, koska se kuitenkin edesauttaa työuraa pitkässä juoksussa.” Arto Satonen kok 16.10.2012, n:o 14.

”On erittäin tärkeätä, että me annamme nuorille mahdollisuuksia työllistyä ja puhumme, että hakeutukaa koulutukseen ja sen myötä saatte työpaikan.” Merja Kuusisto sd 16.10.2012, n:o 7.

Työmarkkina-aseman vakauttamista ja aktiivisuuden ylläpitoa pystyy tarkastelemaan toimenpiteiden puolustuksena. Kotiranta (2008) toteaa väitöskirjatutkimuksessaan, että *”Suomalaisella hallintokulttuurilla on kova usko toimenpiteisiin ja hyvin vähän luottamusta ihmisten omaehtoisuuteen.”* Tämä toimenpideusko ja omaehtoisuuden huomioimattomuus on ollut suomalaisissa näkökannoissa vahvasti esillä pidemmän aikaa. (Kotiranta 2008, 84.) Ihmisten omaehtoisuuden huomioimattomuus ja toimenpideusko näkyy aineistossa koulutuspakkoa puolustavien kansanedustajien mielipiteissä, joissa pelätään huonon esimerkin antamista tai työmoraalin rapautumista. Näissä esimerkeissä myös pakkokeinot nähdään tarpeellisiksi ja oikeutetuiksi.

”Kyllä pidän ehdottoman tärkeänä sitä, että nuoret hakeutuvat koulutukseen, ja siihen voidaan kyllä velvoittaaakin [...] antaako se oikean signaalin, että yleisesti luovutaan siitä, että ainoastaan kevään haku on välttämätön? Siitähän tässä on kyse.” Arto Satonen kok 16.10.2012, n:o 8.

Vastikkeellisuus tulee esille sellaisissa keskusteluvuoroissa, joissa pelätään työmoraalin rapautumista ja painotetaan työmarkkina-aseman parantamista koulutuksen avulla. Lisäksi siihen viitataan myös silloin, kun vaaditaan, että nuoret on saatava toimeentulotuelta töihin. Yhdenlaisen kuvaavan argumentin esittää seuraava Kokoomuksen eduskuntaryhmän edustaja. Edustajan kommentissa on enemmän toimeentulotukiriippuvuusajattelua, kuin syrjäytymisdiskurssia. Edustaja vastaa puheenvuoroon, jossa puhutaan syrjäytymisvaarassa olevista alle 25-vuotiaista toimeentulotuen hakijoista, jossa toivotaan yksilöllisten tarpeiden huomioimista:

”[...] kyllähän nuoren, terveen ihmisen tehtävä on kouluttautua ja hakeutua työhön, ja niitä toimenpiteitä pitää kaikin puolin edistää. Pelkästään toimeentulotuella eläminen

ei voi olla vaihtoehto nuorelle, terveelle ihmiselle. Häneltä pitää velvoittaa jotain muutakin.” Kalle Jokinen kok 16.10.2012, n:o 6.

Argumenttia voi pitää työtöntä syyttävänä, sillä edustajan kommentissa syrjäytymisdiskurssi näyttäytyy omaehtoisena ja omavalintaisena toimintana, ei-hyväksyttynä käyttäytymisenä. Taustalla näkyy vapaamatkustaja-asenne, jossa syrjäytymisvaarassa olevilta nuorilta puuttuu velvollisuuden tunne, vaikka henkilökohtaisia kykyjä löytyisi (myös Björklund 2008, 325). Osassa puheenvuoroista ei hyväksytä ajatusta passiivisesta työttömästä nuoresta. Keskusteluissa ei kuitenkaan tule esille yhtään kommenttia tai näkökulmaa, joissa todettaisiin, että yhteiskunnan rooli voi olla passiivinen passiivista työtöntä kohtaan. Velvoittavuutta painotetaan, mutta sanktioista ei suoranaisesti puhuta.

4.1.4 Yhteiskunnallinen asema

Yhteiskuntaan osallistumisen näkökulmasta moraaliset diskurssit vaikuttavat liittyvän pitkälti siihen, että onnistumiset näyttäytyvät taloudellisten arvojen ja suoriutumisen näkökulmasta (ks. Jokinen, Juhila & Raitakari 2005, 166), kuten esimerkiksi koulutuksen hankkimisen ja uralla etenemisen kautta. Näissä diskursseissa passiiviset työttömät näyttäytyvät sen sijaan henkilökohtaisten epäonnistumisien tai motivoitumattomuuden kautta.

Keskusteluissa on yhteiskuntaan osallistumisen näkökulmasta mukana ajattelua, että ihmisen yhteiskunnallisen aseman voidaan katsoa määrittyvän henkilökohtaisen työmarkkina-aseman perusteella (Beck 1993, 87). Yksilön yhteiskunnallinen asema näyttäytyy karkeimmillaan työttömänä tai työllistyneenä. Yhteiskunnallista asemaa nostattaa se, että työtön parantaa omaa työmarkkinatasoaan henkilökohtaista osaamistaan nostamalla, esimerkiksi koulutuksen avulla (ks. Giddens 1979, 169; Ks. Parpo 2007, 53). Pääsääntöisesti koulutus nähdään tärkeänä ja oleellisena osana työllistymisprosessia.

Kommentit koskien työttömän työmarkkinatilanteen kohentamista osaamista lisäämällä, liittyivät uralla etenemiseen. Ajattelutapa etenee suurimmassa osassa puheenvuoroja siten, että koulutuksella voidaan hankkia etulyöntiasema (ks. Giddens 1979, 169), ja näin lisätä uravaihtoehtoja. Koulutetun henkilön ajatellaan pystyvän tarkastelemaan omaa tilannettaan

ja sopeutumaan siihen paremmin. (Beck 1993, 93–94.) Keskusteluissa korostuu ajatus siitä, että aktiivinen ja koulutettu henkilö kykenee itsenäisesti ja positiivisella tavalla vaikuttamaan omaan työmarkkina-asemaansa. Lisäksi hän osoittaa muille, että on aktiivinen.

”[...] vaikka se kausityöntekijä ottaa minkä tahansa koulutuspaikan vastaan, niin se on kuitenkin työnantajalle selkeä osoitus siitä, että asianosainen haluaa pyrkiä elämässä eteenpäin.” Eero Lehti kok 16.10.2012, n:o 13.

Edellisen Kokoomuksen eduskuntaryhmän edustajan näkökanta vaikuttaa hyvin samanlaiselta etenemismahdollisuuksien osalta, kuin suurten ikäluokkien näkemys työeetoksesta. Merkityksellistä on se, että osoittaa muille olevansa aktiivinen (ks. Kortteinen 1992, 85–93; Tuohinen 2010, 36, 40) kuten kansanedustaja asian ilmaisee *”haluaa pyrkiä elämässä eteenpäin.”* Koulutukseen hakeutumisesta keskusteltaessa on löydettävissä kulttuurisia vaatimuksia ja sosiaalisia normeja, joiden noudattamista nuorilta odotetaan. Odotukset ovat hyvin samantyyppisiä, vaikka mielipide-erojakin löytyy.

4.2 Yhteiskunnan tehtävä – aktiiviset ja passiiviset työttömät

Analyysini edellisessä osiossa käsittelemäni tutkimuskysymystä yhteiskuntaan osallistumisen näkökulmasta. Tässä osiossa tarkastelen sitä, miten yhteiskunnan tehtävä määrittyy aineiston perusteella. Yhteiskunnan tehtävään liittyy tiiviisti kysymys siitä, miten työttömät nähdään eli puhutaanko aktiivisista vai passiivisista työttömistä. Yhteiskunnan tehtävä näkyy aineistossa työttömän henkilökohtaisten valmiuksien näkökulmasta, kuten kannustuspolitiikassa usein on tapana (Björklund 2008, 321).

Edellisessä osiossa esitetyistä syyttävistä diskursseista huolimatta aineistosta on myös toisenlainen näkökulma koulutukseen hakeutumattomuudesta. Aineistoni keskustelujen perusteella näyttäisi, että osittaista suunnanmuutosta omaehtoisuuteen voisi olla. Pakkohausta on myös hyvin negatiivisia mielipiteitä ja argumentteja, joissa painotetaan pakon sijaan henkilön oman elämäntilanteen huomioimista. Elämäntilanteen huomioon ottamisessa tulevat myös esille puolustavat ja oikeuttavat selonteot koulutukseen hakeutumattomuudesta ja toimenpiteisiin osallistumattomuudesta. Näissä näkökannoissa työttömiä pidetään passiivisen toimenpiteiden kohteena olemisen sijaan aktiivisina

toimijoina. Selonteot liittyvät nimenomaan aktiivisiin työttömiin, jotka ovat omalla toiminnallaan osoittaneet, että heillä on suunnitelma. Keskusteluissa on kannanottoja siitä, että yhteiskunnan tulee tukea aktiivisuutena osoittaneiden työttömien yksilöllisiä elämäntilanteita. Myös kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvan nuoren katsotaan olevan aktiivinen niiden henkilökohtaisten resurssien puitteissa, joita hänellä on. Kuntouttavan työtoiminnan kohdalla oikeuttavat selonteot liittyvät työttömän nuoren toimeentulon ylläpitämiseen, jonka ajatellaan edistävän myös halukkuutta osallistua toimenpiteisiin.

Passiivisten työttömien kohdalla yhteiskunnan tehtävä nähdään toisenlaisena. Kannanotossa tulee esille yhteiskunnan vastuu tilanteesta. Tällöin yhteiskunnan tehtävänä on taloudellisesti tukea niitä, jotka eivät kykene työllistymään avoimille työmarkkinoille. Näissä kannanotoissa tehtävää perustellaan perusturvaa ylläpitävistä lähtökohdista. Passiivisten nuorten tilanteeseen etsitään syitä esimerkiksi siitä, etteivät nuoret aiemmin ole saaneet riittävästi ohjausta ja tukea. Aineistosta löytyy työllistämisen ja sosiaalipalveluiden työntekijöihin kohdistettuja syyttäviä ja vastuullistavia argumentteja – nämä olen sijoittanut työntekijöitä syyttäviin selontekoihin. Laajemmassa mittakaavassa toivotaan toimenpiteiden ja toimitapojen kehittämistä, jotta nuoret eivät passivoituisi. Näkökulmia tulee esiin sekä yhteishaun velvoittavuuden että kuntouttavan työtoiminnan kohdalla. Yhteiskunnan tehtävään liittyy passiivisten työttömien toimintaa puolustavia selontekoja sekä ristiriitainen kategoria koskien toimeentulon turvaamista. Passiivisten työttömien ristiriitaisesta kategoriasta on löydettävissä oikeuttavia puhetapoja.

Eduskuntaryhmien näkemykset yksilöllisistä elämäntilanteista

Pakkohaun poisto ei ole kaikkien keskustelijoiden mielestä sosiaalisia normeja vastaan ja pääsääntöisesti muutos on otettu vastaan innokkaasti. Voimakkaimmin yksilöllisiä elämäntilanteita ja pakon huonoja puolia painottaa Vasenryhmän eduskuntaryhmän edustaja. Lisäksi hän painottaa työllistämispalveluiden työntekijöiden vastuuta ja asiakkaiden kannalta epäsuotuisten tulkintojen välttämistä. Perussuomalaisten eduskuntaryhmän pääsääntöisenä kantana pakkohakuun on, että pakolla ei yleensä saavuteta haluttua päämäärää ja koulutukseen hakeutumisen vaihtoehtoina tulisi olla vaihtoehtoisia oppimispolkuja. Nämä kansanedustajat painottavat myös esimerkiksi ohjauksen ja tuen tärkeyttä sekä yksilöllisten elämäntilanteiden huomioonottamista. Ainoa puheenvuoron pitänyt Keskustan eduskuntaryhmän edustaja on myös koulutuspakkoa

lieventävällä kannalla. Toinen Vasemmistoliiton eduskuntaryhmän edustaja ei tee pakkohakuun selkeää kannanottoa, kun toinen taas on selkeästi pakkohakua vastaan ja kannattaa yksilöllisten elämäntilanteiden huomioon ottamista. Kokoomuksen eduskuntaryhmä on pitkälti koulutukseen hakeutumisvelvollisuuden kannalla, mutta omaehtoisuuden näkökulmasta katsottuna myös osa Kokoomuksen eduskuntaryhmän edustajista painottaa työssä oppimisen mahdollisuutta ja tärkeyttä vähän koulutusta saaneiden parissa. Työttömyysturvalain muuttamiseen liittyviin keskusteluihin aktiivisimmin osallistunut Sosialidemokraattien eduskuntaryhmä on pääsääntöisesti pakkohakua vastaan, joskin yksi kansanedustaja puoltaa pakkohakua ja yhden edustajan puheenvuorossa ei ole selkeää kantaa puolesta tai vastaan.

Passiivista työtöntä puolustavia ja oikeuttavia selontekoja tekevät pääsääntöisesti eduskuntaryhmien edustajista Sosialidemokraattien, Perussuomalaisten ja Vasemmistoliiton edustajat sekä yksi Kokoomuksen eduskuntaryhmän edustaja. Passiivisiin työttömiin liittyvät syyttävät selonteot esiintyvät moraalisisissa diskursseissa, joita on jo aiemmin käsitelty yhteiskunnasta irtautumisen yhteydessä.

Työ- ja elinkeinoministeriön selvitys nuorten koulutukseen hakeutumisesta on valiokuntien lausuntojen sekä useiden eduskunnan puheenvuorojen perustana ja niissä viitataan tähän selvitykseen. Selvityksen mukaan syksyn yhteishaun negatiiviset vaikutukset ovat näkyneet esimerkiksi epämieluisaan koulutukseen hakeutumisena. Tähän ovat vaikuttaneet sekä syksyn hakujen suppeat hakuvaihtoehdot, että elämäntilanteen huomioimattomuus. Seurauksena ja ”rangaistuksena” koulutukseen hakeutumattomuudesta nuorelle on aiheutunut työmarkkinatuen evääminen. Pelkona on, että pakkohaku luo epätarkoituksenmukaisia koulutusvalintoja. (Aho ym. 2012, 150, 151; HE 134/2012 vp.)

Kansanedustajien pääsääntöisesti kielteinen suhtautuminen pakkohakuun on yllättävää, sillä työvoimapolitiikan taustalla oleva elinikäisen oppimisen ideologia on juurtunut voimakkaasti suomalaiseen ajatteluun. Elinikäisen oppimisen ideologia ei ota huomioon esimerkiksi henkilön koulutushalukkuutta tai kuntoa. Tällaisessa tapauksessa koulutus voidaan nähdä tehottomana ja tarpeettomana, eikä se välttämättä lisää työllistymismahdollisuuksia. Esimerkiksi Silvennoinen katsoo, että politiikassa tätä tehottomuutta ei huomata. (Silvennoinen 2007, 54, 83, 205.) Tähän ongelmakohtaan aineistossa kuitenkin on tartuttu voimakkaasti.

4.2.1 Yksilöllinen elämäntilanne ja omaehtoisuus – aktiiviset työttömät

Yksilöllisten elämäntilanteiden puolustajat katsovat asiaa positiosta, jossa henkilöllä voi olla myös muita keinoja työllistyä kuin kouluttautuminen. Tällaisissa näkemyksissä koulutusta ei pidetä välttämättömänä työllistymisen kannalta vaan painotetaan omaa aktiivisuutta. Esimerkiksi seuraavan kansanedustajan kommentteista on luettavissa suunnanmuutosta yksilöllisempään ajattelutapaan ja omaehtoisuuteen. Tällaisessa kannassa nuoria ei nähdä passiivisina vaan pikemminkin aktiivisina oman elämänsä vaikuttajina, joilla on jo selkeä suunnitelma, eikä heidän toimia tarvitse sanktioida. Heistä ei myöskään puhuta syrjäytymisvaarassa olevina.

”Nuorella voi olla hyvinkin selvät suunnitelmat oman tilanteensa ja sen niin sanotusti korjaamisen suhteen, mikäli siihen tarvetta on. Kaikkia ei voida suoraan asettaa samaan muottiin, ja tämä tulisi myös eri lakeja tehtäessä huomioida. Yhteiskunnan tehtävä on kannustaa ja luoda mahdollisuuksia mutta myös luottaa yksilöön automaattisen epäluulon, holhoamisen ja sanktioinnin sijaan.” Hanna Mäntylä ps 17.12.2012, n:o 2.

Ne työttömät, joilla on enemmän henkilökohtaista pääomaa eli tekoja, jotka näyttävät edistävän heidän omia päämääriään työllistyä tai olla aktiivinen osa yhteiskuntaa, saavat oikeuden vapaammin valita omat reittinsä. Tämä käy ilmi keskusteluissa esimerkiksi henkilökohtaisen elämäntilanteen huomioon ottamisena sellaisten nuorten kohdalla, joita ei katsota syrjäytyneiksi, vaan sellaisiksi työttömiksi, joilla on joko oma suunnitelma tai he voivat työllistyä muulla tavoin kuin kouluttautumalla. Esimerkiksi seuraava kansanedustaja tuo esille näkökantaa koulutukseen hakeutumisen liian tiukasta velvoitteesta sellaisten henkilöiden kohdalla, jotka ovat osoittaneet aktiivisuutensa.

”[...] voidaanko tähän tuoda jotakin joustavuutta ja missä määrin erityistilanteiden varalta, jotta ei ahdistettaisi ihmisiä joiden tilanne on jo pääsääntöisesti vahva.” Ilkka Kantola sd 16.10.2012, n:o 9.

Tähän samaan kategoriaan kuuluvat aineistossa myös kausityöntekijät sekä henkilöt, jotka ilman virallista pätevyyttä työllistyvät suurimmaksi osaksi vuotta. Esimerkkinä keskusteluissa käytetään kouluttamatonta sekatyöläistä, joka on aktiivinen toimija työmarkkinoilla sekä työllistää itseään erilaisiin tehtäviin eri aikoina. Tällaisista toisinaan työttömäksi joutuvista, kouluttamattomista henkilöistä kansanedustaja toteaa:

”[...] eivät nämä ihmiset mitään syrjäytyviä ole. He ovat päinvastoin hyvin aktiivisia toimijoita työmarkkinoilla [...]” Markus Mustajärvi vr 16.10.2012, n:o 4.

Yksilöllisen elämäntilanteen huomioon ottamisen yhteydessä osa aineiston kansanedustajista katsoo, että nuorilta ei voida velvoittaa koulutukseen hakeutumista, mikäli sopivia hakuvaihtoehtoja ei ole tarjolla. Tämän ajatellaan poistavan, työttömästä itsestä johtumattomasta syystä, velvollisuuden hakeutua koulutukseen. Epätarkoituksenmukaiseen koulutukseen hakeutumisen katsottiin johtavan sekä opintojen keskeytyksiin, että koulutuspaikan viemiseen sellaiselta nuorelta, joka olisi paikan aidosti halunnut.

”Pakkohakovelvoite johtaa usein epätarkoituksenmukaisiin hakuvalintoihin, jotka johtavat opintojen keskeytyksiin [...]” Anneli Kiljunen sd 17.12.2012, n:o 3.

Aineiston perusteella näyttää, että vaikka pakkohakua yleisesti kansanedustajien kesken haluttiin lieventää, niin kulttuuriset odotukset ovat koulutukseen hakeutumisessa. Pakkotoimien tarpeellisuuden sijaan pääpaino on näkemyksessä, että nuoria yritetään aktivoida itse aktiivisiksi eli hakeutumaan koulutukseen vapaaehtoisesti pakkotoimien sijaan. Vastentahtoiset toimenpiteet nähdään epätarkoituksenmukaisina pakotteina tai jopa ”rangaistuksina” ja koetaan pikemminkin nuoria passivoivina.

”Pakkotoimilla harvoin saavutetaan parhaita mahdollisia tuloksia. Päinvastoin ne saattavat johtaa vastarintaan ja jopa tilanteeseen, jossa nuori voi heittää niin sanotusti hanskat tiskiin.” Hanna Mäntylä ps 11.12.2012, n:o 5.

”Vain silloin, kun nuori saa sen ahaa-elämyksen, kun hän tietää, että tässä on kyse hänen omasta valinnastaan ja hän myöskin vastaa siitä, silloin se valinta, työ – ja koulutusuran suunnittelu, on kestäväällä pohjalla – ei silloin, kun se viranomaisen sanelee tällaisilla näin raaoilla sanktioilla.” Mustajärvi Markus vr 16.10.2012, n:o 2.

Voidaan ajatella, että nuorten mahdollisuudet toteuttaa itseään ovat riippuvaisia sosiaalisista olosuhteista (Björklund 2008, 138), kuten esimerkiksi siitä, mahdollistaako yhteiskunta yksilöllisten elämäntilanteiden huomioon ottamisen. Björklund (2008, 139–140) katsoo, että kannustinrakenteiden tarkoitus on *”edesauttaa ihmisten toimintavalmiuksien toteutumista ja yksilöllisiä valintoja.”* Tällaisen politiikan

tarkoituksena voidaan nähdä olevan se, että nuoret voivat toteuttaa omia itselle sopivia mahdollisuuksia (Björklund 2008, 140). Tämä näyttäytyy mielestäni aineistossa aktiivisuutensa osoittaneiden työttömien kohdalla.

Omassa aineistossani valtaosa kansanedustajista katsoo, että nuorten pakkohausta on luovuttava, sillä pakkokeinoin ei saavuteta haluttuja tuloksia. Hakuvelvoite ei edustajien mukaan hyödytä nuoria eikä yhteiskuntaa. Epätarkoituksenmukaiseen koulutukseen hakeutuminen nähdään suurempana haittana kuin koulutukseen hakeutumattomuus. Tästä näkökulmasta kyseessä on oikea-aikaisuuden ja todellisen elämäntilanteen huomioiminen ja peräänkuuluttaminen.

4.2.2 Työntekijän vastuu

Mielenkiintoista keskusteluissa on se, että vaikka niissä yleisesti odotetaan työttömän omaa aktiivisuutta, niin lisäksi kiinnitetään huomiota myös työllistämisen- ja sosiaalipalveluissa toimivien työntekijöiden vastuuseen, osallisuuteen ja ammatillisuuteen sekä osallistumiseen syrjäytymisen ehkäisyyn.

”Mutta jos tätä asiaa ei perään katsota, niin olen vakuuttunut kyllä siitä, että mennään vanhan kaavan mukaan ja että tulkinta ei suinkaan ole järkevin vaan helpoin sen virkailijan kannalta, mikä on väärä lähtökohta silloin, kun puhutaan ihmisen toimeentuloasioista. Aina pitäisi olla se asiakas ensimmäisenä ja viimeisenä mielessä ja vasta sitten joku muu.” Markus Mustajärvi vr 17.12.2012, n:o 4.

Osittain on otettu kantaa myös siihen, onko asiakkaiden oma aktiivisuus vaikuttanut tukien kannalta rankaisevasti. Aktiivisuudesta rankaiseminen ja yhdenmukainen kohtelu liittyvät yhteishaun velvoittavuuteen sekä kuntouttavaan työtoimintaan. Argumenteista, jotka liittyvät työntekijöihin, on löydettävissä syyttäviä selontekoja. Samalla korostuu työntekijöiden vastuu työtöntä puolustavana selontekona. Työttömän puolustuksena esitetään, että he eivät voi vaikuttaa palvelujen tarjontaan ja niiden sisältöön. Syyttäviä selontekoja löytyy, kun kansanedustajat painottavat työntekijöiden oikeudenmukaisia tulkintoja asiakkaan tilanteesta. Seuraavassa puheenvuorossa Vasenryhmän eduskuntaryhmän edustaja peräänkuuluttaa *”kestäviä nuorten ratkaisuja”* sekä viranomaisen vastuuta prosessissa.

”[...] viranomaisilla on oikeus joustoihin eikä niin, että viranomainen varmistaakseen oman taustansa tekee aina rankimmat päätökset, niin kuin on nähty työttömyysturvaratkaisuissa.” Markus Mustajärvi vr 16.10.2012, n:o 16.

Kuntouttavan työtoiminnan kohdalla on otettu huomioon se, miten työntekijä tulkitsee lakipykälää sekä peräänkuulutetaan asiakkaiden yhdenmukaista kohtelua. Keskusteluissa kulkee mukana ajatus siitä, että on moraalisesti oikein maksaa työmarkkinatukea kuntouttavassa työtoiminnassa olevalle myös odotusajalta, sillä muutkin saavat työmarkkinatukea. Kuntouttavan työtoiminnan kohdalla aktiivisuudesta rankaisemisen katsotaan liittyvän siihen, että aiemmin työtön ei ole ollut oikeutettu saamaan työmarkkinatukea odotusajalta, vaikka olisi ollut aktiivinen ja osallistunut kuntouttavaan työtoimintaan. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen mietintö 25/2012 vp.)

Taustalla on ajatus siitä, että yhdenmukaisella kohtelulla ja tukien säilyttämisellä saataisiin työttömiä osallistumaan toimenpiteeseen. Yhteiskunnan tehtävä on tukea taloudellisesti kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvaa työtöntä nuorta. Esimerkiksi Sosialidemokraattien eduskuntaryhmän edustaja kannattaa esitystä työmarkkinatuen maksamisesta kuntouttavaan työtoimintaan osallistujalle odotusajalta hakijoiden yhdenvertaisuuden lisäämiseksi sekä katsoo tämän mahdollisesti edistävän työllisyyttä.

”Jos eri palveluihin osallistuvia kohdellaan yhdenvertaisesti, kannustamme samalla pitkäaikaistyöttömiä ja osatyökykyisiä osallistumaan kuntouttavaan työtoimintaan ja ilmoittautumaan työnhakijoiksi.” Anneli Kiljunen sd 17.12.2012, n:o 3.

4.2.3 Tuen, ohjauksen sekä opastuksen tarve – passiiviset työttömät

Tässä osiossa käsittelen yhteiskunnan tehtävää passiivisten työttömien tukemisen kategoriasta ja näkökulmasta käsin. Passiivisten työttömien kohdalla on löydettävissä puolustavia puhetapoja. Passiivisten nuorten kohdalla ajatellaan, että nuoret eivät olleet saaneet yhteiskunnalta tarpeeksi tukea ja ohjausta. Nuorilta odotetaan työllistymistä, mutta niillä nuorilla, joiden kohdalla tämän kulttuurisen vaateen täyttö ei onnistu, voi olla takanaan kasautunutta huono-osaisuutta (Aho ym. 2012, 17), johon ei ole puututtu.

Keskusteluissa katsotaan, että osittain¹¹ vastuuta omasta työttömyydestä vähentää se, että osa nuorista ei ole päässyt keskustelemaan tilanteestaan työntekijän kanssa ja näin ollen nuoret eivät ole saaneet tarvittavaa ohjausta tai tukea, eikä heille ole luotu yhteiskunnan puolelta riittävästi mahdollisuuksia. Seuraavassa kannanotossa esimerkiksi todetaan seuraavaa:

”Mikäli nuorten yksilöllinen tilanne todella halutaan huomioida, tulee kiinnittää huomiota entistä enemmän toimeentulotuella eläviin nuoriin. [...] Ongelma tässä on ennen kaikkea se, että toimeentulotukea voi tällä hetkellä hakea pitkiäkin aikoja tapaamatta koskaan kasvotusten sosiaalityöntekijää ja pahimmassa tapauksessa tapaamatta koskaan ketään aikuista ihmistä kasvotusten. Kaikki ymmärrämme: tämä lisää syrjäytymisriskiä [...]” Jaana Pelkonen kok 16.10.2012, n:o 5.

Puheenvuorossaan tämä kansanedustaja ottaa huomioon työntekijöiden tarpeen prosessissa. Vastaavissa kannanotoissa perustellaan osittain auttamistyön ydintä. Keskusteluista on löydettävissä ajattelutapoja, joissa painotetaan työntekijän kohtaamisen tarvetta. (Jokinen ym. 2000, 15–17.) Nuorille halutaan viestittää, että heitä tuetaan. Keskusteluissa passiivisten työttömien osalta näyttää, että he osallistuvat asiakasprosessiin passiivisina ja kansanedustajat odottavat aktivointivastuun jäävän työntekijälle (vrt. Jokinen ym. 2005, 161–162). Passiivisena toimenpiteiden kohteena olo on ristiriidassa yleiseen näkökantaan, jonka mukaan asiakastilanteeseen ja lopputulokseen vaikuttaa vuorovaikutus (Jokinen ym. 2000, 15–17; Jokinen ym. 2005, 161). Asiakastyössä tärkeä lähtökohta on, että asiakas itse on myös aktiivinen toimija ja toimii vuorovaikutuksessa työntekijän kanssa (Kuronen 2004, 220).

”Nuorille tulisikin tarjota vahvaa ohjausta ja tukea sen sijaan, että pohditaan pakkotoimia.” Hanna Mäntylä ps 11.12.2012, n:o 5.

Työntekijän ja auktoriteetin tarve työllistymisessä ja aktivoinnissa on eduskunnassa käydyissä keskusteluissa vahvasti esillä. Esimerkiksi koulutukseen hakeutumisen kohdalla nähdään tarve asiakkaan yksilökohtaiseen ohjaukseen, neuvontaan ja opastukseen. Tässä ajattelutavassa näkyy työntekijän vastuu, jotta yksilöllinen tilanne saataisiin paremmin huomioitua. Mielenkiintoista on se, että ”vahva ohjaus ja tuki”, jota osassa

¹¹ Olen sijoittanut tämän työttömiä puolustaviin selontekoihin. Näissäkin kommentteissa on kontrollinäkökulma, mutta osittain vastuuta vähentää työttömästä itsestään riippumattomat syyt, sillä vastuuta etsitään myös muualta kuin yksilöstä itsestään.

puheenvuoroissa peräänkuulutetaan, voidaan mielestäni nähdä perinteisenä toimenpidekeskeisyytenä, jossa työntekijä auttaa näkemään parhaat vaihtoehdot. Kuitenkin itse ”pakkoa” halutaan lieventää.

4.2.4 Yhteiskunnan ristiriitainen tehtävä – toimeentulon turvaaminen

Puheenvuorojen perusteella on selvää, että yleisesti ottaen nuorilta odotetaan koulutusta ja työntekoa. Syrjäytymisvaarassa olevaa työtöntä tulee kaikin tavoin aktivoida eli yhteiskunnan roolista tulee sitä merkittävämpi, mitä enemmän syrjäytymisvaarassa työtön on. Keskusteluissa vallitsee yksimielisyys siitä, että nuoriso pitää saada töihin ja heidän syrjäytymisensä estettyä. Tämä tukee Mikko Kauton (2004, 18–19) näkemystä siitä, että hyvinvointivaltion rooli olisi muuttumassa passiivisesta aktiivisempaan suuntaan. Ristiriitaisen tilanteesta tekee se, että osa kansanedustajista tuo esille näkökulman, jossa kaikkia passiivisia työttömiä ei nähdä enää työkykyisinä. Björklund (2008, 324) toteaa: ”*Työllistämispolitiikassa pyritään erottelemaan työllistymismahdollisuutensa menettäneet ja syrjäytymisuhan alla olevat työttömät, joilla vielä on työllistymismahdollisuus.*”

Osassa puheenvuoroista hyväksytään, että kaikki yhteiskunnan jäsenet eivät tule täyttämään kulttuurista vaadetta kouluttautumisesta ja työnteosta erinäisistä syistä, joten yhteiskunnan tehtäväksi katsotaan myös heikkojen suojelu. Puheenvuoroja perustellaan yhteiskunnan oikeudenmukaisuuden ja heikoimmassa asemassa olevien tukemisen sekä suojelemisen näkökulmasta. (Björklund 2008, 140, 324; Vrt. V. Karjalainen 2011a, 246.) Kari Vähätalo (1998, 165–166) puhuu esimerkkinä ulospudonneista henkilöistä, jotka jäävät työelämän ulkopuolelle ja joiden ainoaksi vaihtoehdoksi jää sosiaalietuuksilla eläminen. Osa kansanedustajista katsoo, että näillä työttömillä ei ole kykyä, motivaatiota eikä voimavaroja oman asemansa parantamiseen (ks. Björklund 2008, 321). Esimerkiksi seuraava Vasemmistoliiton eduskuntaryhmän edustaja näkee välttämättömänä sen, että näiden passiivisten, syrjäytyneiksi katsottujen työttömien kohdalla tulee taata toimeentulo.

”[...] niistä tuhansista työmarkkinatuen ja toimeentulotuen saajista, joihin edustaja Pelkonen täällä viittasi, merkittävä osa oli sellaisia, joilla ei ole edellytyksiä sen paremmin koulutukseen kuin työhönkään, ja heiltä toimeentulotuen vieminen on epäinhimillistä. Siihenkin toki viranomaisten apua, siihen tukeen, kyllä tarvitaan.”
Erkki Virtanen vas 16.10.2012, n:o 10.

Aineistossa osittain tunnustetaan tai hyväksytään se, etteivät kaikki nuoret työllisty. Tällaisissa tapauksissa aktivointi voi liittyä pelkän perusturvan säilyttämiseen (Rauvola 2009, 14). Osittain näyttää siltä, että yhteiskunnan heikoimpaan marginaaliin joutuneiden työttömien tilannetta tuetaan. Vaikka näistä kannanotoista on luettavissa heikkojen suojelemista, voi näiden nuorten aseman ajatella heikkenevän entisestään, mikäli heitä ei enää katsota tarpeellisiksi tai jos heidät unohdetaan muidenkin palveluiden ulkopuolelle (ks. V. Karjalainen 2011a, 248; Rauvola 2009).

4.3 Kokonaiskuva

Kokonaiskuva katsottaessa näyttää, että hallituksen esitys ja lakiesityksen käsittelyn yhteydessä käydyt kansanedustajien puheenvuorot hakevat suuntaviivaa siihen, miten nuorisotyöttömyyteen pyritään vaikuttamaan. Tämä liittyy myös yhteiskunnan tehtävän selkeyttämiseen laajemmassa työttömyyden hoidon kysymyksessä sekä yksilön näkökulmasta esimerkiksi toimenpiteissä. Myös kansanedustajat näkevät esityksen olevan laajempi kokonaisuus sekä toteavat sen olevan yhteydessä yhteiskuntatakuun ja toimenpiteiden toteuttamisen kanssa. Sosiaalipolitiikan näkökulmasta katsottuna kysymykseen tulee myös esimerkiksi se, onko yhteiskunnan tehtävä tarjota kannustusta ja velvoitteita vai uskoa nuoren työttömän omaehtoisuuteen ja motivaatioon.

4.3.1 Aktiivisen sosiaalipolitiikan kritiikki aineiston valossa

Aktiivinen sosiaalipolitiikka on saanut osakseen kritiikkiä muun muassa siksi, että sen voidaan katsoa yksilöllistävän rakenteellisen työttömyyden ongelmaa (Rauvola 2009, 14). Aktivoinnista puhuttaessa esimerkiksi rakennetyöttömyyden ongelmat jäävät taka-alalle ja huomion keskipisteeksi joutuu työtön itse sekä hänen oma aktiivisuutensa (Julkunen 2006, 206). Arkiajatteluun ja yhteiskunnan normeihin on vakiintunut poliittis-moraalinen uskomus siitä, että omalla aktiivisuudella on vahva merkitys työllistymisessä (Vähätalo 1998, 74–75). Esimerkiksi toimenpiteet kohdistetaan yksilöihin ja mikäli ne eivät vaikuta myönteisesti työllistymiseen, voidaan syytä etsiä työttömästä itsestään (Rauvola 2009, 14).

Edellä mainittua kritiikkiä pystyi mielestäni tarkastelemaan aineistostani kahdesta vastakkaisesta näkökulmasta. Toisesta näkökulmasta katsottuna tämä on osittain huomioitu

eduskuntakeskusteluissa tunnustamalla, että kyse on laajemmasta nuorisotyöttömyyteen liittyvästä kysymyksestä eikä rakenteellista ulottuvuutta pyritä kieltämään. Vastausta etsitään yksilön elämänvalintoja tukevista lähtökohdista. Osittain tämän voidaan ajatella tukevan aiempaa kritiikkiä rakenteellisen ongelman yksilöllistämistä. Toisaalta se mahdollistaa näkökulman tarkastelun enemmän yksilöä tukevana, eikä pelkästään syyllistävänä.

Tähän liittyen heräsi kysymys siitä, onko aktiivisen sosiaalipolitiikan laaja kritisoiminen vaikuttanut siihen, että vastuuta lähdetään etsimään enenevässä määrin myös työntekijöistä. Keskusteluissa toiveena oli toimivampien toimintatapojen kehittäminen työntekijöille. Asiakkaalle tämä näkyisi yhdenmukaisena ja oikeudenmukaisena kohteluna. Esille tulee myös, että asiakkaat eivät itse pysty vaikuttamaan siihen millaisia palveluita on tarjolla. Tästä näkökulmasta käsitellään työntekijän vastuuta työllistymisprosessista. Työntekijöihin huomion kiinnittäminen ja heidän ammattitaitonsa tukeminen on varmasti aiheellista, kun halutaan aidosti tukea työtöntä ja hänen omia voimavarojaan. Mieleeni tulee kuitenkin se, onko nyt aika etsiä uusia vastuullistettavia, jotta työttömyyden auttamatta vaikea ja rakenteellinen ongelma saataisiin jotenkin unohdettua edes hetkellisesti. Raija Julkunen (2006, 231) toteaa samantyyppisesti: *”Kyvyttömyys tai haluttomuus harjoittaa tasa-arvoistavaa yhteiskunta- ja sosiaalipolitiikkaa siirtää painopistettä köyhyyspolitiikkaan ja sosiaalityöhön.”*

Sosiaalipolitiikkaa on kritisoitu myös hyvinvointivastuun unohtamisesta (Julkunen 2006, 218–219; V. Karjalainen 2011a, 246). Eduskunnan keskusteluissa velvoittavuutta perustellaan riskien välttämisen näkökulmasta, mutta samalla ei kiinnitetä ollenkaan huomiota hyvinvointivastuuseen. Sosiaalinen hyvinvointi otetaan keskusteluissa huomioon vain syrjäytymiskeskustelun osalta ja tällöinkin sitä perustellaan enemmän kansantaloudelliselta pohjalta kuin yksilön hyvinvoinnin kannalta. Aineistossa näkyy yhteiskuntaan osallistumisen yhteydessä siten myös arvojen muuttumista, sillä esimerkiksi kannanotoissa ei tarkastella työttömyyttä sosiaalisen ja taloudellisen eriarvoisuuden näkökulmasta (ks. Julkunen 2006, 219). Toisaalta tuen ja ohjauksen osalta esimerkiksi nuoren ja työntekijän kohtaamista painottavissa näkemyksissä voidaan ajatella olevan välillistä hyvinvointinäkökulmaa. Sosiaalityötä voidaan ajatella hyvinvointia edistäväksi ja sen voidaan ajatella toteuttavan hyvinvointipolitiikkaa käytännön tasolla (P. Niemelä 2011, 14–17). Ehkä hyvinvointipolitiikkaa pyritään perustelemaan osittain myös sosiaaliseen

oikeudenmukaisuuteen liittyvissä kannanotoissa (Julkunen 2006, 188), joissa perustellaan passiivisten ja syrjäytyneiksi nähtyjen työttömien oikeutta perustoimeentuloon.

4.3.2 Yhteinen intressi – mutta keinot vähissä?

Työttömyys nähdään niin suurena ongelmana, että sen hoitoon on yli puoluerajojen yhteinen intressi. Kuitenkin näyttäisi, kuten Kautto (2004, 20) on huomauttanut, että ehkä yksimielisyys toimenpiteiden tärkeydestä saattaa estää uusien toimenpiteiden ja mahdollisuuksien löytämisen asiaan. Kauton näkökulma on mielenkiintoinen, sillä myös omassa aineistossani on luettavissa ongelman syvyyden korostus, mutta varsinaisten ratkaisuvaihtoehtojen pohdinta on taka-alalla. Vastausta työttömyyden ongelmaan on aineiston keskustelujen perusteella haettu esimerkiksi oikea-aikaisella koulutukseen hakeutumisella ja kuntouttavalla työtoiminnalla. Ehkäisykeinona työttömyyteen ja syrjäytymiseen nähdään myös aktiivisuudesta rankaisemisen poistaminen. Myös kuntouttava työtoiminta koetaan edelleen hyväksi ja toimivaksi aktivointikeinoksi. Keskusteluista ei kuitenkaan selviä se, millaiseksi kuntouttava työtoiminta ajatellaan, tai mitä sillä halutaan saavuttaa (ks. Kotiranta 2008, 156). Aktivoiva näkökulma keskusteluista kyllä löytyy, mutta ei sitä, mitkä ovat toimenpiteiden varsinaisia tavoitteita tai mitä niiltä odotetaan.

Yhdeksi ongelmaksi aktivointisuunnitelman teossa on tavallisesti katsottu se, että tarvitsijoiden määrä ylittää työntekijöiden määrän, jonka vuoksi työntekijät ovat joutuneet rajoittamaan asiakasmääriä ja informointia (Ala-Kauhaluoma 2007, 80, 136, 139). Sosiaalityö nähdään merkityksellisenä ja samalla sille asetetaan tehokkuuspaineita (Jokinen ym. 2005, 164; Julkunen 2006, 237–238). Lakimuutoksen yhtenä tarkoituksena on, että resursseja saadaan irrotettua byrokraatiatyöstä käytännön työhön. Tämä on kirjattu myös hallituksen esitykseen (HE 2012/134 vp) ja huomioitu valiokuntien mietinnöissä. Se mainitaan myös osassa puheenvuoroja. Työntekijöitä syyttävissä selonteoissa ei kuitenkaan tätä resurssien riittämättömyyttä huomioida.

Keskustelut ottavat huomioon myös keskeisiä eroja erilaisten palkkatöiden välillä (vrt. Jauhiainen 2005, 90). Tämä tosin on ollut odotettavissa, sillä lakiesitys koski nimenomaan työttömyysturvan selkeyttämistä epätyypillisten työurien, esimerkiksi pätkätöiden osalta. Muutosta ajattelutavassa on nähtävissä myös siinä, että työntekoa ei nähdä enää

mustavalkoisesti yhtenä läpi työiän kestäväenä työsuhteena. Työllistyminen nivoutuu aineistossa työnteon ja kouluttautumisen lisäksi pätkättöiden, työttömyysjaksojen, koulutuksen ja erilaisten vaiheiden summaksi, joissa tavoitteena on työllistyä. Tästä näkökulmasta katsottuna keskusteluissa on nähtävissä osittain myös siirtymätyömarkkina-ajattelua.

4.3.3 Työttömät aineistossa

Keskusteluissa nojataan useaan otteeseen työ- ja elinkeinoministeriön (2012) raporttiin *Nuorten työmarkkinatukioikeus ja koulutukseen hakeutuminen*, jonka pohjalta myös valiokunnat ovat ottaneet kantaa nuorten yhteiskuntahaun velvoittavuuteen. Raportissa tuodaan esiin, että kulttuuristen tekijöiden voidaan nähdä olevan vaikuttamassa koulutusvalintoihin. Näiden lisäksi koulutusvalintoihin vaikuttavat myös elämäntavalliset tekijät. Oletuksena on, että yksilö sisäistää ”[...] kasvuympäristölleen ominaiset arvot, normit ja toiminnan periaatteet, jotka suuntaavat hänen valintojaan.” Raportissa myös huomautetaan, että vaihtoehtoja voi olla monia, mutta kulttuuri rajaa toiset vaihtoehdot yleisesti hyväksytyimmiksi kuin toiset. Tätä näkökulmaa voi tarkastella sekä yksilön oman elinympäristön, että laajemmin yhteiskunnan näkökulmasta. Esimerkiksi käsitykset työnteosta ja koulutuksesta vaihtelevat suuresti. (Aho ym. 2012, 15.) Samantyyppistä ajattelua on havainnoitavissa myös eduskunnassa käydyissä keskusteluissa, sillä arvot ja toiminnan periaatteet vaikuttavat pitkälti kansanedustajien perusteluihin ja argumentteihin. Se, miten nämä asiat on ymmärretty, vaikuttaa siihen, millainen positio keskustelijoilla on asiaan.

Björklund (2008, 321) toteaa: ”*Kannustamispolitiikassa ihmisiä arvioidaan jatkuvasti heidän halujensa, kykyjensä, toimintavalmiuksiensa ja moraalisen motivaation perusteella [...]*”. Tämä näkyy myös omassa aineistossani. Aineiston argumenttien valossa näyttäisi siltä, että työttömästä on muodostettu tietynlainen ennakkokäsitys. Aineiston perusteella työttömän kategoriaan liittyy olennaisesti aktiivisuus ja passiivisuus sekä moraalinen vastuu, joka työttömällä nähdään olevan omasta työllistymisestään. Se katsotaanko työttömät aktiivisiksi vai passiiviksi on vaikuttanut myös siihen, kuinka tarpeellisiksi pakkokeinot koetaan, miten toimenpiteitä perustellaan ja millaiset toimenpiteet nähdään tarpeellisiksi. Esimerkiksi, kuinka kannustavia tai vastikkeellisia toimenpiteiden tulee missäkin tilanteessa olla. Pakkokeinoja ja toimenpiteitä puolustaneet kansanedustajat

perustelevat toimenpiteitä työmarkkina-aseman vakautuksella ja työttömän aktiivisuuden ylläpidolla. Asenteet työttömistä vaikuttavat myös siihen, millaiseksi yhteiskunnan tehtävä nähdään ja millaiseksi sitä halutaan muokata.

Keskustelujen perusteella vaikuttaisi siltä, että käsitys yksittäisestä työttömästä on lähtöisin työttömän aiemmista teoista ja päämääristä. Eli onko työtön osoittanut aktiivisuutta aiemmilla teoillaan, kuten hankkinut koulutuksen tai ollut aktiivinen toimija työmarkkinoilla lyhyistä työttömyysjaksoista huolimatta. Käsitykseen vaikuttaa se, mitä työtön haluaa työelämältään ja onko hänellä suunnitelmia. Keskustelujen perusteella voi päätellä, että keskustelijoiden mielestä työttömän pitää osoittaa oma aktiivisuutensa. Aktiivisuutensa osoittaneiden yksilöiden kohdalla puheenvuorot ovat sallivampia ja syyllistävät puheenvuorot ovat taka-alalla. Lähtökohta on erilainen sellaisissa keskusteluissa, joissa työttömistä puhutaan joukkona tai massana. Massa-ajattelussa työttömät nähdään potentiaalisina syrjäytyjinä, jolloin pakkokeinojen soveltaminen koetaan usein tarpeellisiksi (Jauhiainen 2005, 74). Näin työttömät näyttäytyvät myös potentiaalisesti passiivisina ja heihin on kohdistettu syyttävää mentaliteettia. Vaikuttaa siltä, että työttömien pitää ansaita paikkansa aktiivisten joukossa.

Kansanedustajat esittävät omia näkökantojaan työttömien työllistämiseen peilaamalla niitä omien kokemustensa, sosiaali- ja työvoimapolitiikan ja aktivoinnin tavoitteiden kautta. Näistä näkökannoista olen tehnyt tulkintoja. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan keskustelut myös luovat ja uudistavat sitä todellisuutta, millaiseksi esimerkiksi työttömät tai aktivointi nähdään. Näkemykset aktivoinnista ja nuorista työttömistä muokkaantuvat sen mukaan, kuinka niistä kulloinkin keskustellaan. Ne muokkaavat myös sitä, millaisia kulttuurisia vaatimuksia nuorille asetetaan esimerkiksi aktiivisuuteen kannustamisen kohdalla. Näin ollen näkemysten voidaan ajatella vaikuttavan sekä asiantiloihin, joita keskusteluissa muokataan ja tuotetaan, että käytännön toimenpiteisiin. (Ks. Alasuutari 2004, 5; Alasuutari 2007, 225.)

Osittain argumenttien perustana voidaan katsoa olevan jokapäiväinen subjektiivinen arkiymmärrys, josta heijastuu omat kokemukset, näkemykset ja uskomukset. Arkielämän todellisuus (*par excellence*) muodostaa keskustelijoiden asenteen ja ohjaa huomion kiinnittymistä. (Berger & Luckmann 1995, 29, 31–32.) Tätä arkiymmärrystä tuotetaan, vahvistetaan ja uudistetaan keskusteluissa. Konstruktionistisen arkiymmärryksen

mukaisesti ajatellaan, että ymmärrys pohjautuu osittain itsestään selvyyksinä pidettyihin olettamuksiin. Näkemykset ovat löydettävissä yleisesti jaetuista kategorioista, joista olen tehnyt selittäviä selontekoja. Keskusteluissa selitetään työttömän toimintaa erilaisista näkökulmista ja olen pyrkinyt selonteolla tuomaan näitä esille. Kulttuuriset merkitykset näkyvät keskusteluissa yhteisesti ymmärrettyinä ”käsitteinä” ja esioletuksina, esimerkkinä syrjäytynyt. Se mitä työttömistä ajatellaan sekä se, mitä heiltä missäkin tilanteessa odotetaan, on havaittavissa läpi koko aineiston ja näkyy analyysissäni tarkemmin kyseisten asiayhteyksien kohdalla.

Aineistossani esiintyvä nuorisotyöttömyys on nähty ongelmaksi, johon pyritään luomaan yksilöllisiin elämäntilanteisiin sopivia ratkaisuvaihtoehtoja ja mahdollisuuksia (HE 134/2012 vp). Eniten nuoria vastuullistavaa on kansanedustajien käymä keskustelu koulutukseen hakeutumisen velvoittavuudesta. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistumisesta keskustellaan asiakkaita aktivoivana, mutta työttömistä ei puhuta yhtä vastuulliseen sävyyn. Tällöin yksilönvastuuta enemmän korostuu yhteiskunnan vastuu tilanteesta. Keskusteluissa on pyritty huomioimaan työttömien yksilölliset elämäntilanteet sen sijaan, että katsottaisiin työttömiä yhtenä joukkona pelkästään statuksen ”työtön” vuoksi. Tutkielmani aineiston perusteella näyttäisi siltä, että kansanedustajien kannanotoissa olisi havaittavissa suuntaa yksilöllisempään ajatteluun. Näiltä osin keskustelijat näyttävät tiedostavan ”työttömien joukon” olevan heterogeeninen, jota on mahdoton sovittaa yhden muotin alle. Puolustavat ja oikeuttavat selonteot liittyvät siihen, että nuori ei ollut saanut tarpeeksi tukea ja ohjausta.

5 TUTKIELMAN LUOTETTAVUUS

Analyysini jälkeen katson vielä tarpeelliseksi ottaa esille tutkielmaani liittyvät tutkimuseettiset kysymykset. Tutkimuseettisiä kysymyksiä ja luotettavuutta ei voi irrottaa tutkielman tavoitteesta. Tutkielman tavoitteeseen liittyy se, että tutkielman kirjoittaja pystyy vastaamaan mahdollisimman tarkasti ja luotettavasti tutkimuskysymykseen sekä saada tehtyä mahdollisimman hyvä kuvailu aiheesta. Tutkimuseettiset kysymykset ja tutkielman luotettavuus kulkevat käsi kädessä tutkielman alusta loppuun. Kyse on hyvien tieteellisten käytäntöjen noudattamisesta ja tutkielman teon ja raportoinnin johdonmukaisuudesta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 127, 132, 140–141.) Ilman näiden edellä mainittujen vaatimusten täyttymistä, tutkielman tavoite on hyödytön.

Olen pyrkinyt avaamaan tekemiäni päätelmiä ja liittämään aiempaa teoriaa päätelmieni tueksi. Olen pyrkinyt myös altistamaan tutkielmani kriittiselle arviolle tekstiotteiden avulla, jotta lukijat voivat seurata ja myös itse arvioida tekstin ja tutkielmani kulkua (Jokinen ym. 2000, 31). On tärkeää, että lukija pystyy itse tekemään arvioita tutkielman sisäisestä validiteetista eli arvioida saadaanko tutkimusmenetelmällä tietoa juuri siitä asiasta, mistä on tarkoitus saada (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2004, 216; Metsämuuronen 2005, 57), sekä kuinka tulkintoihin ja lopputuloksiin on päädytty (Hirsijärvi ym. 2004, 217).

Tutkielman kulun ja luotettavuuden arvioitavuuden lisäksi tärkeimmät tutkielmani eettiset kysymykset liittyvät aineiston käyttöön (Eskola & Suoranta 1999, 52). Valmis aineisto asettaa rajoituksia sekä metodille että viitekehykselle (Alasuutari 2001, 83). Tämä johtuu siitä, että täysistuntojen keskustelujen luonne, asiapitoisuus ja agendat voivat tuottaa hyvin monenlaista sekä monenlaatuista aineistoa. Tutkielman luotettavuuden kannalta tärkeää on aineiston analyysin teko objektiivisesti aineistosta, siihen mitään lisäämättä tai pois ottamatta. Vaikka kyseessä on julkinen aineisto, joka on kaikkien käytettävissä, niin tässäkin pätevät samat tutkimuseettiset ongelmat. Sillä vaikka julkisesta aineistosta ei tarvitse eikä saa häivyttää henkilöitä, niin tärkeää on tulkinta ja aineiston kunnioittaminen. Tärkeää on myös se, että puheenvuoroja esittävien henkilöiden lausuntoja ei tahallisesti tulkita omien tarkoituseriensä mukaisesti väärin.

Lähtökohtana tutkielmassani on edetä yksittäisestä yleiseen (induktiivinen analyysi) (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95). Tästä huolimatta tutkielman tavoitteena ei ole yleistää analyysiä kaikkia työllistämiskeskusteluja koskevaksi. Asioita on mahdollista tulkita monelta kannalta. Tulkinnat ovat aina tutkijan tai tässä tapauksessa tutkielman kirjoittajan tuottamia. (Töttö 2000, 38, 42, 91; Töttö 2010, 34, 35.) Epäilyä voi herättää myös se, pystyykö sosiaalista todellisuutta ylipäättään arvioimaan luotettavasti (Tuomioja 2007, 5). Kulttuurisia merkityksiä etsiessä on ymmärrettävä, että kyseessä on yksi mahdollinen tulkintatapa tästä kyseenomaisesta aineistosta. Ei voida ajatella, että esimerkiksi työttömyyden todellinen luonne tulisi esille keskusteluista, mutta aineisto antaa mahdollisuuden vastata siihen kuinka kansanedustajat näkevät esimerkiksi työttömät ja työttömyyden sekä kuinka he näistä aihealueista keskustelevat (Alasuutari 2001, 82–83).

Täysistuntojen keskusteluaineisto ohjaa sitä, miten työttömyys ja työttömät nähdään analyysissä sekä, miten erilaisia toimenpiteitä perustellaan ja millaisia merkityksiä näistä perusteluista on löydettävissä. Aidosta aineistolähtöisyydestä ei kuitenkaan voida puhua, sillä työttömyyttä on tutkittu paljon, joten on myös huomioitava se, että aiemmat tutkimukset vaikuttavat osaltaan keskustelujen tulkintaan ja analyysin muodostumiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95, 96–97.) Lisäksi täysistuntojen takana asioita on käsitelty ja pohjustettu esimerkiksi valiokunnissa ja erilaisissa asiantuntijatyöryhmissä. Koen, että oman tutkimusongelmani kannalta keskustelut ovat kuitenkin aitoja, sillä tarkoituksena on tutkia sitä, miten tutkimuskysymyksiini liittyen täysistunnoissa on keskusteltu sekä miten keskusteluja on perusteltu. Täysistunnossa kansanedustajat voivat julkisesti kritisoida, puntaroida ja keskustella valiokuntien päätösehdotuksen yksityiskohdista ja mitata ehdotuksen kannatus. (Helander ym. 2007, 274, 162.) Täysistunnoissa tulee myös julkisesti esille asiasta käytävä keskustelu ja lopuksi varsinainen päätöksenteko. Näiden kautta esille tulee myös *eduskunnassa vallitseva poliittinen suuntautuminen*. (Hidén & Honka-Hallila 2006, 115–116, 274; Helander ym. 2007, 274.)

6 PÄÄTÄNTÄ

Olen halunnut tutkielmassani tuoda näkyväksi ajattelua, näkökulmia ja kulttuurisia merkityksiä, joita on nähtävissä työttömyydestä käydyissä eduskuntakeskusteluissa sekä julkisessa keskustelussa. Tutkielmani lähtökohta on yhteiskunnan rakenteissa ja tarkennettuna yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Aktiivinen työvoimapolitiikka ja sosiaalipolitiikka vaikuttavat voimakkaasti siihen, mihin suuntiin asiakkaiden polut työllistymispalveluissa lähtevät, sillä niiden kautta pyritään edistämään työllistymispalveluissa olevien yksilöiden työllistymismahdollisuuksia. Edellä mainittujen syiden vuoksi tutkielmani aihetta ei voi erottaa sen yhteiskunnallisesta eikä yksilöiden arkielämän yhteydestä. Ei ole merkityksetöntä millaisia lakeja ja suunnitelmia hyväksytään. Päätökset eivät ole irrallaan ihmisten elämästä eivätkä näin ollen myöskään sosiaalityöntekijän työstä (McLaughlin 2007, 14). Ei ole yhdentekevää, kuinka asioista keskustellaan, sillä teoreettisemmin ajatellen lainsäädäntötyön lisäksi, eduskunnan keskusteluilla ja keskusteluissa käytetyllä kielellä on normatiivista voimaa (Giddens 1979, 172–173). Puheenvuoroista on luettavissa mitä yhteiskunnallisesti tärkeistä ja esillä olevista ajankohtaisista aiheista ajatellaan. Konstruktiiivisen näkemyksen mukaan keskustelut myös tuottavat todellisuutta, jossa elämme.

Julkisessa keskustelussa ja eduskunnassa käydään jatkuvasti pohdintoja siitä, mitä työttömyydelle pitää tehdä. Työllisyyden ylläpidon ja työttömyyden ehkäisyn teemaa on täysistuntojen keskusteluissa käsitelty valtavasti erinäisissä lakiesityksissä. Debattia käydään varmasti niin kauan, kun työllisyyden lisäämiseen ja työttömyyden hoitoon ei löydetä keinoja. Työttömyyteen yhtäältä haetaan kuumeisesti ratkaisua ja helpottajaa sekä toisaalta siihen liittyy usein voimakkaita arvonäkökulmia muun muassa moraalipolitiikan näkökulmasta. Tämän tutkielman perusteella voidaan havaita, että kansanedustajat esittävät perustelujaan pitkälti heidän henkilökohtaisen arvomaailmansa mukaan, sillä näkökantoja perustellaan omilla ”minun mielestä” -mielipiteillä, eikä esimerkiksi perustaen argumentteja tutkimus- tai asiantuntijatietoon. Eduskunnan keskustelut ovat julkinen osa prosessia, vaikkakin taustalla olevat asiantuntijat ja virkamiehet ovat käyttäneet valtavasti työtunteja asioiden valmisteluun. Keskusteluissa esiin tulleet näkökulmat vaikuttavat työttömyyden hoidon keinoihin ja ne voivat luonnollisesti vaihdella sekä näyttäytyä eri valossa erilaisissa konteksteissa – siinä mitä milloinkin halutaan saavuttaa.

Pro gradu -tutkielmani loppuvaiheilla syksyllä 2013 keskustelu työllistämisestä ja aktivoinnista on alkanut taas kuumentua, mistä voidaan päätellä, että aktivointikeskustelu on siirtynyt uuteen vaiheeseen. Julkisuudessa kiivasta keskustelua on herättänyt sosiaali- ja terveysministeri Paula Risikon (kok) johdolla toimiva työryhmä, joka on alkanut valmistella esitystä ”osallistavasta sosiaaliturvasta”, minkä ajatuksena on avustavaan työhön osallistuminen tai velvoitetyö. Tämä merkitsee sosiaaliturvan ehtojen kiristämistä pitkäaikaistyöttömien ja varsinkin nuorten osalta. Tarkoituksena on työttömien yhteiskunnallisen osallisuuden lisääminen sekä syrjäytymisen ehkäisy. (Sosiaali- ja terveysministeriö 29.10.2013.)

Se, mikä tutkielman ja viimeaikaisimpien uutisten valossa jää väistämättä mieleen, on kysymys: Onko suunta kohti kovenevaa aktivointia? Tämän tutkielman perusteella näyttää siltä, että aktiivisuutensa osoittaneiden työttömien kohdalla halutaan tukea omia elämänvalintoja ja omaehtoista toimintaa. Sitä vastoin ajattelutapaa ja suhtautumista kiristetään sellaisten työttömien nuorten osalta, joilla ei vielä ole suunnitelmaa. Voidaan tietysti myös kysyä, ovatko ratkaisuehdotukset menossa oikeaan suuntaan, jos työttömyys kasvaa jatkuvasti ja keinoja etsitään jo jopa heikoimmassa asemassa olevien henkilöiden kohdalla toimenpiteiden kiristämisestä. Suunta näyttäisi olevan se, että myös jatkossa toimenpiteet kohdennetaan yksilöihin, mutta ei kuitenkaan siten, että esimerkiksi työpaikkoja lisättäisiin akuutisti. Analyysin rakentaminen on tuonut sellaisia näkökulmia, joita en ennen kirjoitusprosessin aloitusta osannut aavistaakaan, kuten esimerkiksi sen, kuinka suurelta osin aktivoinnissa on kyse moraalipolitiikasta. Myöskään ”aktivointi” käsitteenä ei ole yksioikoinen, jonka vuoksi suhtautumiseni aktivointiin on vaihdellut useaan otteeseen.

Aktivoinnissa voidaan nähdä hyviäkin puolia sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmasta ja näin ollen aktivointia todennäköisesti tarvitaan. En kuitenkaan voi olla miettimättä, että jos katseet halutaan kohdistaa yksilöihin ja syrjäytymisen ehkäisyyn, niin pitäisikö tukeminen aloittaa aiemmin ja erilaisilla keinoilla, esimerkiksi pitkällä aikavälillä hyvinvointia lisäävillä lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kehittämisellä. Tällöin tuettaisiin ennaltaehkäisevästi ja pyrittäisiin vaikuttamaan tulevan työikäisen väestön hyvinvointiin ja näin ollen työttömyyden ehkäisyyn. Tämä ei toki vaikuta työpaikkojen lisääntymiseen eikä akuuttiin työttömyyden ongelmaan, mutta sillä pyrittäisiin ennaltaehkäisemään erilaisten sosiaalisten ongelmien syntyä ja näin mahdollisesti katkaisemaan työttömyyden sekä

paljon pelätyn toimeentulokiriippuvuuden periytymisen sukupolvelta toiselle. Ongelmiin on helpompi puuttua ennen kuin niitä on tai ennen kuin ne eskaloituvat.

Lisäksi en voinut olla pohtimatta samaa kuin Tuohinen (2013, 66) todetessaan, että tarvittaisiin myös näyttöön perustuvaa päätöksentekoa eikä pelkästään moraaliperusteisia arvovalintoja. Ei riitä, mitä nuorista ajatellaan ja mikä katsotaan moraalisesti oikeaksi tavaksi toimia, vaan tarvitaan myös näyttöä siitä, miten nuoret käyttäytyvät ja mikä heitä motivoi (ks. McLaughlin 2007, 1, 14). Työttömien näkeminen aktiivisina tai passiivisina voi näkyä negatiivisena syrjimisena passiivisten työttömien kohdalla, mikäli vaihtoehdot ovat liian suppeat ja vaihtoehtoja rajataan ymmärtämättä tilanteen tai ongelmien todellista luonnetta. Näyttöön perustuvassa käytännössä voi tietysti olla samat edellä mainitut riskit (Raunio 2011, 128), mutta ehkä riskit ovat kuitenkin suuremmat näyttöön perustumattomissa, arvopohjaisissa päätöksissä, joissa nuoret jaotellaan aktiivisiin ja passiivisiin.

Pro gradu -tutkielmani on ollut oppimiskokemus. Näkökulmani aiheeseen on vaihtunut ja muovautunut moneen otteeseen. Toisaalta minulle on herännyt paljon kysymyksiä, joihin käyttämäni aineisto ei antanut mahdollisuutta vastata. Yhtenä viimeisimpänä kysymyksenä mieleen jää: Miksi ihmisten oman motivaation lisääminen on saanut ikään kuin monopoliaseman työllistämiseen liittyvässä politiikassa? Vaihtoehtoisesti mentaliteetinmuutos saattaisi olla tarpeen. Voidaanko ajattelua painottaa enemmän siihen suuntaan, että vastausta etsittäisiin siitä, miten saataisiin lisättyä työpaikkoja ja tuettua työnantajia, jotta työllistäminen olisi kannattavaa? Tällöin ei kohdistettaisi katsetta pelkästään tuohon lähemmäs 200 000 työttömään henkilön joukkoon ja heidän yksilönvastuuseensa.

KIRJALLISUUS

Aho, Simo & Pitkänen, Sari & Vanttaja, Markku (2012) Nuorten työmarkkinatukioikeus ja koulutukseen hakeutuminen. Työmarkkinatuen saamisen edellytyksenä olevan kouluttautumisvelvoitteen arviointitutkimus. Työ ja yrittäjyys 3/2013. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja.

Airio, Ilpo & Niemelä, Mikko (2004) Turvaako työ köyhyydeltä? Tutkimus työssä olevien köyhyydestä vuosina 1995 ja 2000. JANUS vol. 12 (1) 2004, 64–79.

Ala-Kauhaluoma, Mika (2005) Keppiä ja porkkanaa. Voidaanko aktivoinnilla vaikuttaa työttömien työllistymiseen ja hyvinvointiin? Yhteiskuntapolitiikka 70:1, 42–53.

Ala-Kauhaluoma, Mika (2007) Toimeenpano ratkaisuja ja arvioinnin haasteita. Tutkimus uusista työllistymisen tukemisen tavoista. Helsinki: Kuntoutussäätiön tutkimuksia 76/2007.

Alasuutari, Pertti (2001) Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Alasuutari, Pertti (2004) Suunnittelutaloudesta kilpailutalouteen. Miten muutos oli ideologisesti mahdollinen? Yhteiskuntapolitiikka 69:1, 3–16. Saatavilla: <<http://people.uta.fi/~perti.alasuutari/Suunnittelutaloudesta%20kilpailutalouteen.pdf>>, luettu 20.12.2012.

Alasuutari, Pertti (2007) Yhteiskuntateoria ja inhimillinen todellisuus. Alkuteos: Social Theory and Human Reality. London: Sage (2004) Suomentanut Tampereen yliopiston kääntäjäryhmä Kaisa Koskisen johdolla. Helsinki: Gaudeamus.

Asplund, Rita & Vanhala, Pekka (2013) Heikosti koulutettujen nuorten polut työelämään. Työpoliittinen aikakauskirja 1/2013. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, 5–17.

Beck, Ulrich (1993) Risk Society. Towards a New Modernity. Translated by Mark Ritter. Alkuperäinen (1992) London: Sage.

Berg, Kristiina (2008) Äitiys kulttuurisina odotuksina. Helsinki: Väestöliitto. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D48/2008.

Berger, Peter & Luckmann, Thomas (1995) Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: tiedon sosiologinen tutkielma. Alkuteos The Social Construction of Reality (1966). Suomentanut ja toimittanut Vesa Raiskila. Helsinki: Gaudeamus.

Billig, Michael (1996) Arguing and Thinking. A Rhetorical Approach to Social Psychology. Cambridge: Cambridge University Press.

Björklund, Liisa (2008) Kannustaminen ja moraalit. Kannustamisen idea suomalaisessa yhteiskuntapolitiikassa 1990-luvulta alkaen. Systemaattisen teologian laitos. Teologinen tiedekunta. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Edelman, Murray (1988) *Constructing the Political Spectacle*. Chicago: The University of Chicago Press.

Eduskunta. Eduskunnan internetsivut. Saatavilla <<http://web.eduskunta.fi/Resource.phx/eduskunta/organisaatio/kansanedustajat/esittely02.htm>>, luettu 1.11.2013.

Era, Taina (2011) Kevättä työllistämisen järjestämiseen. Teoksessa Era, Taina (toim.) *Työtä, osaamista ja osallisuutta Keski-Suomessa. Raportti Keski-Suomen välityömarkkinoiden kehittämistyöstä 2008–2011*. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 119, 16–24.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1999) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1996) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Rovaniemi: Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja C 13.

Eurooppatiedotus.fi. Ulkoasianministeriön internetsivut. Saatavilla <<http://www.eurooppatiedotus.fi/public/default.aspx?contentid=279685&contentlan=1&culture=fi-FI#.UkAlj9jLLKd>>, luettu 23.9.2013.

Eurostat. Eurostat Commission. STAT/13/78 22/05/2013. Saatavilla <http://europa.eu/rapid/press-release_STAT-13-78_en.htm?locale=en>, luettu 29.10.2013.

Ervasti, Heikki (2004) Työttömyys ja koettu hyvinvointi. Työttömyys ja koettu hyvinvointi. Deprivaatioteorian, insenttiiviteorian ja selviytymisnäkökulman vertailua. *JANUS* vol. 12:3 2004, 298–318.

Findikaattori. Findikaattorin internetsivut. Saatavilla <<http://www.findikaattori.fi>>, luettu 24.9.2013.

Giddens, Anthony (1984) Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia. Toiminnan, rakenteen ja ristiriidan käsitteet yhteiskunta-analyyseissä. Suomentaneet Pasi Andersson ja Ilkka Heiskanen. Englanninkielinen alkuteos *Central Problems in Social Theory Action, Structure and Contradiction in Social Analysis* (1979). Helsinki: Otava.

Helander, Voitto & Kunttu, Tapani & Pekonen, Kyösti & Vainio, Jouni (2007) *Valiokunnat lähikuvassa. Suomen eduskunta 100 vuotta*. Helsinki: Edita.

Helne, Tuula (2002) *Syrjäytymisen yhteiskunta*. Helsinki: Stakes.

Hidén, Mikael & Honka-Hallila, Helena (2006) Miten eduskunta toimii. Suomen eduskunta 100 vuotta. Helsinki: Edita.

Hiilamo, Heikki (2003) Työ Kannustaa enempi kuin laskelmat osoittavat. Yhteiskuntapolitiikka 68:1, 83–89.

Hirsijärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2004) Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hvinden Bjørn (1999) Activation: a Nordic Perspective. Teoksessa Linking Welfare to Work. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. Luxembourg: Office of Official Publications of the European Communities, 27–42.

Ilmakunnas, Seija & Romppanen, Antti & Tuomala, Juha (2001) Työvoimapolitiittisten toimenpiteiden vaikuttavuudesta ja ennakoinnista. VATT_TUTKIMUKSIA 77. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.

Ilmonen, Kaj (1998) Moraalikysymysten ajankohtaisuus. Teoksessa Kaj Ilmonen (toim.) Moderniteetti ja moraali. Helsinki: Gaudeamus, 5–22.

Jauhiainen, Tiina (2005) Kuntouttava työtoiminta poliittisessa argumentaatiossa. Retoriikan näkökulma kuntouttavan työtoiminnan lakiesityksen käsittelyyn vuonna 2000. Sosiaalityön julkaisusarja 3. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Jochem, Sven (2011) Nordic Employment Policies – Change and Continuity Before and During the Financial Crisis. Social Policy & Administration, 45, 131–145.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Raitakari, Suvi (2005) Sosiaalityö ”Menestystarinoiden” tuolla puolen? Teoksessa Satka, Mirja, Anneli Pohjola & Marketta Rajavaara (toim.) Sosiaalityö ja vaikuttaminen. Jyväskylä: SoPhi 76, 149–169.

Jokinen, Arja & Suoninen, Eero & Wahlström, Jarl (2000) Miten tavoittaa auttamistyön ydintä? Teoksessa Jokinen, Arja, Eero Suoninen ja Jarl Wahlström (toim.) Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta. Tampere: Vastapaino, 15–33.

Juhila, Kirsi (2012) Ongelmat, niiden selittäminen ja kategoriat. Teoksessa Jokinen, Arja, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen (toim.) Kategoriat, Kulttuuri & Moraali. Johdatus kategorianalyysiin. Tampere: Vastapaino, 131–173.

Juhila, Kirsi & Jokinen, Arja & Suonien, Eero (2012a) Kategorianalyysin juuret. Teoksessa Jokinen, Arja, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen (toim.) Kategoriat, kulttuuri & moraali. Johdatus kategorianalyysiin. Tampere: Vastapaino, 17–43.

Juhila, Kirsi & Jokinen, Arja & Suonien, Eero (2012b) *Kategoria analyysin teesit*. Teoksessa Jokinen, Arja, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen (toim.) *Kategoriat, kulttuuri & moraali. Johdatus kategoria-analyysiin*. Tampere: Vastapaino, 45–87.

Julkunen, Raija (2006) *Kuka Vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu*. Helsinki: Stakes.

Juntunen, Pekka (2010) *Politikointia ja reviiri-intressejä - Puolueiden hallintoideologiat ja virkamiesten hallinto ajattelu aluehallintouudistuksissa*. Acta Electronica Universitatis Lapponiensis 55. Lapin yliopisto yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Saatavilla <<http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/67114/Juntunen%20DORIA.pdf?sequence=1>>, luettu 20.12.2012.

Karjalainen, Jarno & Karjalainen, Vappu (2010) *Kuntouttava työtoiminta – aktiivista sosiaalipolitiikkaa vai työllisyyspolitiikkaa? Empiirinen tutkimus pääkaupunkiseudulta*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, raportti 38/2010.

Karjalainen, Vappu (2011a) *Aktiivisen sosiaalipolitiikan ristiriitainen tehtävä*. Teoksessa Palola, Elina ja Vappu Karjalainen (toim.) *Sosiaalipolitiikka – Hukassa vai uuden jäljillä?* Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 227–248.

Karjalainen, Vappu & Karjalainen, Jarno (2011) *Kuntouttava työtoiminta kunnissa. Arvioita toiminnan järjestämistavasta ja kehityssuunnasta*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, raportti 46/2011.

Kautto, Mikko (2004) *Sosiaaliturvalta työhön: suomalaisen hyvinvointivaltion reformi*. *Yhteiskuntapolitiikka* 69:1, 17–30.

Klem, Simo (2013) *Työllistymistä tukeva toiminta, työtoiminta ja työhönvalmennus sosiaalihuollossa*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 3013:23. Saatavilla <http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/_julkaisu/1862067>, luettu 28.10.2012.

Kortteinen, Matti (1992) *Kunnian kenttä. Suomalainen palkkatyö kulttuurisena muotona*. Hämeenlinna: Hanki ja jää.

Kotimaisten kielten keskus. *Kotimaisten kielten keskuksen internetsivut*. Saatavilla <<http://www.kotus.fi/?s=4374>>, luettu 30.10.2013.

Kotiranta, Tuija (2008) *Aktivoinnin paradoksit*. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 335. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kuronen, Marjo (2004) *Sosiaalityön tutkimuksen ja käytännön jaettu kiinnostus vuorovaikutukseen ja kieleen*. *JANUS* vol. 12 (2), 217–226. Saatavilla <http://sosiaalipoliittinenyhdistys.fi/janus/0204/puheenvuoro1_0204.pdf>, luettu 13.10.2013.

KvaliMOTV. KvaliMOTV internetsivut. Teemoittelu. Saatavilla <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html>, luettu 6.3.2013.

Laki julkisesta työvoimapalvelusta 28.12.2012/916. Saatavilla <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120916>>, luettu 38.10.2013.

Luhtasela, Ursula Leena Maria (2009) Osallisuuden rakentuminen kuntouttavassa työtoiminnassa. Sosiaalityön erikoistumiskoulutuksen lisensiaatintutkimus. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Lähteenmaa, Jaana (1998) Nuoret vapaaehtoistyöntekijät ja hedonistinen altruismi. Teoksessa Ilmonen, Kaj (toim.) Moderniteetti ja moraali. Gaudeamus, Helsinki, 146–164.

Lämsä, Anna-Liisa (2009) Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. ACTA UNIVERSITATIS OULUENSIS. E Scientiae Rerum Socialium 102. Oulu: Oulun yliopisto.

McLaughlin, Hugh (2007) Understanding Social Work Research. London: Sage.

Metsämuuronen, Jari (2005) Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Helsinki: International Methelp.

Myllyniemi, Sami (2008) Tilasto-osio. Teoksessa Minna Autio, Kirsi Eräranta ja Sami Myllyniemi (toim.) Polarisoituva nuoruus. Nuorten elinolot -vuosikirja 2008. Nuorisosiain neuvottelukunta. Stakes. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura 18–81. Saatavilla <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/sites/default/files/verkkojulkaisut/polarisoituva_nuoruus.pdf>, luettu 9.11.2011.

Niemelä, Pauli (2011) Sosiaalityö hyvinvointi-etiikan toteuttajana. Teoksessa Pehkonen, Aini ja Marja Väänänen-Fomin (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Sosiaalityö tutkimuksen seuran vuosikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 13–43.

Palola, Elina (2005) Sosiaalipolitiikka ja laajentuneen unionin uudet puitteet. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, Työpoliittinen Aikakauskirja 1/2005, 12–22.

Parpo, Antti (2007) Työllistymisen esteet. Helsinki: Stakes, Raportteja 11/2007.

Perelman Chaïm (1996) Retoriikan valtakunta. L'empire rhétorique. Suomentanut Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino.

Pitkäaikaistyöttömien työllistyminen ja syrjäytymisen ehkäisy (2011) Tuloksellisuus-tarkastuskertomus 229/2011. Valtiontalouden tarkastuskertomus 7/2011. Helsinki: Valtiontalouden tarkastusvirasto. Saatavilla <http://www.vtv.fi/julkaisut/tuloksellisuus_tarkastuskertomukset/2011>, luettu 9.11.2011.

Raunio, Kyösti (2011) Sosiaalityön etiikka näyttöön perustuvan arvioinnin haasteena. Teoksessa Pehkonen, Aini & Marja Väänänen-Fomin (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Sosiaalityö tutkimuksen seuran vuosikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 117–138.

Rauvola, Leila (2009) Realistinen arviointitutkimus turkulaisten työttömien nuorten aktivoinnista. Sosiaalityön erikoistumiskoulutuksen lisensiaatitutkimus. Turku: Turun yliopisto.

Ruth, Kimmo & Asunmaa, Tiina (2011) Työllisyyskertomus vuodelta 2011. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 8/2012.

Saikku, Peppi (2011) Pitkäaikaistyöttömien terveyspalvelut ja kuntoutus – tarkastelua siirtymätyömarkkinoiden kehikossa. Yhteiskuntapolitiikka 67:1, 55–64.

Scott, Marvin, B. & Lyman, Stanford, M. (1968) Accounts. American Sociological Review, Vol. 33 (1), 46–62. Saatavilla <<http://jthomasniu.org/class/Stuff/PDF/Work/accounts.pdf>>, luettu 5.4.2013.

Selkälä, Arto (2013) Kansalaisuuden hallinta suomalaisessa sosiaali- ja terveyspolitiikassa. Acta Universitatis Lapponiensis. Acta Electronica Universitatis Lapponiensis 113. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Saatavilla <<http://www.doria.fi/handle/10024/90093>>, luettu 15.9.2013.

Siltala, Juha (2013) Nuoriso – Mainettaan parempi? Helsinki: WSOY.

Silvennoinen Piia (2007) Ikä, identiteetti ja ohjaava koulutus. Ikääntyvät pitkäaikaistyöttömät oppimisyhteiskunnan haasteena. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 303. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Skog, Harri & Räisänen, Heikki (1997) Toimivampiin työmarkkinoihin. Selvitysmiesten raportti työvoimapolitiittisten järjestelmien uudistamiseksi. Helsinki: Työministeriö.

Sosiaali- ja terveysministeriö. Osallistava sosiaaliturva. Sosiaali- ja terveysministeriön internetsivut. Saatavilla <http://www.stm.fi/vireilla/osallistava_sosiaaliturva>, luettu 29.10.2013.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus. Helsinki: Tilastokeskuksen internetsivut. Saatavilla <https://tilastokeskus.fi/til/tyti/2013/09/tyti_2013_09_2013-10-22_tie_001_fi.html>, luettu 22.10.2013.

Tilastokeskus. Tilastokeskuksen internetsivut. Saatavilla <http://www.stat.fi/artikkelit/2011/art_2011-12-21_005.html?s=0>, luettu 19.9.2013.

Tuohinen, Titta (2013) Haasteena tuleva työvoima. Katsauksia ja keskusteluja. Työpoliittinen aikakauskirja 2013/1. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, 65–73.

Tuohinen, Titta (2010) Nuorten 'työeetos' – protestanttisesta etiikasta työyhteisön henkeen? Työpoliittinen aikakauskirja 4/2010, 33–42. Saatavilla <<http://www.tem.fi/files/28607/Tuohinen.pdf>>, luettu 15.8.2013.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuomioja, Erkki (2007) Tutkimusta käytettävä politiikkavaihtoehtojen seurausten arviointiin. Tieteessä tapahtuu 1/2007, 5–7. Saatavilla <<http://www.tieteessatapahtuu.fi/0107/sisalto.htm>>, luettu 23.10.2013.

Töttö, Pentti (2010) Syvällistä ja pinnallista. Teoria, empiria ja kausaalisuus sosiaalitutkimuksessa. Tampere: Vastapaino.

Töttö, Pentti (2000) Pirullisen positivismin paluu. Laadullisen ja määrällisen tarkastelua. Tampere: Vastapaino.

Vesala, Kari Mikko & Rantanen Teemu (2007) Laadullinen asennetutkimus: lähtökohtia, periaatteita, mahdollisuuksia. Teoksessa Kari Mikko Vesala ja Teemu Rantanen (toim.) Argumentaatio ja tulkinta. Laadullisen asennetutkimuksen lähestymistapa. Helsinki: Gaudeamus, 11–61.

Vähätalo, Kari (1998) Työttömyys ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus.

AINEISTO

Eduskunnan täysistunnot koskien hallituksen esitystä eduskunnalle työttömyysturvalain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamista (HE 134/2012vp). Saatavilla <<http://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiat/he+134/2012>>, luettu 4.4.2013.

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi työttömyysturvalain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta HE 134/2012. Saatavilla <<http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=HE+134/2012&base=erhe&palvelin=www.eduskunta.fi&f=WORD>>, luettu 4.4.2013.

Perustuslakivaliokunnan lausunto. PeVI 35/2012 vp - HE 143/2012 vp. Saatavilla <http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/pevl_35_2012_p.shtml>, luettu 4.4.2013.

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö. StVM 25/2012 vp - HE 134/2012 vp. Saatavilla <http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/stvm_25_2012_p.shtml>, luettu 4.4.2013.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan lausunto TyVL 20/2012 vp - HE 134/2012 vp Saatavilla <http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/tyvl_20_2012_p.shtml>, luettu 4.4.2013.